

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЖУРНАЛ

Літературна ОСВІТА

ТЕОРІЯ • МЕТОДИКА • ПРАКТИКА

№ 2

2026

БЕРЕЗЕНЬ – КВІТЕНЬ

Всеукраїнський творчий конкурс для учнів
«Слава нації»

Малюнок і хайку Поліни Цой (13 років). Орхівська філія № 5 КЗОЗЗСО «Сузір'я»
Орхівської міської ради. м. Орхів Запорізької області

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЖУРНАЛ

Літературна освіта

ТЕОРІЯ • МЕТОДИКА • ПРАКТИКА

Актуальне інтерв'ю

- 2 Такако АРАЇ. «Це щастя для поета – повертати світові забуті голоси звичайних людей, їхню мову...». *Інтерв'ю із сучасною японською поетесою, творцем фільмів і науковицею Такако Араї* (Такако Араї)
- 6 Такако АРАЇ. Вірші

Рядки, обпалені війною

- 8 Єсенія КОВАЛЬОВА. «Поверніть мені тата...». *Вірші*

Наука — школі

- 13 Василь ШУЛЯР. Формування учнів-читачів як патріотів засобами використання географічних / історичних карт

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Номінація «Розробка уроку української літератури для 5–9 класів НУШ»

- 21 Ольга ГУСТЕНКО. «Гей, поїхав Хмельницький к Золотому Броду...». *Урок за історичною піснею «Чи не той то хміль» (5 клас)*
- 25 Світлана ШАПЕКО. Державний гімн України. *Урок за темою «Пісні літературного походження» (6 клас)*
- 28 Оксана ГРИЗОДУБ. Батьківщина на крилах поезії – на долонях прози. *Урок-узагальнення знань з української літератури (5 клас)*
- 33 Оксана ЛІСНЯК. Пізнай себе – і ти пізнаєш світ. *Два уроки за твором Дзвінки Матіаш «Мене звали Варвара» (8 клас)*
- 37 Ірина СИДОРЧУК. «Веселий зневажливий сміх серед мертвої тиші...». *Урок за поемою І. Котляревського «Енеїда» (9 клас)*
- 44 Іванна КОВАЛЬ, Галина ГОЦКО. Трагедія жінки й матері в поемі Тараса Шевченка «Катерина». *Урок-діалог із використанням інтерактивних методів (9 клас)*
- 46 Олеся ГЕРАСИМЧУК. Квіти й «терни» нашої мови. *Урок за поезією Галини Кирпи «Мова моя»*

Номінація «Розробка уроку української літератури для 10–11 класів НУШ»

- 51 Оксана ОБІДЧЕНКО. Хто винен у сімейній трагедії Кайдаша? *Урок-характеристика образу Омелька Кайдаша за твором І. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» (10 клас)*

Номінація «Розробка уроку зарубіжної літератури для 5–9 класів НУШ»

- 54 Ірина ЛЕБЕДЮК. Справжнє світло – це доброта. *Урок за твором О. Вайлда «Хлопчик Зірка» (5 клас)*
- 57 Тетяна МАСЛАГАН. «Я – за любов!». *Урок-пошук за трагедією В. Шекспіра «Ромео і Джульєтта» (8 клас)*
- 60 Наталя ШУМІЛОВА. Прийняти і пробачити. *Урок за притчею про блудного сина за участю священника*

Номінація «Розробка уроку зарубіжної літератури для 10–11 класів НУШ»

- 62 Тетяна ГАТЕЖ. «Естетичний маніфест та його дзеркала». *Урок за романом О. Вайлда «Портрет Доріана Грея» (10 клас)*

Номінація «Сценарій позакласного заходу для 5–9 класів НУШ»

- 65 Олена ФАДЕЄВА. Вірші, які наближають Перемогу. *Урок з літератури рідного краю. Поезія Наталії Ігнат'євої (7 клас)*
- 67 Іванна КОВАЛЬ, Галина ГОЦКО. Зірковий шлях. *Сценарій свята до Дня вчителя*

Номінація «Сценарій позакласного заходу для учнів 10-11 класів НУШ»

- 71 Любов СЕМБРАК. «Патріотичні пісні потрібно писати завжди, а не тоді, коли їх писати треба...». *Сценарій літературної світлиці пам'яті Кузьми Скрябіна для старшокласників*

Конкурс «Слава нації»

- 76 Творчі роботи учнів-учасників всеукраїнського конкурсу «Слава нації»

№ 2

БЕРЕЗЕНЬ – КВІТЕНЬ
2026 року

Засновник:

ТОВ «Видавничий центр «Академія»,
академія

ШЕФ-РЕДАКТОР

Василь Шуляр

доктор педагогічних наук, професор,
заслужений учитель України
(Інститут прикладної педагогіки)

ГОЛОВНА РЕДАКТОРКА

Ольга Ніколенко

докторка філологічних наук, професорка,
заслужена діячка науки і техніки України
(Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка)

ВИКОНАВЧА РЕДАКТОРКА

Тамара Гревцева

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

вчителька-методистка

Вікторія Туряниця

вчителька-методистка

Наталія Рудницька

вчителька-методистка **Олена Гвоздікова**

вчителька-методистка, півфіналістка
світової премії *Global Teacher Prize 2023*

Людмила Таболіна

вчителька **Надія Базильська**

вчитель-методист **Василь Власюк**

професорка **Лідія Мацевко-Бекерська**

професорка **Тетяна Качак**

професор **Володимир Гладишев**

професорка **Галина Дегтярьова**

професор **Михайло Наєнко**

професорка **Олена Маленко**

доцентка **Анна-Марія Богосвятська**

доцентка **Галина Гич**

доцентка, заслужена вчителька

України **Людмила Назаренко**

доцентка **Світлана Криворученко**

доцентка **Ольга Мхитарян**

методистка **Людмила Ковальова**

методистка **Наталія Химера**

методистка **Ольга Амеліна**

методистка **Ганна Пономаренко**

методистка **Діна Діордіца**

методистка **Ольга Коваленко**

методистка **Ірина Дика**

методистка **Оксана Румянцева-Лахтіна**

Professor **Susumu NONAKA**

(Saitama University, Japan)

Associate Professor **Danning ZHAO**

(Saitama University, Japan)

Гугл-диск журналу:

Ютуб-канал:

<https://www.youtube.com/>

@LITERARY_EDUCATION

Контакти:

osvitaliteraturna@gmail.com

Takako Arai,

поетеса,
професор Сайтама Університету (Японія)

«Це щастя для поета — повертати світові забуті голоси звичайних людей, їхню мову...» Інтерв'ю із сучасною японською поетесою, творцем фільмів і науковицею Такако Араї (Takako Arai)

УДК 821.09(520)(092)(047.53)

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2026.2.362370>

До нашого журналу «Літературна освіта: теорія, методика, практика» завітала сучасна японська поетеса, сценаристка і режисерка документальних фільмів, професорка Сайтама Університету (м. Сайтама) Такако Араї. Ми раді представити її нашим читачам — учителям української та зарубіжної літератури, а також усім, хто цікавиться мистецтвом слова. Пані Араї Такако люб'язно погодилася дати нам інтерв'ю, а також надала для публікації в журналі два своїх вірші, які ми переклали для українських читачів. Наша розмова розпочалася як бесіда про поезію, але потім ми стали говорити й про інші важливі речі — про переживання кризових часів, про збереження мови, про роль культури в сучасному світі... Ці проблеми є спільними для Японії та України. Отже, пропонуємо вашій увазі цікаве інтерв'ю із Такако Араї.

Розмову із Такако Араї провела головна редакторка журналу, професор Ольга Ніколенко. А переклад інтерв'ю і деякі пояснення до нього зробив професор Сусуму Нонака із Сайтама Університету, за що ми йому сердечно дякуємо!

Шановна Такако-сан, для нас велика честь і задоволення спілкуватися з Вами на сторінках нашого журналу «Літературна освіта: теорія, методика, практика». Ми дуже вдячні Вам за надання для друку двох Ваших віршів. Це їх перша публікація українською мовою. Будь ласка, розкажіть трохи про себе. Як Ви прийшли в поезію? Що на це вплинуло?

Я народилася в сім'ї, яка володіла текстильною фабрикою в місті Кірю, префектура Гунма (*розташована на північ від Токіо і Сайтама — Сусуму Нонака*). Це була невеличка фабрика, там працювало близько двадцяти жінок. Ми всі жили в одному кварталі міста, тому, коли я була маленькою, я часто ходила гратися додому до працівниць фабрики, вони пригощали мене їжею і солодощами, ми разом дивилися телевізор. Це було схоже на життя в маленькому селі, де багато матерів.

Я думаю, що дорослішання в оточенні багатьох дорослих та їхніх дітей було дуже цінним досвідом, і це вплинуло на мою особистість як поетеси. На фабриці працювали люди, які народилися в регіоні Тохокі (*назва Східно-Північного краю Японії, що включає в себе префектури Фукусіма та Івате, які сильно постраждали від землетрусу — Сусуму Нонака*) і деякі з них ледь уміли читати й писати. Тоді я зіткнулася з різноманіттям і глибиною людської натури.

Щодо поезії, мій класний керівник у п'ятому класі пан Цукуй Тацуо дуже вплинув на мене. Він сказав учням, щоб вони завели зошити для написання творів або віршів як додаток до домашніх завдань. Коли діти щось писали, він виправляв помилки, робив коментарі й повертав зошити того ж дня, дуже хвалили твір, якщо він був справді цікавим.

Мене захопило це заняття, і я писала й здавала свої вірші щодня. За два роки в п'ятому і шостому класах

я написала близько 20 зошитів віршів, що, як виявилося, більше, ніж я написала, ставши дорослою (*сміється*).

Коли я вступила до середньої школи (*вона в Японії починається з сьомого класу — Сусуму Нонака*), я зовсім перестала писати, але ближче до завершення університету в мене знову з'явилося бажання створювати вірші. Напевно, тому що в мене були романтичні стосунки, які закінчилися невдачею і мені захотілося висловити свої почуття словами.

Коли я вперше прочитала ваші вірші, мене вразив трагізм реального життя. Ви живете в благополучному суспільстві. Звідки і чому виник цей трагізм? Як ви сприймаєте світ загалом?

В університеті Кейо я вивчала східну історію (Китай, ісламський світ тощо). У той час професори вірили, що для академічного навчання необхідні людські стосунки. Тому «найважливіше» відбувалося після лекцій, ми майже щотижня ходили з професорами на прогулянки. Напевно, такий звичай є рідкістю в Україні, але, на мою думку, в Японії в той час було чимало професорів із подібним ставленням до студентів. Цей звичай існує і нині в деяких закладах.

У невимушеній атмосфері ми обговорювали події, ділилися особистими історіями, слухали проникливі зауваження і глибокі роздуми професорів, а час від часу вибухали сміхом. Тож я вважаю, що саме тоді в мене сформувалося літературне мислення, усвідомлення свого зв'язку зі світом і того, що минуле і сьогодні — єдине ціле.

Однак вірш не народжується з якоїсь певної причини. Скоріше за все, це щось, що «дається» вам. Так, наприклад, я була насправді вдячна, що вірш «Дай нам ранок...» обрав мене як свого посередника. Якби я замислилася, чому це сталося, я припустила б, що це може бути пов'язано з тим, що я виросла в описаній вище атмосфері, яка зробила мій інтелект досить «непосидючим», «неспокійним», «невгамовним».

Багато поетів мають своє поетичне кредо. Чи є таке кредо у вас? Як ви розумієте поезію та її роль у сучасному світі?

Як я вже згадувала раніше, я вважаю, що поезія — це те, що дається людині, але в той момент важливі не ідеї, які у вас є, а скоріше «стиль оповіді», такий як ритм, інтонація і фразування. На мою думку, головна привабливість поезії полягає в тому, що, як тільки ви знайдете свій «стиль розповіді» і зможете використовувати його як засіб творчості, за ним послідує й унікальний зміст.

У цьому аспекті можна сказати, що в мене є поетична віра в пошук «стилю розповіді» і саме тому мене цікавлять регіональні діалекти, включаючи діалект Тохоку.

Я вважаю, що роль сучасних поетів полягає в тому, щоб знайти «стилі оповіді» звичайних людей, які звичайно забуті світом, і повертати їх, використовувати завдяки наполегливій праці. Це щастя для поета —

повертати світові забуті голоси звичайних людей, їхню мову.

Які образи приваблюють Вас як поетесу?

Мене приваблюють літні люди, які, переживши безліч різних «голосів», накопичують їх у собі і самі стають багатозаровою масою слів. Справді, бабусі, які живуть у Тохоку, зняті в моєму фільмі «*Songs Still Sung: Voices from the Tsunami Shores*» («Пісні, що досі співаються: Голоси з берегів цунамі», 2020), є саме такими людьми. Я глибоко люблю і поважаю цих бабусь, з якими мені вдалося познайомитися.

Поетеса Такако Араї з героями фільму «*Songs Still Sung: Voices from the Tsunami Shores*» («Пісні, що досі співаються: Голоси з берегів цунамі», 2020)

Кого з поетів Японії та інших країн Ви вважаєте своїми вчителями? Чому?

Як ви, можливо, вже здогадалися зі сказаного вище, я скептично ставлюся до «Нового часу» або «способу мислення Нового часу». Мені не подобається, як ми живемо в епоху, коли війна сприймається як щось звичне. Мене більше цікавить мудрість простих людей, аніж інтелектуалів. Ось чому мене так зачарували діалект Тохоку та літні жінки.

Тому мене приваблюють японські поети-барди. Хоча багато хто з них залишився непоміченим, я хотіла б назвати кількох: Сакураба Суге з Цугару (*північна частина Японії — Сусуму Нонака*), яка залишила безцінний текст під назвою «Життя пані Іваки», продиктований нею самою. Є також Сугімото Кікуї, сліпа жінка-музикант з Такади (*місто в префектурі Ніігата біля Японського моря — Сусуму Нонака*), яка, вдосконалюючи своє мистецтво, записала багато творів, зокрема «Кузуноха та Ковакаре», які дійшли до нашого часу. І Ямамото Гої, сліпа жінка-музикант з Нагаокі (*місто в префектурі Ніігата — Сусуму Нонака*), яка, хоч зберегла лише один запис, з неймовірною вокальною технікою прочитала історію легендарного праведника. Я глибоко вражена мистецтвами цих жінок-майстрів.

На мене вплинув і Кара Ждуро (https://en.wikipedia.org/wiki/1%C5%ABr%C5%8D_Kara), провідний японський драматург післявоєнного періоду. Його п'єси є калейдоскопом «голосів», наповнених живим слен-

Актуальне інтерв'ю

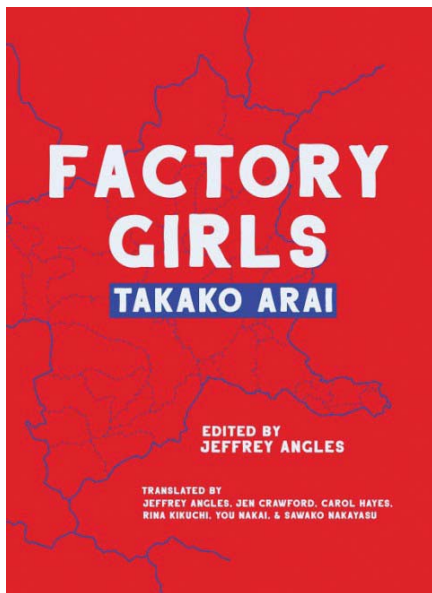
гом. Кара також має бардівський талант, хоча він користувався письмовою мовою. До речі, Кара був завзятим читачем Миколи Гоголя, глибоко зануреного в українську народну культуру.

У кожній країні, кожен народ має своє розуміння краси. В європейських країнах це ідеальні форми, гармонія пропорцій, так склалося ще в епоху античності. У Японії краса має багато різних понять і відтінків. Як Ви розумієте красу і які з японських понять краси наявні у Вашій творчості?

Можливо, мій основний інтерес лежить у докласичному періоді, чи, можливо, краще сказати, у періоді до появи писемності. Важливо, що цей період не закінчився. Усна культура передавалася з покоління до покоління як «голосова культура» простими людьми, які не вміли читати або не потребували цього. У цій культурі жінки, а не чоловіки відігравали центральну роль, і сліди цієї культури збереглися до наших днів.

Певною мірою мій інтерес до народної усної культури обумовлений тим, що мої батьки займалися текстильною фабрикою. Звичайно, мене цікавить і «вище» мистецтво, але краса народного мистецтва мені більше підходить.

Наприклад, мене дуже приваблює рукоділля. В Японії існує вишукана культура одягу, що включає виробництво необробленого шовку, ткацтво, сашико (традиційна японська техніка ручної вишивки), і я ніколи не втомлююся милуватися, торкатися таких речей і захоплюватися ними.

Обкладинка книжки поетеси Такако Араї

Однак це не є унікальним для Японії; мабуть, це закладено в будь-якій культурі попри відстані й кордони. Хочеться навіть сказати, що це універсальна форма мистецтва. Насправді, коли я подорожую різними країнами, я зазвичай їм смачну їжу (сміється),

але мені також подобається дивитися й купувати речі традиційних ремесел і витвори корінних народів. Ніколенко-сан якось читала лекцію в Сайтамському університеті про український ляльковий театр і Миколу Гоголя, і мене це дуже зачарувало.

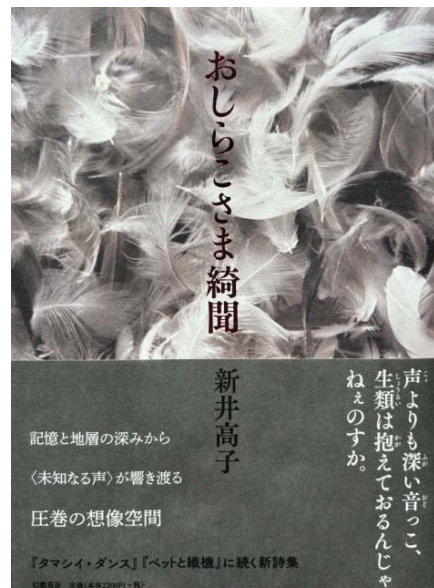
Я почала писати вірші ще в дитинстві, і навіть зараз пишу тим приладдям, що було тоді, і олівцями, що й тоді. Мій почерк дуже дрібний. Отже, створення віршів мені здається чимось на кшталт вишивки на папері... Можливо, той факт, що поезія — це теж тонке рукоділля, дає мені можливість почуватися близькою до тих жінок, які працювали на текстильних фабриках.

Чи використовуєте Ви якісь традиційні японські художні прийоми у своїх віршах? Які?

Якщо Ви маєте на увазі танка і хайку, я ними майже не користуюсь. Однак п'ять і сім складів, що становлять основу цих віршів, безумовно, покращують плавність японської мови, тому я, здається, іноді не свідомо їх використовую, а іноді свідомо відкидаю саме з тієї ж причини.

Які Ваші вірші Ви вважаєте особливо важливими, як то кажуть, програмними?

Моя остання збірка «Легенди про Осірако-сама» (<https://genkishobou.stores.jp/items/65d6dc31f55a300037c9c92b>), створена завдяки моїм зв'язкам із літніми жінками в регіоні Тохоку, відображає мої інтереси, про які йдеться вище.

Обкладинка книжки поетеси Такако Араї

Якби мені довелося вибрати один вірш, це було б «Колеса (Wheels)» (входить до моєї збірки віршів «Танець душі» (2007)). Французький переклад цього вірша було опубліковано у традиційному французькому гуманітарному журналі «Eugore». Це довгий вірш, у якому йдеться про злет і падіння текстильної фабрики.

В Україні зараз дуже стрімко розвивається поезія і література загалом. Особливо це помітно під час війни. Незважаючи на скрутні часи, письменники дуже багато працюють. В Україні з'явилася нова якість літератури — її тісний зв'язок із реальним життям. Письменники беруть активну участь у житті країни, ведуть громадську діяльність, підтримують людей, проводять багато творчих зустрічей із молоддю. А як справи в Японії? Чи є такий зв'язок поетів і народу? Як це виявляється?

Я вважаю, що катастрофи і мистецтво насправді пов'язані. 15 років тому Японія здригнулася від Великого східно-японського землетрусу, за яким прийшли цунамі і аварія на атомній станції. У той час музиканти, художники, кінорежисери й інші митці почали брати дуже активну участь у суспільному житті. Це також стало поштовхом для мого початку взаємодії із жінками похилого віку в регіоні Тохокю. Було проведено багато різноманітних зустрічей і заходів.

Такі катастрофи, як землетруси та війни, звичайно, приносять великі нещастя і забирають безліч життів, але водночас вони зближують людей і відроджують нашу турботу про інших. Я вважаю, що мистецтво, зокрема література, стає активнішим, коли виникають подібні емоції між людьми.

Тим часом не виключено, що в таких випадках мислення людей спрощується. У Японії, наприклад, під час Другої світової війни багато відомих поетів, а також прості люди, писали вірші, що піднімали бойовий дух. Про це теж не можна забувати.

Ви не тільки пишете вірші, але ще й працюєте у жанрі кіно. Розкажіть про це, будь ласка. Про що ваші фільми?

Ми створили документальний фільм під назвою «Пісні Тохокю онба (онба : діалектна назва літніх жінок — С. Н.): На березі під час цунамі» (англ. «Songs Still Sung: Voices from the Tsunami Shores», укр. «Пісні, що досі співаються: Голоси з берегів цунамі», 2020), режисером якого став Судзукі Йої, я була авторкою сценарію і продюсером.

Коли Судзукі монтував фільм, мене запросили до Міжнародної програми літературної творчості при Університеті Айова в США. Кендалл Хайтцман, професор японської літератури, та його студенти працювали над англійськими субтитрами до фільму.

Фільм загалом складається з інтерв'ю, які я провела з п'ятьма літніми жінками, які проживали в місті Офунато префектури Івате, що входить у регіон Тохокю, він сильно постраждав від землетрусу і цунамі.

У фільмі представлені переклади танка відомого поета з Івате Ісікава Такубоку на місцевому діалекті Івате (які я опублікувала у вигляді книги із співпраці з цими літніми жінками до початку зйомок фільму), вірші, написані ними, а також їхні улюблені місцеві пісні. Кожна жінка розповідала про своє дитинство, про пережите цунамі, про привабливість місцевого

діалекту і багато іншого. На момент зйомок їм було від 79 до 100 років, і деякі з них пережили три цунамі.

На мою думку, у фільмі поєднуються тонка візуальна виразність митця Судзукі і людяність персонажів онба, тобто літніх жінок.

Поетеса Такако Араї із героїнею фільму «Songs Still Sung: Voices from the Tsunami Shores» («Пісні, що досі співаються: Голоси з берегів цунамі», 2020)

В українських школах є предмет «зарубіжна література». У межах цього предмета наші діти вивчають поезію Мацуо Басьо. Українські підлітки із задоволенням читають його вірші і навіть самі створюють хайку. А як у японських школах? Чи любить японська молодь читати? Чи складають японські школярі хайку? Чи для них проводяться творчі конкурси? Ці питання не пов'язані з Вашою поезією, але українським учителям було б цікаво дізнатися про це.

В інших країнах «поезія» може розглядатися як одне цілісне поняття, але в Японії хайку, танка і поезія (вільний вірш) розділені. Є люди, які працюють одночасно в кількох категоріях, але загалом автори кожної з них відрізняються одне від одного.

Поетеса Такако Араї розповідає про вірші

Вибачте, але я не зовсім знаю, як викладають хайку у початковій та середній школах у Японії. Проте, коли

Актуальне інтерв'ю

я читала Ваше запитання, у мене виникло враження, що в Україні до цього ставляться з великим ентузіазмом.

Я якось викладала спеціальні уроки поезії (вільного вірша) у початкових і середніх школах Японії. Усі вчителі були дуже хорошими, але навчальна програма, нав'язана Міністерством освіти Японії, була настільки суворою, що, здавалося, не залишалося місця для розвитку дитячої творчості. На мою думку, шкільна освіта в Східній Азії, у Китаї й Кореї зокрема, надто сувора.

Звичайно, хайку є популярною частиною японської культури, тому в нашій країні існує багато конкурсів для любителів хайку або танка різного віку, від дітей до дорослих.

Обкладинки книжок Такако Араї

У Вас є можливість звернутися до українських дітей та вчителів. Будь ласка, скажіть їм щось важливе...

Марія Омельчук з України відвідувала мої заняття в другому семестрі 2025 навчального року в Сайтамському університеті. На цих заняттях ми читали й обговорювали студентські доповіді. На одному із занять Марія-сан написала про свій досвід переживання вибуху в місті під Києвом і про те, як сміливість та рішучість її батька врятували її родину. Визнаючи, що деякі її спогади були розпливчастими через сильний стрес, вона описала денні й нічні атаки, напружений вираз обличчя батька, делікатність рішень, що приймаються за секунди, і досвід керування авто на небаченій раніше швидкості. Її слова глибоко зворушили всіх студентів у класі, зокрема студентів з Японії, Італії і Тайланду.

Марія-сан була перекладачем під час відвідин професора Ольги Ніколенко та її колег до Сайтамі Університету. Марія сказала, що виконання цієї важливої ролі стало для неї найбільшою гордістю під час навчання у Японії.

Особливо в такі часи, як нині, дуже важливо підтримувати зв'язок людей всупереч кордонам. Я глибоко вдячна за можливість звернутися до вас усіх, і

широко сподіваюся, що мирні дні якнайшвидше повернуться до України.

Я сподіваюся колись побувати в Україні, ступити на її гарну землю і на власні очі побачити її чудову традиційну культуру і жваві лялькові вистави, звичайно ж, разом із Ніколенко-сан!

Takako Arai,

поетеса,

професор Сайтама Університету (Японія)

ВІРШІ

Дайте нам ранок

Ранок — це час, коли ми рахуємо мертвих
У газетах, у лікарнях, на дорогах, на березі моря
У руїнах, що колись були нашими домівками
Володійте нами ще більше, Аменузум-сан¹
Ранку все ще не досить
Ми все ще не можемо порахувати їх усіх
Ми все ще не можемо нести їх усіх
Танцюйте більше для нас, Аменузум-сан
Вкладіть зелену гілочку у волосся
І покличете їх
Віддайте мертвих
ранку
Володійте ними, покличете їх

*Це я, дівчина, що весь цей час тут пливе
Це я, мамин хлопчик, що присів
Це я, хлопець з відірваною правою рукою
Я хочу знов побачити тебе, я хочу знов побачити тебе
Куля у скроні
Я чухаю горло, мені боляче
Тепер я тону так глибоко, як можу
Чому? Чому я був хлопцем
Знесеним вибухом бомби?
Пальці полум'я з'явилися вмить
Я борюся, але є лише пісок, я борюся, але є лише пісок
Одну легеню розчавила стеля
Залишившись сам-на-сам, куди я попливу?*

¹Аменузум-сан (або Амено-но Удзуме) — у релігії синто богиня ранку, щастя, радості, танців, театру, покровителька мистецтва; її нерідко зображують жінкою, яка танцює. Згідно з легендою, одного разу Аматарасу, богиня Сонця, сховалася в печері, зануривши світ у темряву. У цей момент Аменузум виконала танець перед печерою, і це успішно виманило Аматарасу назад, повернувши світло у світ.

«Поверніть мені тата...». Вірші

УДК 821(477)•19/20•КОВАЛЬОВА

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2026.2.362375>

Життя юної поетеси Єсенії Ковальової, учениці 10 класу із м. Остер Чернігівської області, розділилося на дві частини, коли 30 листопада 2023 року загинув на фронті в м. Авдіївка Донецької області її тато Сергій Миколайович Ковальов, старший сержант Окремої Президентської бригади імені Б. Хмельницького. Він мужньо захищав Україну і став Героєм. Але біль втрати не минає ані для Єсенії, ані для її мами Тетяни

Єсенія Ковальова зі своїм татом Сергієм Миколайовичем Ковальовим, який загинув 2023 р. на фронті в м. Авдіївка Донецької області

© Єсенія Ковальова, 2026

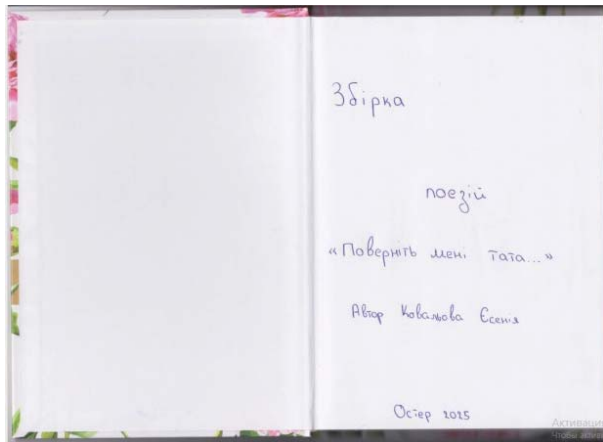
Єсенія Ковальова,
поетеса, учениця 10 класу,
ліцей № 1 м. Остер Чернігівської області

Юріївни, учительки. Єсенія присвятила своєму татові поетичну збірку «Поверніть мені тата...» (2025). Вона написала її від руки і намалювала малюнки до неї. Із таким боєм, який відображено в збірці, живуть сотні тисяч, можливо, мільйони українських дітей, які втратили батьків, рідних, близьких під час вторгнення. Єсенія Ковальова у своїх віршах описала складні емоції та почуття української молоді, що проходить через страшні випробування, але попри все залишається мислячим, інтелігентним і мужнім поколінням. Ми схиляємо коліна перед татом Єсенії Ковальової і перед усіма українськими Героями. Ми захоплюємося поезією Єсенії, її великою внутрішньою силою, як і силою багатьох українських дітей і підлітків, котрі не здаються, продовжують жити, навчатися, творити

Тетяна Ковальова, мама Єсенії, учителька ліцею № 1 м. Остер Чернігівської області

і вірити в Україну. Під час війни наша молодь стала мудрою, відважною і непереможною.

Есенія Ковальова. Збірка віршів «Поверніть мені тата...» (2025)

Напишу свою долю віршами, або або що для мене поезія

Поезія... Для мене — це не просто красиві фрази чи рими. Це відчуття, які живуть в мені. Це спосіб говорити те, що важко пояснити. Сказати просто словами. Коли я пишу, я ніби зупиняю час, ловлю мить, яку не можу втримати в повсякденному житті. Поезія допомагає розібратись зі своїми думками, сформулювати їх, висловити свої емоції. Коли мені дуже важко, я пишу. І це мені допомагає... Коли мені добре, я теж пишу, і ці вірші допомагають, коли все не просто...

Після втрати тата поезія стала для мене своєрідною терапією. За допомогою віршів я ніби створюю свій щоденник болю і втрат війни... Війни, яку ми не обирали! Війни, яка вкрала наше дитинство! Наші мрії! Кожен рядок мого щоденника випалений реальним відчаєм від втрати, незагоєною тугою, внутрішнім криком, який неможливо стримати. Водночас — це щоденник пам'яті та любові.

Поезія для мене — це можливість сказати правду. Без фальшу. Без краси заради краси. Без прикрас і масок. У своїх віршах я можу бути сама собою. Я можу плакати, коли болить, кричати від відчаю, мовчати, коли слова зайві...

Поезія — це спосіб залишатися собою, навіть тоді, коли здається, що весь світ проти тебе.

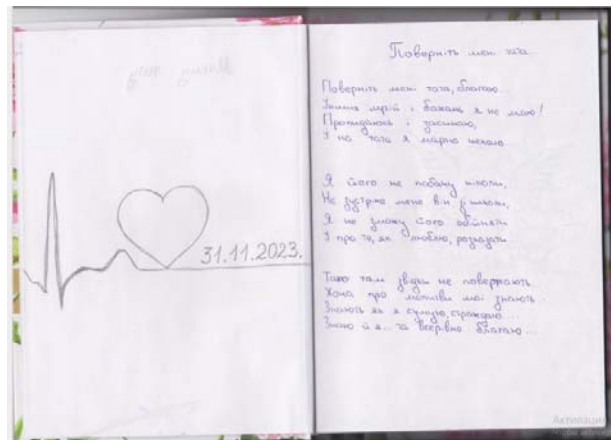
Есенія Ковальова

Поверніть мені тата...

Поверніть мені тата, благаю...
Інших мрій і бажань я не маю!
Прокидаюся і засинаю,
І на тата я марно чекаю...

Я його не побачу ніколи,
Не зустріне мене він зі школи,
Я не зможу його обійняти
І про те, як люблю, розказати...

Тато там, звідки не повертають...
Хоча про молитви мої знають...
Знають, як я сумую, страждаю...
Знаю й я... та все рівно благаю...

Де ти мій янголе?

Де ти, мій янголе, мабуть, ти спиш?
Чи між хмарками своїми літаєш?
Може, покинув мене і не знаєш,
Вже від горя затьмарило розум...
Мовчиш?

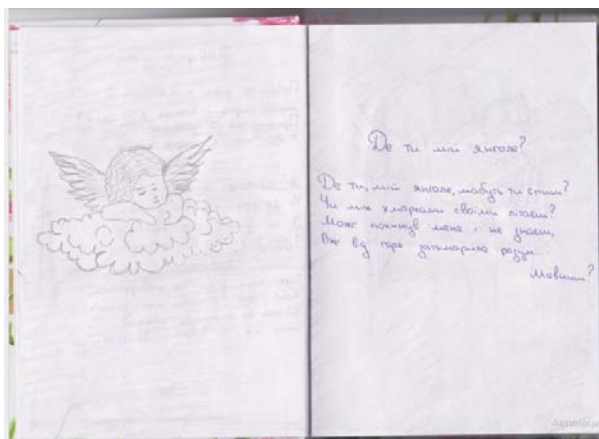
Чи ти не бачив, як я на колінах
Молила тебе, охоронцю, святих,
Щоб захистили єдину людину —
Тата рідненького від усіх лих?

Де ви були, коли тато загинув?
Чому врятувати його не змогли?
Як допустили? І в чому я винна?
Як нам із братом без нього рости?

Майже два роки ми тата чекали.
Кожен дзвінок — як дарунок з небес!
Щиро молились. Вірили. Знали:
Нашим стражданням настане кінець...

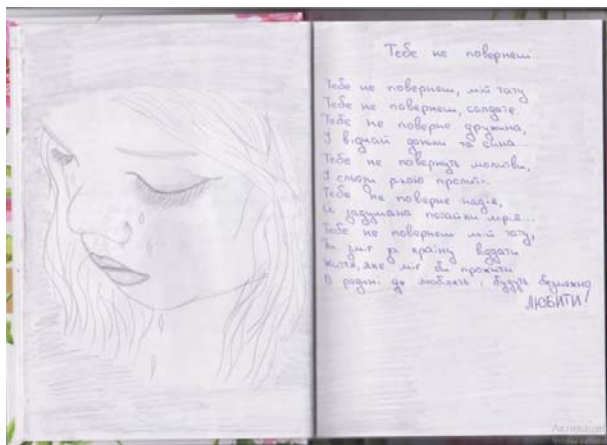
Як тепер жити? Я в неба питаю!
Небо мовчить, і я знаю чому...
Втративши тата, я віру втрачаю —
Віру в блакить, під якою живу.

Рядки, обпалені війною

Тебе не повернеш...

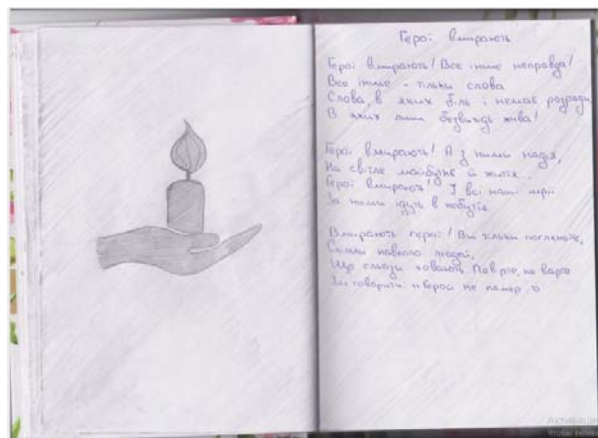
Тебе не повернеш, мій тату.
Тебе не повернеш, солдате.
Тебе не поверне дружина,
І відчай доньки та сина...
Тебе не повернуть молитви,
І сльози рікою пролітї.
Тебе не поверне надія
Й задумана потайки мрія...
Тебе не повернеш, мій тату,
Ти зміг за країну віддати
Життя, яке міг би прожити
В родині де люблять і будуть безмежно ЛЮБИТИ!

Сумую...

Сумую...
І ніби крізь хмари я голос твій чую.
Луною говориш зі мною ти в лісі.
Я бачу тебе у туману завісі.
На березі річки, тихесенько хвилі
Мені нагадали, як разом любили,
Гуляти босоніж піщаними косами,
Травою зеленою, вкритою росами.
Сумую...
Справді, здається, що голос твій чую.
Де ти? Скажи! Я так хочу до тебе!
Деся на землі? Чи високо в небі?

Жити без тебе — це біль і страждання!
Час не лікує! Час — це знуцання!
Сумую...

Герої вмирають

Герої вмирають! Все інше неправда!
Все інше — тільки слова.
Слова, в яких біль і немає розради,
В яких лиш безвихідь жива!

Герої вмирають! А з ними надія
На світле майбутнє й життя...
Герої вмирають! І всі наші мрії
За ними ідуть в небуття.

Вмирають герої! Ви тільки погляньте,
Скільки навколо людей,
Що сльози ховають. Повірте, не варто
Їм говорити: «Герой не помер...»

Вони точно знають, що більше ніколи
Рука не торкнеться руки...
Вони не почують такий рідний голос,
І марно плекати думки...

Герої вмирають! І їх не згадають
Всі ті, хто слова ці кричав...
А рідні тихенько потроху згасають,
Бо втратили віру в життя...

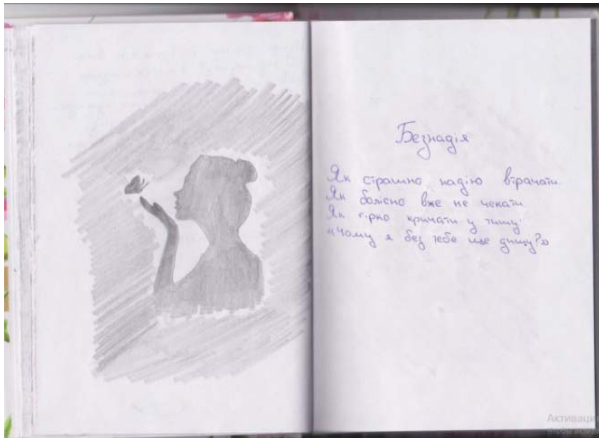
Біль

Немає спокою ні вдень, ні вночі,
І позначку « був в мережі » шукаю.
Знов не прочитані мої листи,
І на дзвінки лиш тишею відповідаєш...
Я знаю, так було вже не раз,
І ти із часом з'явився в мережі,
Та серце сковує несамовитий страх...
І сліз потік не має межі...
Чомусь саме сьогодні я боюсь.
Лякає все: і холод, і зима...
І телефон тримаючи, молюсь...
Та ось дзвінок... тебе нема...

Безнадія

Як страшно надію втрачати.
Як болісно вже не чекати.
Як гірко кричати у тишу:
« Чому я без тебе ще дишу?»

Як довго тягнуться ночі !..
Як хочу заплющити очі.
Як важко день знову почати
І знову тебе «не чекати»...

Я не забуду...

Я не забуду тебе, солдате,
Мій тату, мій сину, мій брате!
Я не забуду окопи холодні
І морок ночі, що, мов безодня,
Лякає тишею... за мить — канонадами:
Мінами, бомбами, «смерчами», «градами».
Я не забуду розлуку з родиною:
Дітьми, матусею, дружиною.
І сльози ті, що в усмішці сховані,
Її слова не сказані, поховані...
Я не забуду тебе, солдате!
Я не забуду тебе, мій тату!
Героєм став ти для всієї країни,
І лише для нас ти — любий, єдиний!

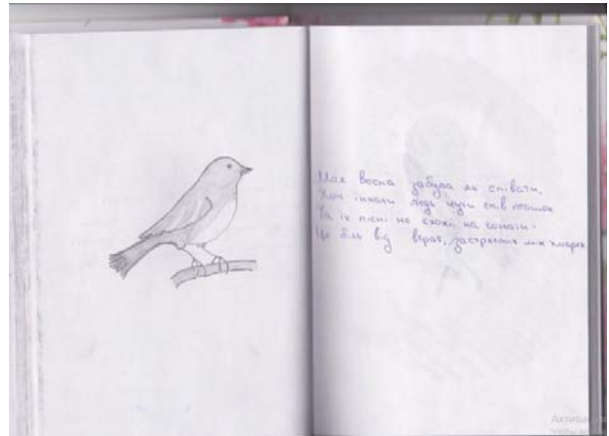
Моя весна вдягається у чорне...

Моя весна вдягається у чорне,
Як молода вдова чи тисячі сестер.
Її не пасує вже вбрання квіткове —
Вона в скорботі відтепер.

Моя весна ніколи не сміється
І часто плаче вранішнім дощем.
Її дуже холодно. Зігрітись не вдається
Торішнім листям, що геть змгло вже...

Моя весна забула, як співати,
Хоч інколи ледь чути спів пташок.
Та їх пісні не схожі на сонати —
Це біль від втрат, застряглих між хмарок.

Моя весна вдягає чорну сукню
І чорну стрічку заплітає у косу.
Моя весна ніколи не забуде:
Вона не має права на красу!

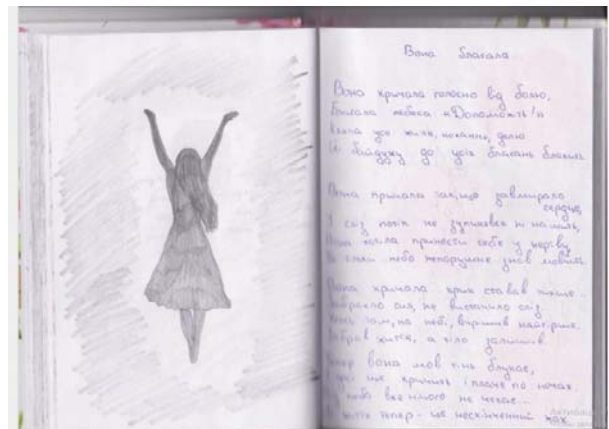
Вона благала...

Вона кричала голосно від болю,
Благала небеса: «Допоможіть!»
Кляла усе: життя, кохання, долю
Її байдужу до усіх благань блакить.

Вона кричала так, що завмирало серце,
І сліз потік не зупинявся ні на мить,
Вона хотіла принести себе у жертву,
Та тільки небо непорушне знов мовчить.

Вона кричала... крик ставав тихіше...
Забракло сил, не вистачило сліз.
Хтось там, на небі, вирішив найгірше:
Забрав життя, а тіло залишив.

Тепер вона мов тінь блукає,
І досі ще кричить і плаче по ночах.
Від неба вже нічого не чекає...
Її життя тепер — це нескінченний жаж.

Рядки, обпалені війною

Червоні маки

Дощами плаче знов розстріляна весна,
І розквітають на страшних руїнах
Червоні маки, ними вся земля,
Неначе кров'ю, скрізь залита.

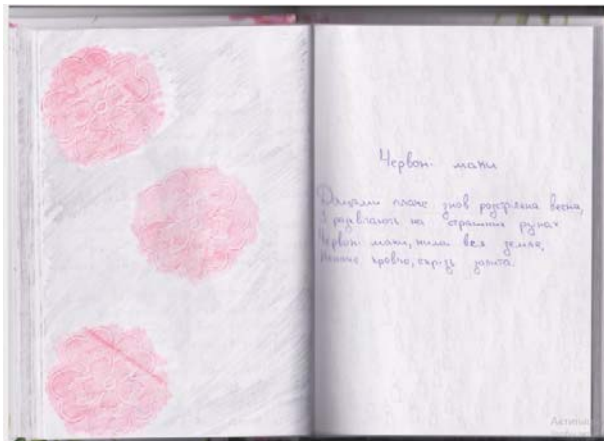
А скільки втрачено життів?
Ти порахуй страшні ці квіти!
За кожною — історія синів,
Що більш ніколи не побачать світу!

За що вони загинули, скажи?
За віру? Правду? Волю?
Чому ж тоді сивіють матері?
Дружини, діти чорнії від горя?

А там, на іншому кінці землі,
(тут не далеко, бо в одній країні),
Гуляючи весілля, п'ють «Шаблі»
Веселі покидьки й танцюють на руїнах...

І їм плювати на чужу біду,
На прапори, що майорять на кладовищах.
Вони ж «не починали цю війну»,
Тому нехай вона захисників і нищить...

Яким не байдуже, в якій країні жити,
Які не можуть примиритися зі злом,
Та всі вони, як ті червоні квіти,
Розстріляні та сплять довічним сном...

Для мене ти просто тато
Для мене ти просто тато
Й ніколи не будеш солдатом,
Ніколи не будеш військовим,
Тим паче полеглим героєм...

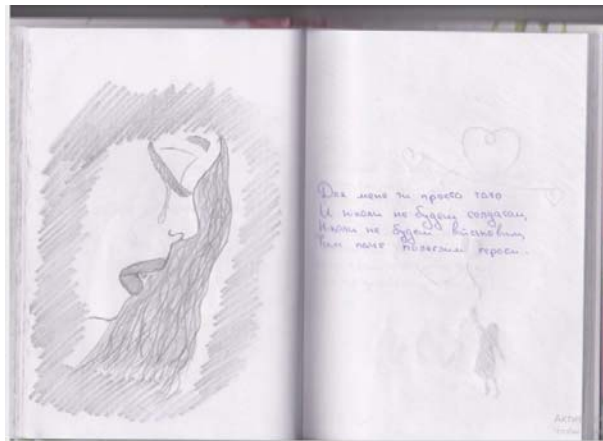
Для мене ти будеш хоробрим,
Рідним, сміливим і добрим...
Люблю тебе я не за вчинки,
Люблю за букетик барвінку.

За те, що словами не скажеш,
І навіть собі не покажеш...

Тепер, коли небо між нами,
І ти «розмовляєш» хмарками...

Завжди будеш поряд, я знаю!
Твій погляд я пам'ятаю!
Твоє: «Доню, я розумію!»
«Люблю!», «Доню, я в тебе вірю!»

Для мене ти тільки тато!
Хай люди вважають солдатом.
А я тебе буду любити!
Й хоча дуже боляче... жити...

Спалені крила

Розстріляна молодість. Спалені крила.
Замість родинного щастя — могила.
Прапор над нею, квіти і тиша,
Поряд дружина від сліз ледве дише.

Високо в небі, десь поміж хмарами,
Втрачені мрії блукають примарами...
Дні швидко плинуть, міняючи ночі,
Вбиті надії... заплакані очі...

Війна зруйнувала і знищила долі...
Немає майбутнього в сина і доні...
Не буде весілля, в візочку дитини,
Не буде будинку, Різдва і ялинки...

І що там за хмарами? Рай? ми не знаєм...
А тут на землі ми втрачаєм... втрачаєм...
Та скільки ще треба мрій наших вбити,
Щоб кляту війну врешті-решт зупинити?

День поезії в Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка за участі поетеси Есенії Ковальової. 10 березня 2026 р.:

<https://www.youtube.com/watch?v=xLwCZuQfyYI&t=385s>

Василь Шуляр,

доктор педагогічних наук, професор,
заслужений учитель України,
директор Інституту прикладної педагогіки,
м. Київ

Формування учнів-читачів як патріотів засобами використання географічних / історичних карт

УДК 373.5.035:172.15]:912.43

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2026.2.362420>

Актуальність. Сучасна літературна освіта потребує таких методичних підходів, які поєднують читання як інтелектуально-емоційну діяльність із формуванням громадянсько-патріотичних і ціннісних орієнтирів учнівства. Водночас у практиці вчителів-філологів карта як інструмент навчання використовується епізодично й найчастіше демонстративно, що не забезпечує активної позиції учня-читача та не формує інтегрованих компетентностей.

Інтеграція **географічних / історичних карт (у т.ч. контурних, гугл-мапи)** у літературну діяльність дає змогу:

- активізувати читацьку участь (від спостереження до дії);
- «прив'язати» літературні факти до простору та історичного контексту;
- реалізувати аксіологічний компонент навчання (ціннісно-етичні вибори, моральні позиції);
- формувати патріотизм за стратегією: «від батьківщини (регіону) — до Батьківщини (України) — до Європи — до Світу».

Отже, проблема цілеспрямованого формування учнів-читачів як патріотів засобами картографічної діяльності є актуальною і з погляду компетентнісної освіти, і з погляду виховного потенціалу літератури,

© Василь Шуляр, 2026

і з позиції міжпредметної інтеграції (література — географія — історія — математика — цифрові інструменти).

Мета статті — теоретично обґрунтувати та методично описати можливості використання географічних / історичних карт і контурних карт / гугл-мапи в системі читацької діяльності учнів для формування патріотичних почуттів, громадянської відповідальності та ціннісно-етичних моделей поведінки на уроках літератури.

Завдання. Для реалізації мети передбачено виконання таких завдань:

1. Визначити місце роботи з картою в системі читацької діяльності учнів та окреслити її педагогічний потенціал у літературній освіті.

2. Описати дидактичні функції контурної карти як інструменту активної навчальної діяльності учня-читача.

3. Сформулювати правила (нормативно-алгоритмічні вимоги) роботи з контурною картою під час літературного заняття та обґрунтувати їхню виховну й компетентнісну доцільність.

4. Запропонувати систему орієнтовних завдань для різних вікових груп учнівства, зорієнтованих на модель: «Літературна Миколаївщина — Україна — Європа — Світ» (інших регіонів / країн).

5. Показати методичні моделі літературних занять із аксіологічним компонентом (зокрема на матеріалі казки «Пані Метелиця» та завдань про Л. Глібова, художньо-біографічного оповідання Марії Павленко про Василя Симоненка), де карта стає засобом смислотворення й патріотичного виховання.

6. Розкрити потенціал проблемних компетентнісних літературних задач (у форматі ТРИ-3^с) із залученням картографічних і математичних дій як інструменту формування активної позиції учня-читача.

7. Окреслити результативні показники (компетентності, цінності, моделі поведінки), які формуються в учнів унаслідок системного використання карт.

1. Робота з картою в системі читацької діяльності учнівства

У системі літературної освіти вчителі-філологи епізодично використовують карти взагалі й контурні зокрема. В основному з метою показати де народився / мешкав / перебував письменник. Учні-читачі недостатньо залучаються до активних дій. Їхня участь пасивна: спостереження за демонструванням.

Контурна карта — особливий вид карт, на які нанесені тільки контури країн, основні об'єкти чи явища. Інколи такі карти називають «німими». Для того щоб карта «заговорила», її треба заповнити.

Робота з контурними картами та картами світу, Європи, України та регіону, в якому народилися / мешкали / перебували письменники, є цікавою, розвивальною та сприяє набуттю позитивних рис характеру. Окрім того, практичні завдання на контурних картах є важливим елементом розвитку учнів та формування в них ключових компетентностей, інтегрованих навичок і вмінь.

Заповнювати контурні карти на заняттях з літератури учням пропонують для того, щоб вони краще засвоїли літературно-мистецький матеріал. Заповнення контурної карти під час літературного заняття — це один із кроків інтегрованого навчання, можливість поглиблювати знання, поєднуючи з практичною діяльністю. Це одна із цеглинок у підмурівок міцності патріотичного виховання за стратегією «від батьківщини (Миколаївщини) до Батьківщини (України)» — «від України до Європи» — «Україна-і-Світ». Завдання, які виконуються в контурній карті, розвивають пам'ять, увагу, художнє мислення та просторове сприйняття, сприяють запам'ятовуванню літературно-мистецьких фактів і картографічного змісту. Пошукова робота учнів-читачів із використанням контурної карти і фактами з життя письменника, літературно-мистецького життя Миколаївщини-України-Європи-Світу сприяє логічному запам'ятовуванню.

По-перше, під час виконання завдань учні напружують і тренують зорову пам'ять. Вони не просто механічно запам'ятовують розташування об'єкта: частини світу / держави / країни / території, а й визначають місцезнаходження міста, в якому народився / мешкав / перебував митець. Пошукова робота сприяє логічному запам'ятовуванню, що набагато ефективніше механічного. По-друге, тренується та розвивається моторно-сенсорна пам'ять, коли учні-читачі зафарбовують об'єкт та підписують його назву. По-третє, розвивається просторове уявлення, здатність орієнтуватися, зіставляти, визначати. По-четверте, учні набувають картографічних навичок виконання робіт поєднувати з літературно-мистецькими знаннями, які є важливою передумовою всебічного розвитку людини. По-п'яте, виконання картографічних робіт виховує дисциплінованість (виконання певних

завдань за певними правилами), уважність (що саме виконати і як), точність, акуратність. По-шосте, робота на контурній карті розвиває естетичний смак. Надписування назви на карті веде до запам'ятовування об'єкта і виховує точність і естетичний смак.

2. Правила роботи з контурною картою під час літературного заняття

Робота з контурними картами під час літературних занять має враховувати загальні вимоги виконання картографічних робіт. Дотримання їх сприятиме естетичному вихованню цього виду діяльності. Тому при виконанні робіт на контурній карті учні повинні виконувати такі правила.

ПРАВИЛА РОБОТИ З КОНТУРНОЮ КАРТОЮ ПІД ЧАС ЛІТЕРАТУРНОГО ЗАНЯТТЯ

1. усі написи назв географічних об'єктів писати з великої літери, виконувати друкованими, по можливості, дрібними, але виразними літерами олівцем, щоб мати можливість виправити неточності;
2. не варто використовувати фломастери або ручку;
3. виконання завдання на контурній карті передбачає створення легенди карти: у спеціально відведеному на контурній карті місці нарисуйте умовні позначки та напишіть, що кожна з них означає;
4. підписати тему завдання, що буде виконуватися в контурній карті;
5. робити написи назви об'єкта українською мовою або мовою оригіналу;
6. географічні назви не скорочувати, не переносити;
7. коли назву об'єкта не можна розмістити на карті, то слід зробити зноску або примітки в легенді карти. Тоді на карті замість назв розміщуються лише цифри, а в умовних позначеннях — цілий перелік географічних назв;
8. об'єкт, який маєте віднайти на карті, заштрихуйте олівцем або зробіть позначки, які наявні в легенді карти;
9. використовуйте запропоновані умовні позначки або створіть власні, зафіксуйте їх у легенді, щоб вас могли зрозуміти.
10. щоб правильно виконати завдання на контурній карті, передусім знайдіть карту з такою самою назвою в атласі з географії або в додатку, який запропонує вчитель літератури;
11. заповнюйте контурну карту після прослуханого пояснення / прочитаного тексту підручника;
12. читайте параграф / текст підручника вдумливо, запам'ятовуйте назви міст, пов'язаних із письменником, і місця літературних подій;
13. виконуйте завдання на контурній карті послідовно, вчитуючись у завдання;
14. нанесіть спочатку кордони держави / регіону (за потреби) або зафарбуйте, а потім додайте прізвище письменника або/і назву літературно-мис-

тецької події, обравши позначку (стрілку від портрета, стрілку від прізвища та інші варіанти, які визначить учитель або/і спільно вибудуєте);

15. під час нанесення відповідних позначок намагайтеся пригадати / уявити розміщення міста / регіону / держави на карті регіону / України / Європи / світу та автора-письменника або/і літературно-мистецьку подію.

На основі запропонованих вище правил можна підготувати учням-читачам алгоритм, який відповідатиме завданню по роботі і з картою, і з контурною картою.

Контурні карти можуть бути розтиражованими і зброшурованими або розміщеними тільки на окремих аркушах. Учитель приймає / обирає оптимальний варіант / рішення. Завдання із контурною картою мають виконуватися на першому занятті літературної теми, де вивчаються / розглядаються / озвучуються факти з життя письменника. Такі завдання, за потреби, можуть виконуватися і на інших заняттях. Під час контрольної роботи такі завдання також мають бути передбачені.

3. Орієнтовні завдання для роботи з контурною картою

Завдання на контурних картах залежно від віку учнів та курсу, що вивчається, відрізняються за метою і складністю. Якщо більшість завдань для учнів 5-8 класів спрямовані на відшукування певних об'єктів, що пов'язані з життям і творчістю письменника, то робота старшокласників полягає в тому, щоб спочатку проаналізувати карту, зробити певні висновки і на контурну карту нанести об'єкти або процеси, що стосуються певного конкретного завдання / події / факту.

Практичні роботи на контурних картах за програмою бажано перевіряти в усіх учнів. Для того щоб була певна система в роботі, та з метою вдосконалення умінь і навичок учнів-читачів можна застосовувати додаткові самостійні практичні завдання на контурних картах, які пов'язані з літературно-мистецьким життям краю / міста / регіону / держави / світу. Оцінюються вони або вибірково, або в усіх учнів.

Орієнтовні завдання для роботи з контурною картою під час літературного заняття

«Від батьківщини (Миколаївщини) до Батьківщини (України)» — «Від України до Європи» — «Літературна Україна-і-Літературний Світ».

або

«Літературна Миколаївщина — Україна — Європа — Світ»

1. Нанесіть на карту кордони України / регіону / області, де народився / мешкав письменник.
2. Позначте столицю / обласний центр нашої держави / регіону (регіонів).
3. Позначте назви держав-сусідів України.
4. Позначте назви областей-сусідів Миколаївщини (області, в якій народився письменник).

5. Заштрихуйте територію області, в якій народився / мешкав / перебував письменник.
6. Розфарбуйте територію області, в якій встановлено пам'ятник / бюст письменнику.
7. Позначте маршрут, яким пройшов письменник подорожуючи або/і примусово.
8. Окресліть кордони регіонів України та підпишіть їхні назви.
9. Окресліть кордони областей України.
10. Окремо виділіть кольором регіон, у якому ви мешкаєте.
11. Позначте місто / селище, у якому ви мешкаєте.
12. Позначте на карті вашого регіону села/міста, де народився / мешкав / перебував / похований письменник.
13. Позначте на карті України місця, пов'язані з письменником.
14. Нанесіть літературні місця України, які ви хотіли б відвідати. Вибір свій обґрунтуйте.
15. Позначте міста, де встановлено пам'ятник / пам'ятники письменнику.
16. Позначте на карті області / регіони, які належать до західної / східної / північної / південної України, зазначивши прізвище письменника.
17. Позначте на карті України області / регіони, які належать до західної / східної / північної / південної України, зазначивши літературну подію письменника-ювіляра.
18. Позначте на карті міста західної / східної / північної / південної України, де народився / проживав / перебував / похований письменник, використовуючи символи / позначки.
19. Поруч із портретом письменника позначкою / стрілкою продемонструйте область, в якій письменник народився / проживав / перебував / похований.
20. Позначте на карті події, які відбулися в літературному житті області / України / Європи / Світу.

Робота з контурною картою — один із видів читачької діяльності. Він не повинен бути механічним. Виявіть творчість і нестандартність роботи з нею. Такий вид роботи можете назвати цікаво, наприклад: «літературознавець-картограф», «читач-картограф» тощо.

Мандруйте віртуально картою регіону / України / Європи / Світу, вивчаючи творчість письменників та відстежуючи цікаві літературно-мистецькі події / процеси.

4. Методичні моделі до літературних занять із аксіологічним компонентом

4.1. Казка «Пані Метелиця»

РОЗГОРНУТА ВІДПОВІДЬ НА ПИТАННЯ
(по 2 б. за кожне завдання)

Завдання передбачають повторне перечитування запропонованого тексту. Відповіді мають бути повни-

ми й ґрунтовними. Викладіть свій погляд. У разі потреби використовуйте чернетку.

Перечитайте текст. Запропонуйте власну назву до прочитаного тексту. Установіть жанр епічного твору, поданого в додатку 1. На карті Європи (додаток 2) зафарбуйте державу, в якій народилися автори прочитаного твору. Зазначте її назву, столицю цієї країни та прізвище письменників. Виокреміть, які ціннісно-етичні норми домінують у текстах: а) за фрагментами № 1-2, б) за фр. № 3-4, в) за фр. № 5-6.

назва країни, столиця, прізвище автору твору

Методична ремарка (для вчителя): орієнтири в наборі ціннісно-етичних норм за поданими текстами казки: безвідмовна; добра; трудолюбива; віддана сім'ї, рідним, домівці.

Додаток 1

автор, назва художнього твору, жанр

---

1. <...>Пішла дівчина по галявині, дивиться: стоїть піч, а в печі хліби печуться. Хліби крикнули їй:

— Ах, виймай нас, дівчино, з печі скоріше! Ах, виймай скоріше! Ми вже спеклися! А не то ми скоро зовсім згоримо! Взяла дівчина лопату і вииняла хліби з печі.

2. Потім вона пішла далі та прийшла до яблуні. А на яблуні було багато стиглих яблук. Яблуня крикнула їй:

— Ах, потруси мене, дівчино, потруси! Яблука давно вже достигли!

Стала дівчина трусити дерево. Яблука дощем на землю посипалися. І аж доти трусила вона яблуню,

поки не залишилося на ній жодного яблука. Склала дівчина яблука у купу і пішла далі.

3. І от нарешті прийшла вона до хатинки. З вікна хати визирнула старенька пані. З рота у неї стирчали величезні білі зуби. Побачила дівчина стареньку, злякалася і хотіла втекти, але та гукнула їй:

— Чого ти злякалася, любо? Залишайся-но краще в мене. Будеш добре працювати, добре й тобі буде. Ти мені тільки ліжко застилай гарненько та перину і подушки збивай посильніше, щоб пір'я на всі боки летіло. Коли з моєї перини пір'я летить, на землі сніг іде. Знаєш, хто я? Я — сама пані Метелиця.

— Що ж, — сказала дівчина, — я згодна піти до вас на службу.

4. От і стала вона працювати у старій пані. Дівчина вона була лагідна, працююча і робила все, що їй наказувала стара.

Перину і подушки вона так сильно збивала, що пір'я, наче пластівці снігу, летіло на всі боки.

Добре жилося дівчині у пані Метелиці. Ніколи та її не сварила, а годувала завжди ситно і смачно.

5. І все ж таки скоро дівчина засумувала. Спочатку вона й сама зрозуміти не могла, чому сумує, — адже їй тут у тисячу разів краще ніж удома живеться, а потім зрозуміла, що сумує вона саме за рідною домівкою. І хоч як там було погано, а все ж таки вона дуже до неї звикла.

6. От раз і каже дівчина Пані Метелиці:

— Я дуже сумую за домівкою. Хоч мені у вас добре, а все-таки не можу я тут більше залишатися. Мені дуже хочеться побачити рідних.

Вислухала її Метелиця і каже:

— Мені подобається, що ти своїх рідних не забуваєш. Ти добре у мене попрацювала. За це я тобі сама покажу дорогу додому.

Взяла вона дівчину за руку і привела до великих воріт. Ворота відчинилися, і коли дівчина проходи-

Професор Василь Шуляр із колегами Миколаївського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників

ла під ними, посипалося на неї зверху золото. Так і вийшла вона з воріт, уся золотом обсипана.

— Це тобі у нагороду за твоє старання, — сказала Метелиця і дала їй веретено, те саме, яке в колодязь впало. <...>

Переклад українською — Валерія Воробйова

Додаток 2

4.2. Леонід Іванович Глібов

Візуалізуйте факти із життя письменника на карті України (завдання, яке може бути використане під час підсумкової тематичної роботи за однією із груп результатів — прим. наша).

Леонід Іванович Глібов народився на:

- Чернігівщині,
- Полтавщині,
- Сумщині. Зроби вибір і зафарбуй ту частину карти України, яка відповідає справжньому фактові.

Організація читацької діяльності у співпраці буде продуктивною, якщо застосовувати технологію конструювання компетентнісних вправ. Автор її розробив у такому форматі: компетентнісні літературні запитання, завдання, задачі як **ТРИ-З^е**. Детальний

опис технології подано (Шуляр В. І., 3, 4). Пропонуємо один із можливих варіантів використання літературної задачі в читацькій діяльності учнівства, де наявний компонент використання карти для її вирішення.

1. Проблемні літературні задачі (ПКЛзд)

Задача-вправа 3.

Перечитайте розповідь (фр. 7) про шлях Василька до знань. Подаємо уривок, із якого вилучено відповідь. Ви маєте її віднайти самостійно й зіставити з відповіддю в художньому творі — художньо-біографічному оповіданні. Потім потрібно виконати низку умов, що сформульовані після оповідання.

«Одначе мріяти — кожен може. Чого лиш не по-намірюється, коли цілих _____ кілометрів тупариси до школи, а потім, відучившись, — тих самих _____ дризняєш назад? З 1942 року Василь учився в Біївецькій початковій, потім ходив до семирічки в сусідніх Єнківцях, а тепер — до десятирічки в село Тарандинці. Колись у Тарандинцях служив писарем Васильків прапрадід (теж Федором звався). Тільки прапрадід собі щодня верхи їздив, а хлопець — пішака. Як тепло й сухо — мовби й нічого. А дощами-снігами одяга-взувачка не встигала за ніч висихати на грубці. Пальто ж у Васі — вітром підбите, чоботи — босий слід знати...

Але до школи — це закон!»

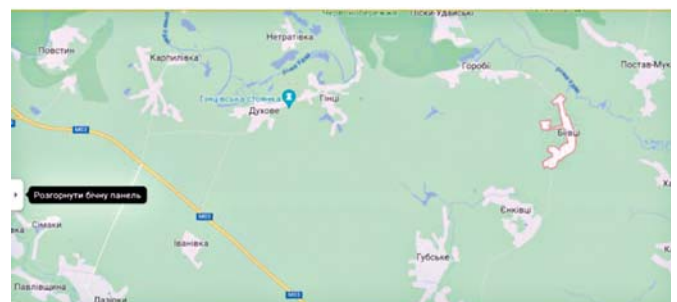
Алгоритм вирішення: міжгалузева задача передбачає усвідомлення теоретичного матеріалу з використанням знань із географії, математики та літератури (*групове / парне виконання* — колективне обговорення виконаного завдання).

Продукт читацької співпраці: узагальнювальні таблиці; виокремлені характеристики, складові ціннісно-етичної моделі поведінки Василька та позиція учня-читача / учениці-читачки.

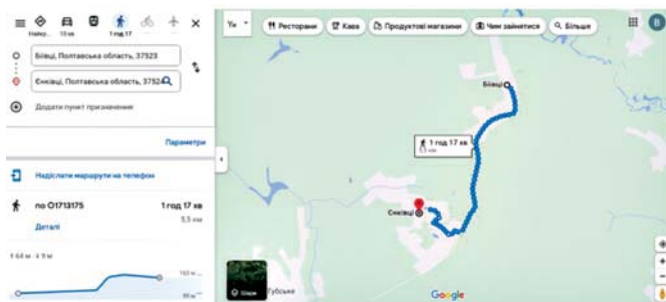
Методичний коментар.

Для реалізації проблемної літературної задачі учні-читачі виконують математичні дії. Перевірити їх дані можна, скориставшись гугл-картою за покликанням: <https://bit.ly/48TTQJk>.

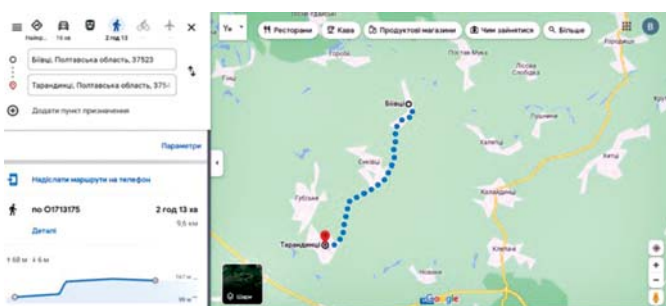
МАРШРУТ ВАСИЛЬКА ДО ЗНАНЬ

Гугл-мапа: Полтавщина

Сніківці – Тарандинці

Орієнтовна основа читацьких дій і співпраці з художнім твором:

1. Перечитати розповідь про шлях Василька до освіти (фр.: 7–9, поетапно).
2. Робота з картами України, Полтавської області, нанесення об'єктів на контурну карту Полтавської області.
3. Виконання умови задачі та математичних дій із використанням атласу (карти) доріг.
4. Робота зі словом: з'ясування лексичного значення образних висловів (понамріюється, тюпариш,

дризняєш, пішака, взувачка). Яка їх роль у розумінні описаної ситуації?

5. Робота з пейзажним описом і прочитування підтекстів.
6. Заповнення узагальнювальних таблиць та прийняття ціннісно-етичної позиції.

Завдання для вирішення задачі:

1. Розгляньте карту України. Віднайдіть область, у якій народився Василь Симоненко, головний герой художньо-біографічного оповідання «Небезпечні польоти Василька Симоненка». Розгорніть або/і «скачайте» карту області, де жив і вчився Василько. Нанесіть на контурну карту назву села, в якому він народився, та села, в яких була початкова школа, семирічка й десятирічка. Якщо виникли труднощі, зверніться за інформацією до підручника чи «загляньте» у всемережжя і віднайдіть факти, що необхідні для вирішення першої частини літературної задачі.
2. За картою автодоріг необхідно вирахувати відстань, яку проходив Василько до школи від села до села Полтавської області Лубенського району: народився у с. Біївцях, там же вчився в початковій школі, а потім пішки йшов до школи-семирічки в с. Сніківцях, далі від Біївців — у с. Тарандинці, щоб здобути середню освіту. Який шлях долав Василько до знань? (Карту, за якою складатимете, також мені надішліть).
3. Коли дізналися за картою з відповідним масштабом відстань від села до села, треба вирахувати, скільки витрачав хлопець часу на перехід до школи від початкової школи у Біївцях, а потім від Біївців до с. Сніківців, де була семирічка, а потім від Біївців до Тарандинців у середню школу.
4. Робота зі словом: з'ясування лексичного значення образних висловів / просторіч:

Професор Василь Шуляр зі своїми новими книжками для вчителів

- **понамріюється** — понамріювати, промріювати;
- **тюпариш** — не швидко ступаючи, ідучи;
- **дринзяєш** — швидко бігти, тікати;
- **пішака** — йти пішки;
- **взувачка** — взуття.

Яка їх роль у розумінні описаної ситуації?

1. Робота з пейзажним описом і прочитування підтекстів.

Тільки прапрадід собі щодня верхи їздив, а хлопець — пішака. Як тепло й сухо — мовби й нічого. А дощами-снігами одяга-взувачка не встигала за ніч висихати на грубці. Пальто ж у Васі — вітром підбите, чоботи — босий слід знати...

2. Які випробування пройшов Василь на шляху до освіти? Відповідь — у розповіді художньо-документального оповідання (уривки: 7–9). Прочитайте їх. Підкресліть аргументи. Яка ціннісно-етична норма домінувала в поведінці героя цього віку? Хто поінформував читача про прийняте рішення літературним персонажем: А⁰? Г⁰? Г⁰-Г⁰?

Випробування на шляху до освіти

1. Аргументи-приклади з тексту:	
<i>«тюпариш – дринзяєш» відстань у 9 км тепло й сухо (мовби й нічого) → дощами-снігами → бідна одяга-взувачка → пальто вітром підбите → чоботи – «босий слід» → сніговик-Василь</i>	
2. Ціннісно-етична норма:	
<i>віра у мрію; бажання вивчитися</i>	
3. Розв'язка цієї сюжетної лінії (уривки: 7–9):	
<i>Але до школи – це закон! Мріяти – не сокирою махати!</i>	
4. Висновок	
<i>«...постановив собі, що стане поетом, і вперто прямує до мети». Оповідачами були: АО і ГО</i>	
5. Мій ціннісно-етичний вибір: прийми рішення, зазнач «так» або «ні» у кожному рядку:	
А) готовий / готова повторити цей шлях	
Б) розумію труднощі, але не повторю	
В) розумію труднощі, але живу в іншому часі	
Г) труднощі бувають у кожного	
Д) труднощі вмію долати	
Ж) труднощі долаю, якщо є хтось поруч	
З) це мені не цікаво, сьогодні інше життя	

Випробування на шляху до освіти:

«тюпариш — дринзяєш» відстань у 9 км → тепло й сухо (мовби й нічого) → дощами-снігами → бідна одяга-взувачка → пальто вітром підбите → чоботи — «босий слід» → сніговик-Василь

Методичний коментар: відпрацьовуючи навички використання традиційних карт і цифрових, маємо можливість паралельно демонструвати можливості художнього твору та описаного з позиції аксіологічної стратегії навчання; такий підхід є продуктивним для формування ціннісно-етичної поведінкової моделі для учнів-читачів, які аналізують дії і вчинки літературних героїв / персонажів.

Ціннісно-етична норма:

віра у мрію; бажання вивчитися.

«Доки дійду до школи — всі уроки повторю.

Доки назад — усі пісні переспіваю!» — Г⁰

Про такий висновок ми довідуємося з відповіді Василя вчительці Уляні Миколаївні, а також від авторки Марини Павленко. Переконливості додають уживані в тексті приказки: «Мріяти — не сокирою махати», «...без підпалу й дрова не горять».

Висновки

1. Використання географічних / історичних карт у літературній освіті є ефективним інструментом активізації читацької діяльності учнів, адже переводить учня з позиції пасивного спостерігача до позиції **учня-читача-дослідника / читача-картографа**.
2. **Контурна карта** в літературному занятті виступає не допоміжним матеріалом, а **інструментом інтегрованого навчання**, який сприяє:
  - кращому засвоєнню біографічних і літературно-мистецьких фактів;
  - розвитку зорової, моторно-сенсорної, логічної пам'яті;
  - формуванню просторової уяви, уважності, точності, акуратності та естетичного смаку;
  - вихованню дисциплінованості та організованості як рис особистості.
3. Включення картографічних завдань у модель **«від батьківщини (регіону) до Батьківщини (України) — до Європи — до Світу»** забезпечує поступове формування патріотичних почуттів, розширює культурно-історичний горизонт учнів і сприяє усвідомленню зв'язку **«мій край — Україна — світова культура»**.
4. Запропонована система правил і орієнтовних завдань доводить, що робота з картою під час літературного заняття може бути **системною, технологізованою і результативною**, а не випадковим елементом «для ілюстрації».
5. Методичні моделі (зокрема на матеріалі казки «Пані Метелиця» та проблемної літературної задачі про шлях Василька до знань) демонструють, що карта допомагає учням не лише «знати де», а й **усвідомлювати цінність**: доброти, працьовитості, віданості родині й домівці, віри у мрію, наполегливості та відповідальності. Саме ці ціннісно-етичні орієнтири є основою формування учня-читача як патріота.

Перспективи дослідження

Перспективними напрямками подальшого вивчення означеної проблеми є:

1. **Розроблення повного банку компетентнісних картографічних вправ** для 5-11 класів у прив'язці до програмно-тематичного планування (українська, зарубіжна літератури; література (українська, зарубіжна).
2. **Створення цифрових інструментів** (інтерактивних карт, спільних Google-мап, QR-завдань, віртуальних маршрутів письменників) як продовження ідеї «учень-читач-картограф».
3. **Побудова діагностичного інструментарію** оцінювання сформованості патріотичних і ціннісно-етичних компонентів через картографічні літературні завдання (критерії, показники, рівні).
4. **Розширення історико-краєзнавчого компонента:** інтеграція історичних карт, карт міграцій, маршрутів репресій, подорожей, фронтових шляхів письменників та героїв творів.
5. **Методична апробація** різних моделей літературних занять і позакласних практик (проекти, вебквести, інтегровані заняття) з орієнтацією на виховання патріотичних і громадянських чеснот.

Список використаних джерел

1. Шуляр В. І. Ціннісно-етичні норми і ставлення в системі літературної освіти учнів-читачів Нової української школи (теоретико-методологічна візія). I частина : практико-орієнтована монографія / В. І. Шуляр. — Миколаїв : ОІППО, 2022. — 225 с.
2. Компетентнісно-діяльнісна парадигма мовно-літературної та художньо-естетичної освіти : науково-методичний збірник компетентнісно-орієнтованих і варіативних модулів / наук. кер. В. І. Шуляр ; відп. за вип. В. В. Стойкова ; упоряд. Г. М. Гич. — Вип. 2. — Миколаїв : центр редакційно-видавничої діяльності ОІППО, 2023. — 164 с.
3. Шуляр В. І. Компетентнісні літературні вправи (зарубіжна література, інтегрований курс «Література»). у 2-х частинах. Ч. 2 : практико-орієнтована монографія / В. І. Шуляр. — Миколаїв : центр редакційно-видавничої діяльності МОІППО, 2024. — 350 с.
4. Шуляр В. І. Компетентнісні літературні вправи (зарубіжна література, інтегрований курс «Література»). у 2-х частинах. Ч. 2 : практико-орієнтована монографія / В. І. Шуляр. — Миколаїв : центр редакційно-видавничої діяльності МОІППО, 2024. — 350 с.

Професор Василь Шуляр із колегами Миколаївського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників

Номінація «Розробка уроку з української літератури для 5-9 класів НУШ»

Ольга Густенко,

учитель української мови та літератури,
Одеський ліцей № 69 Одеської міської ради

«Гей, поїхав Хмельницький к Золотому Броду...» Урок за історичною піснею «Чи не той то хміль» (5 клас)

УДК 373.5.016:821.09(477):784.4

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2026.2.362592>

Мета уроку

Навчальна: розкрити ідейно-художній зміст історичної пісні «Чи не той то хміль», з'ясувати її зв'язок з подіями Національно-визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького; дослідити художні засоби твору та їхню роль у створенні образу гетьмана.

Розвивальна: розвивати вміння аналізувати історичну пісню як літературний твір, визначати символи, образи, емоційне забарвлення; формувати навички виразного читання та усного мовлення.

Виховна: виховувати почуття патріотизму, повагу до історичного минулого України, усвідомлення значення боротьби за волю та національну гідність.

Протягом цього уроку ви... ознайомитесь зі змістом історичної пісні «Чи не той то хміль»; зможете проаналізувати образи й тематику історичної пісні; розглянете характерні художні засоби

Перебіг уроку

Літературна гра «Шифрувальник».

Розгадайте ребус.

© Ольга Густенко, 2026

I. Мотивація пізнавальної діяльності.

Налаштування на роботу:

- Яка ти сьогодні історична постать? Відповідь обґрунтуй.
- Назви імена персонажів, зображених у криголамі. Розкажи, що тобі про них відомо.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

- Пригадайте, на якій купюрі зображено гетьмана Богдана Хмельницького.
- Як думаєте, чому саме на купюрі такого номіналу розміщено портрет гетьмана?

Завдання

— Прочитайте подану нижче інформацію і дайте відповіді на запитання.

В історію ввійшли блискучі перемоги Війська Запорозького під проводом Б. Хмельницького над польською шляхтою під Жовтими Водами, Корсунем, Пилявцями та ін. У ході Визвольної війни славний гетьман уперше в історії політичної думки України сформулював ідею створення власної незалежної держави. Захоплення мудрістю та сміливістю славного гетьмана український народ висловив у пісні

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

«Чи не той то хміль». Початок твору побудований на художньому паралелізмі, коли явища природи (хміль в'ється) зображено паралельно з явищами життя людей (Хмельницький з ляхами б'ється). Хоча картина поразки ляхів (поляків) і жорстока, проте, за народними уявленнями, це справедлива кара, адже вороги прийшли на українську землю з мечем. Прийом гіперболи типовий для фольклорних творів: у пісні йдеться про сорок тисяч ляхів «хорошої вроди», хоча відомо, що в битві під Жовтими Водами десятитисячне військо Б. Хмельницького розбило дванадцятитисячну армію поляків. У багатьох піснях Жовті Води (інші назви — Золотий Брід, Золота Вода) символізують силу, могутність і непереможність військ Б. Хмельницького.

Тест

- Про які історичні події йдеться в тексті?
    - Походи князів Київської Русі
    - Визвольна війна українського народу під проводом Б. Хмельницького
    - Коліїщина
    - Козацькі походи на Крим
  - Яку ідею вперше сформулював Богдан Хмельницький у ході Визвольної війни?
    - Об'єднання з Польщею
    - Створення козацького війська
    - Створення незалежної української держави
    - Запровадження християнства
  - Що в пісні символізує образ хмелю?
    - Природне явище
    - Український народ
    - Богдана Хмельницького
    - Козацьку зброю
  - Чому, за народними уявленнями, поразка ляхів у пісні є справедливою?
    - Вони були слабшими
    - Вони зрадили союзників
    - Вони прийшли на українську землю з мечем
    - Так вирішив гетьман
  - Що символізують Жовті Води в народних піснях?
    - Трагедію війни
    - Поразку козацтва
    - Силу й непереможність війська Хмельницького
    - Початок зради
- Перевірте себе: 1-Б, 2-В, 3-Б, 4-В, 5-В

III. Робота над темою уроку.

— Прослухайте пісню «Чи не той то хміль» за посиланням: https://youtu.be/smvHuZJyFRo?si=M4RqYAU-SuVo6_h70

— Створіть в робочому зошиті історичний портрет Богдана Хмельницького, прочитавши інформацію, подану нижче.

- Богдан Хмельницький народився 6 січня 1596 року в Суботові (за однією з версій) у родині козацького сотника Михайла Хмельницького; мати Богдана теж походила з козацького роду. Мав власний герб Абданк.

- Народжений як Зіновій, він отримав ім'я Богдан уже в зрілому віці, коли його слава як лідера почала зростати. Це був своєрідний символ його нового статусу.
- Батько, сотник Михайло Хмельницький, привчав сина до дисципліни через змагання на шаблях, що сформувало у Богдана не лише фізичну витривалість, а й твердий характер.
- У 25 років Хмельницький втратив батька в битві під Цецорою (1620), що стало поворотним моментом, змусивши його рано взяти на себе відповідальність.
- Повстання 1648 року під проводом Богдана Хмельницького завершилося перемогою, що дала початок незалежній козацькій державі, вільній від влади Речі Посполитої.
- Богдан Хмельницький — прославлений керівник Національно-визвольної війни українського народу, гетьман України 1648—1657 рр., організатор українського війська. Його вважають найавторитетнішим гетьманом за всю історію України, а період правління називають Хмельниччиною.

Українська мисткиня Наталя Павлусенко створила серію картин, на яких зобразила українських гетьманів, отаманів, полководців. За посиланням можна переглянути її твори та надихнутися періодом Козаччини.

Наталя Павлусенко. Богдан Хмельницький. 2014 р.

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

- Прочитайте рядки історичної пісні.
- Прокоментуйте, як розкривається прийом художнього паралелізму у цих рядках.

Чи не той то хміль,
Що коло тичин в'ється?
Ой, той то Хмельницький,
Що з ляхами б'ється.
Чи не той то хміль,
Що по пиві грає?..
Ой, той то Хмельницький,
Що ляхів рубає.
Чи не той то хміль,
Що у пиві кисне?

Теорія літератури

Художній паралелізм — це такий прийом, коли два явища чи події порівнюють або зіставляють між собою, щоб підкреслити їхню схожість чи протилежність. Зазвичай це робиться через образи природи чи повсякденні ситуації.

- Розгляньте фото лікарської рослини хміль. Пригадайте легенду, згідно з якою Богдана Хмельницького батьки знайшли у хмелю. Тому таке прізвище отримав хлопець.

Легенда «Звідки пішло прізвище та ім'я Богдана Хмельницького»

На Черкащині, в Суботові, люди оповідають: жили собі самотні баба з дідом, і не було в них дітей. Аж ось почули вони дитячий плач на подвір'ї. Виявилося, що їм на ганок, заплетений хмелем, підкинули немовля. Вирішили баба з дідом, що це дар Божий, і залишили собі хлопчика, назвавши його Богданом. А оскільки знайшли маля під хмелем, то й прозвали його Хмелем, або Хмельниченком. Виріс Богдан мужній і мудрий, став гетьманом, а вірні козаки називали його батьком. За це, а також за те, що вів визвольну боротьбу за Україну, вороги його ненавиділи. Після смерті гетьмана польська шляхта тішилася й хотіла викрасти тіло, спалити, а прах пустити за вітром. Проте віддані козаки почули про це і таємно перепоховали тіло, разом із незліченними скарбами.

- Робота зі змістом пісні.
  - Яке враження справила на вас пісня «Чи не той то Хміль»?
  - Про які історичні події в ній ідеться?
  - Визначте тему та основну думку твору.
- Словникова робота.
  - Поясніть значення слів: хміль, ляхи, Золота вода, глиця, вищиривши зуби, дубові хати.
  - Перевірте себе. (*Хміль* — рослина з в'юнким стеблом; у переносному значенні — символ молодечої сили, завзяття, бунтівного духу.
  - Ляхи* — історична назва поляків у давніх українських текстах і піснях.
  - Золота вода* — образна назва річки Жовті Води або метафоричний вислів, пов'язаний із багатством, славою, важливою історичною подією.
  - Глиця* — хвойна гілка або голка (хвоя); також може означати лісову рослинність.
  - Вищиривши зуби* — з оголеними зубами; злий, насмішкуватий або загрозливий вираз обличчя.
  - Дубові хати* — в даному контексті маються на увазі труни для померлих; хати, збудовані з дуба; символ міцності, надійності, достатку).

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

- Творча робота.

Мистецька галерея

Розгляньте картину Миколи Івасюка «В'їзд Богдана Хмельницького в Київ». Поділіться враженнями.

Поміркуйте, які художні деталі привертають увагу, у чому їх символічність. Яким постає Богдан Хмельницький?

Микола Івасюк. В'їзд Богдана Хмельницького в Київ

Розгляньте картину Юліуша Коссака «Військо Потоцького у битві під Жовтими Водами». Поділіться враженнями.

Юліуш Коссак. «Військо Потоцького у битві під Жовтими Водами».

Завдання

1. Прочитайте цитати відомих українців про Богдана Хмельницького.

«Богдану Хмельницькому вдалося стати найвідомішим українцем у Європі XVI ст. Керована ним Запорозька Січ зробила можливим становлення Гетьманщини — держави зі своєю територією, владою, власною армією». (Вероніка Візьнюк, українська історикня)

«Слава навіки буде з тобою, Вольності, отче, Богдане-герою!» (Григорій Сковорода, український філософ, байкар)

«Хмельницький у всякім разі зістається одним із здібніших, найталановитіших людей нашого народу» (Михайло Грушевський)

2. Напишіть твір-роздум (обсяг 1,5 стор) «Вплив правління Богдана Хмельницького на формування образу запорозького козака».

IV. Підсумок уроку.

Пісня «Чи не той то хміль» є яскравим прикладом того, як через художні засоби можна передати не лише історичні події, а й глибокі емоції та цінності українського народу. Вона підкреслює важливість Богдана Хмельницького як символу боротьби за незалежність та національну ідентичність.

Рефлексія

Список використаних джерел

1. Українська творчість: Історичні пісні. народна — К.: Наукова думка, 1961.
2. Авраменко О., Блажко М. Українська література. 8 клас: підручник для закладів загальної середньої освіти. — К.: Грамота.
3. Жила С. Теорія літератури в таблицях і схемах. — К.: Освіта.
4. Українська усна народна творчість: хрестоматія — К.: Освіта.
5. Історія України: довідник для школярів (розділ про Національно-визвольну війну під проводом Б. Хмельницького).

Учителька Ольга Густенко з учнями Одеського ліцею № 69

Номінація «Розробка уроку української літератури для 5–9 класів НУШ»

Світлана Шапенко,

учителька української мови та літератури,
зарубіжної літератури Зноб-Новгородського
лицею Зноб-Новгородської селищної ради
Сумської області

Державний гімн України Урок за темою «Пісні літературного походження» (6 клас)

УДК 373.5.016:821.09(477):784.71

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2026.2.362597>

Тема. Пісні літературного походження. Урочисті пісні. Гімн. Павло Чубинський та Микола Вербицький. «Ще не вмерла України...» — національний гімн нашої держави.

Мета: ознайомити учнів зі змістом та особливостями пісень літературного походження; проаналізувати особливості та характерні ознаки гімну як літературного жанру; звернути увагу на історію створення гімну України, його призначення; розвивати вміння виразно й вдумливо читати пісні, визначати й коментувати відповідні мотиви; формувати кругозір, світогляд; прищеплювати почуття пошани до національних символів, повагу до митців слова; виховувати любов до Батьківщини, народу, його традицій.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

Обладнання: підручник «Українська література» (авт. В. Архипова, С. Січкара, С. Шило) для 6 класу НУШ, звукозапис гімну України, зображення символів України, портрети П.Чубинського, М. Вербицького.

Теорія літератури: літературна пісня, гімн.

Хід уроку

I. Повідомлення теми й мети уроку.

II. Мотивація навчальної діяльності здобувачів освіти.

© Світлана Шапенко, 2026

III. Актуалізація опорних знань учнів.

Перевірка домашнього завдання.

1. Заслуховування записаних учнями вдома колискових пісень.
2. Огляд ілюстрацій, створених учнями до колискових пісень.
3. Визначення основної думки колискових пісень, ролі епітетів у цих піснях.
4. «Словничок ласкавих слів» — учні зачитують лагідні слова для своїх матусь.

IV. Сприйняття й засвоєння нового матеріалу.

Робота зі словом уроку «Відвага»: висловлюють припущення, як воно пов'язано з темою уроку.

Заслуховування Гімну України.

<https://www.youtube.com/watch?v=ouXXAE73ASY>

Навчальна лекція

Є пісні дуже популярні серед українців так само, як і народні. Проте ми можемо й не здогадатися, що такі пісні мають конкретного автора. Їх називають літературними. І цим вони відрізняються від народних пісень. Пісні «Ще не вмерла України і слава, і воля...», «Вчителька моя», «Два кольори», «Ой у лузі червона калина похилилася», «Червона рута», «Пісня про рушник» мають літературне походження, вони увійшли у народну словесність завдяки своїй високій популярності.

Серед названих пісень є така, що відрізняється від інших урочистістю: «Ще не вмерла України і слава, і воля...». Це — національний гімн нашої держави.

• Словникова робота.

— Як ви думаєте, що означає слово «гімн»? Перевірте своє припущення за підручником (с.41), запишіть тлумачення цього слова до літературознавчого словничка.

Гімн — це урочиста пісня або музичний твір, що прославляє певну ідею, подію, особу чи державу.

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Зазвичай його виконують на святах, офіційних прийомах, військових парадах. Він є символом державної єдності. Це голос нації, який об'єднує людей у моменти радості, скорботи, гордості. Кожна країна має свій гімн, обов'язок кожного громадянина знати цю пісню напам'ять.

— Як виконується гімн і чому саме так? (*Стоячи, урочисто, піднесено*).

— Але чи задумувались ви, як і чому виникли ці величні мелодії? Давайте поринемо в історію й розкриємо цей цікавий феномен.

Уперше гімни почали виконуватися у Давній Греції на честь богів та героїв. Одним із перших національних гімнів вважається «Боже, бережи короля / королеву» Великої Британії (1745 рік). Його виконували під час важливих подій, і ця традиція швидко поширилася по всьому світу. Україна має свій особливий шлях. Наш національний гімн «Ще не вмерла України і слава, і воля» був створений у 1862 році Павлом Чубинським, а мелодію написав Михайло Вербицький. Це не просто пісня, а заклик до боротьби, віри й надії, який об'єднав покоління українців.

Цікаві факти про гімни.

Ось кілька моментів, які можуть вас здивувати:

- У світі є лише кілька держав, які не мають тексту у своєму гімні. Наприклад, гімн Іспанії — це просто мелодія.
- Найкоротший гімн у світі — у Японії. Його текст складається лише з 32 складів.
- Деякі гімни змінювались із плином часу. Наприклад, слова українського гімну адаптували до сучасних подій.

— Де і коли ви чули виконання національного гімну?

— Які знаєте символи України?

— Які з них народні? (*Верба, калина, вишиванка, вінок, рушник, хата та ін.*).

— Які державні символи вам ще відомі? (*Прапор, герб*).

Самостійна робота за підручником — с. 46 (читання статті).

Заслуховування учнівських повідомлень.

Історія створення гімну України

Створення українського гімну бере початок з осені 1862 року, коли на одній з вечірок у Павла Чубинського, етнографа, фольклориста та поета, сербські студенти, які навчалися в Київському університеті, співали патріотичну пісню. Чубинському пісня дуже сподобалася, і він раптом подався в іншу кімнату, а через півгодини вийшов звідти з готовим текстом пісні «Ще не вмерла Україна», яку тут же проспівали на сербський мотив. Вперше вірш був опублікований в Галичині, у 1863 році, у четвертому номері львівського літературно-політичного вісника «Мета». Крім цього вірша, у журналі було надруковано ще низку віршів Т. Шев-

ченка. Тому тривалий час вважали, що автором вірша був Тарас Шевченко. Також побутувала думка, що це не авторський твір, а народний. Вірш так швидко поширювався серед українських громад Наддніпрянщини, що не залишився без уваги російської влади. 20 жовтня того ж року за наказом голови жандармів князя Долгорукого Павла Чубинського вислали на проживання в Архангельську губернію під наглядом поліції. Причина — авторство «возмутительных песен и прокламаций» та через «вредное влияние на умы простолоудин». Було тоді йому 23 роки.

ЧУБИНСЬКИЙ
ПАВЛО ПЛАТОНОВИЧ

ЗАПИСАВ БЛИЗЬКО
ЧОТИРЬОХ ТИСЯЧ
ОБРЯДОВИХ
ПІСЕНЬ, КАЗОК,
ЗВИЧАЇВ, ОБРЯДІВ.

Того ж року текст вірша потрапив до рук священника та композитора Михайла Вербицького. На той час композитор перебував у м. Львові. Отець Михайло був настільки зачарований змістом вірша, що вирішив написати до нього музику. Слід зазначити, що первісну музику М. Вербицький написав для солоспіву в супроводі гітари, а вже згодом розробив її для хору. Вперше пісня пролунала у 1864 р. в селі Млини, де довго жив і працював автор музики. Музичний текст вперше побачив світ 1885 р. у збірці «Кобзар», полонивши широкі кола громадськості.

ВЕРБИЦЬКИЙ
МИХАЙЛО МИХАЙЛОВИЧ

ПРОФЕСІЙНИЙ
КОМПОЗИТОР,
ХОРОВИЙ
ДИРИГЕНТ І
МУЗИЧНИЙ ДІЯЧ

Затвердження пісні як гімну Незалежної України

За радянських часів гімн співати забороняли, знищили близько 60 примірників твору, жорстоко переслідували тих, хто його поширював.

17 червня 1917 року авторитетне американське видання «The New York Times» опублікувало замітку про затвердження офіційного перекладу гімну України.

На фестивалі «Червона Рута» 24 вересня 1989 року вперше за багато років «Ще не вмерла Україна» прозвучала публічно.

24 серпня 1991 року Україна здобула незалежність — був проголошений Акт незалежності. 5-го грудня «Ще

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

не вмерла Україна» вперше прозвучала на засіданні Верховної Ради, присвяченому підсумкам всеукраїнського референдуму та виборам Президента, у виконанні хору імені Верьовки.

У січні 1992 року Верховна Рада затвердила «Ще не вмерла Україна» як державний гімн. Втім, закон «Про Державний Гімн України» депутати ухвалили лише у 2003 році. За пропозицією тодішнього президента Леоніда Кучми перший рядок пісні змінили: замість «Ще не вмерла Україна, і слава, і воля» стало «Ще не вмерла України і слава, і воля». Згідно із законом, Державним Гімном України є національний гімн на музику Михайла Вербицького зі словами першого куплета та приспіву Павла Чубинського.

Виразне читання Гімну.

Завдання «Мікрофон».

— Назвіть мотиви цієї пісні. (*Боротьба за свободу та незалежність, віра у незламність українського народу та його щасливе майбутнє*).

— Які почуття викликав у вас цей текст?

— Як змінилося ставлення до державної символіки України з огляду на сучасні події?

— Що відчуваєте, коли звучить Гімн України?

— Завдяки чому, на думку автора, українці — непереможний народ?

— А як думаєте ви?

Порівняльна робота.

Учні порівнюють тексти «Ще не вмерла Україна...»

П. Чубинського та Гімну України.

Дослідницько-пошукова робота за змістом пісні «Ще не вмерла Україна...».

Учні:

— називають тему твору;

— називають усі географічні назви, які є в Гімні;

— називають прізвиська визволителів українського народу;

— знаходять строфу, де є три метафори підряд;

— визначають, в якому часі переважно вжито дієслова й чому саме в такому;

— зачитують рядки, які натякають на славне минуле нашої батьківщини;

— аналізують художні особливості твору;

— порівнюють відповідність слів і мелодії.

Вивчення гімну «Ще не вмерла України...» напам'ять.

Учні всі разом і по одному виконують пісню-гімн під караоке.

<https://youtu.be/oJ7PjS1gmo?si=kJu5d1pg7MfU32g>

V. Узагальнення та систематизація вивченого

Завдання «Знайдіть відповідність».

1. Павло Чубинський	а) Дон
2. «урочиста пісня»	б) роса на сонці
3. Чорне	в) поет
4. «Згинуть наші воріженьки»	г) море
5. Михайло Вербицький	Г) композитор
6. Річка	д) гімн

VI. Рефлексивно-оцінювальний етап.

• Чому ми пишаємося своїм Гімном?

• Закінчіть речення: «Мені вдалося... Потрібно попрацювати над ... У тексті вірша я ....».

Тестування «Пісня літературного походження «Ще не вмерла Україна»

1. Пісні літературного походження — це твори...

- а) написані українським народом;
- б) написані колективно;
- в) слова до якої написала конкретна людина;
- г) мають літературне коріння.

2. Гімн — це...

- а) бувальщина ;
- б) заклик до боротьби;
- в) урочиста пісня, що прославляє певну ідею, подію, особу чи державу;
- г) музичний твір про богів.

3. Як виконується гімн і чому саме так?

- а) сидячи, розслаблено;
- б) стоячи, урочисто, піднесено;
- в) сумно, задумливо;
- г) швидко, має певну тривалість.

4. Уперше гімни почали виконуватися ...

- а) в Україні;
- б) у Великій Британії;
- в) у Давній Греції;
- г) у Франції.

5. Закон «Про Державний гімн України» депутати ухвалили у 2003 році за каденції...

- а) Леоніда Кучми ;
- б) Петра Порошенка;
- в) Володимира Зеленського;
- г) Віктора Ющенка.

6. Хто є автором вірша «Ще не вмерла Україна» ?

- а) Леонід Кучма;
- б) Тарас Шевченко;
- в) Михайло Вербицький;
- г) Павло Чубинський.

7. Хто написав музику до вірша «Ще не вмерла Україна»?

- а) Микола Лисенко;
- б) Павло Чубинський;
- в) Тарас Шевченко;
- г) Михайло Вербицький.

8. Зазначте провідні мотиви вірша «Ще не вмерла України»:

- а) про дружбу народів;
- б) про ворогів України та українського народу;
- в) про шанування пам'яті про загиблих захисників;
- г) про боротьбу за свободу та незалежність, віру в незламність українського народу та його щасливе майбутнє.

9. У Гімні «Ще не вмерла України...» не згадується річка:

- а) Дон;
- б) Дніпро;
- в) Свига;
- г) Сян.

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

10. Хто згине, як роса на сонці?
а) сльози матері;
б) наші воріженьки;
в) комашки;
г) брата-українці.
11. Яким художнім засобом є фраза «усміхнеться доля»?
а) порівнянням;
б) епітетом;
в) метафорою;
г) алегорією.
12. За що українці ладні покласти душу й тіло?
а) за гроші;
б) за смаколики;
в) за свою свободу;
г) за квиток на виставу.

Відповіді: 1в, 2в, 3б, 4в, 5а, 6г, 7г, 8г, 9в, 10б, 11в, 12в.

VII. Домашнє завдання.

1. За підручником опрацювати матеріал с.41-42.
2. Вивчити напам'ять Гімн України «Ще не вмерла України...».
3. Скласти твір на тему «Що я відчуваю, коли чую гімн України?» або пройти тестування <https://vseosvita.ua/test/start/cnl685>

Номінація «Розробка уроку української літератури для учнів 5-9 класів НУШ»

Оксана Гризодуб,

учителька української мови та літератури
Нікольської гімназії «Софія»
з загальноосвітньою школою I ступеня № 2
Нікольської селищної ради Донецької області

Батьківщина на крилах поезії — на долонях прози Урок-узагальнення знань з української літератури (5 клас)

УДК 373.5.016:821.09(477)

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2026.2.362601>

Мета:

- **навчальна:** узагальнити знання про художні образи та ідеї у вивчених творах про Батьківщину;

формувати вміння аналізувати ліричний твір та прозовий текст, визначати їх головну думку;

- **розвивальна:** розвивати критичне мислення, навички роботи в групі, вміння пояснювати свій вибір, добирати аргументи з тексту та користуватися QR-кодами;
- **виховна:** виховувати почуття патріотизму, любові та поваги до рідної землі, природи, традицій (верба, калина), а також формувати поняття про «екологію душі» та доброту.

Тип уроку: урок узагальнення та систематизації знань.

Обладнання: підручник, картки-завдання для груп (авторські), картка-жереб, мультимедійна дошка, пристрої з доступом до інтернету для роботи з QR-кодом.

© Оксана Гризодуб, 2026

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Очікувані результати (за НУШ)

Компонент	Очікувані результати
Сприймання	Учень / учениця розпізнає головні образи творів, визначає їхню роль
Аналіз та інтерпретація	Учень / учениця пояснює ідею твору, добирає цитати та ілюстрації для підтвердження думки
Комунікація	Учень / учениця бере участь у груповій роботі, презентує результати роботи групи
Емоційно-ціннісний	Учень / учениця усвідомлює важливість любові до Батьківщини та природи, формує поняття про «екологію душі»

Перебіг уроку

I. Організаційний етап (2 хв.).

Привітання — емоційне налаштування.

Учитель. Сьогодні ми об'єднаємо знання про рідний край, про красу української природи, яку оспівали наші поети та письменники у творах, які принесла на своїх лебединих крилах поезія і ніжно тримає в теплих долонях проза. Нехай нам у цьому допомагає Софія Мудрагелівна — наша добра помічниця!

Перед дітьми з'являється учениця в образі сови Софії.

Софія Мудрагелівна:

На білосніжних крилах,
Долаючи століття,
Летить до вас поезія
Крізь світло й лихоліття.
Бринить вона, як музика,
Торкає ніжно струни
Сердець ваших нескорених
І душ квітково-юних.

Прозаїки, закохані у край свій нездоланий,
Вам шлють вітання ширії й найкращі сподівання.

(Софія Мудрагелівна протягом заняття підтримує учнів та учениць, підбадьорює, допомагає розібратися із завданнями).

II. Мотивація навчальної діяльності (5 хв.).

Вправа «Розшифруй прислів'я» (мнемосмужки)

Метод: робота з мнемосмужками, де зображені символи (мак, статуя Свободи, голова — Батьківщину головою оберігають; волошка, людина без Батьківщини, Земля — людина без батьківщини, що сім'я без землі).

Завдання: учні та учениці в парах розшифровують зображення-прислів'я з карток і беруть участь в обговоренні питання: «Як ці прислів'я пов'язані з темою нашого уроку?» (Батьківщина).

III. Актуалізація опорних знань (8 хв.).

Робота з QR-кодом та образами

Діяльність: здобувачі освіти переходять за QR-кодом на гру, де потрібно знайти символи-образи та запам'ятати образи, які знайшли.

Завдання на картці: пригадати образи, які знайшли у грі, дібрати по два художні засоби із текстів. (Очікувані образи: верба, калина, Вітчизна, земля, сім'я).

Учні та учениці індивідуально або в парах згадують, у яких творах наявні ці образи, і добирають до них художні засоби (епітети, порівняння, метафори). Наприклад: калина (образ) — червона калина (епітет), як вогонь (порівняння).

IV. Узагальнення та систематизація знань — робота у групах (20 хв.).

Об'єднання в групи. Кожна дитина обирає прикріплені на дошці символи-картинки (калина, волошка, верба, соловейко), на звороті яких зазначено номер групи. Кожна група отримує свою картку із завданням.

Група 1: «Літературні візуалізатори».

Завдання: обрати по одній ілюстрації до кожного із віршів. Пояснити свій вибір, навести приклади рядків із текстів.

Діяльність: учні та учениці розглядають ілюстрації (річка, ліс, книга, дерево, баби кам'яні) та добирають їх до віршів:

- «Чом, чом, чом, земле моя?» (річки, поля).
- «У нашій раї на землі» (образ сім'ї та природи).
- «Не бував ти у наших краях...» (пейзаж).

Учні Нікольської гімназії «Софія»
із загальноосвітньою школою I ступеня № 2

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Презентація: зачитують цитати, що найкраще ілюструють обрану картину.

Група 2: «Дослідники прози».

Завдання 1: вписати найважливіше / тематичне речення з оповідання В. Сухомлинського. Пояснити свій вибір.

Завдання 2: написати кілька порад для молоді від імені старого Дуба (за твором М. Чумарної).

Діяльність: учні та учениці аналізують головну думку оповідань про доброту та природу, формулюють ключові речення та створюють повчання від імені природного символу (Дуба).

Презентація: п'ятикласники зачитують найважливішу фразу, обґрунтовують, чому вона є ключовою, та оголошують «поради від Дуба».

Руханка від Софії Мудрагелівни:

Посміхніться, потягніться,
З місць одразу підведіться.
Руки-крила розправляйте —
І до руханки ставайте.

Лунає музика, діти повторюють рухи за героїнею.

Гарно, вправно все зробили,
Відпочили, молодці,
До роботи повертатись
Можна легко біжучи.

Група 3: «Мовознавці-кодологи»

Завдання 1 «Шифрувальник». Біля слів проставити цифровий код (1 — прикметники, 2 — іменники,

3 — дієслова, 4 — наголос на першому, 5 — на другому, 6 — на третьому складі). Визначити, з якого твору ці слова-образи.

Завдання 2: дібрати до кожної букви слова «ДОБРОТА» приклади слів, що означають людські чесноти.

Презентація: оголошують результати кодування (частина мови / наголос) та пов'язують це із змістом твору. Називають чесноти, які починаються на букви слова «ДОБРОТА».

Група 4: «Філософи та екологи душі».

Завдання 1 (теорія): «Притча — це повчальна розповідь...» (прочитати визначення).

Завдання 2 (практика): «Екологія душі — це...» (завершити фразу, пояснити).

Завдання 3 (аналіз): «Питання екології порушено у творах: Назва / Яке саме?» (заповнити таблицю, використовуючи оповідання В. Сухомлинського та М. Чумарної).

Діяльність: обговорюють, як краса природи формує внутрішній світ людини, і заповнюють таблицю.

Презентація: пояснюють, що таке «екологія душі» (наприклад, це чистота помислів, доброзичливість, бережливе ставлення до природи та людей), та наводять приклади порушених екологічних питань у вивчених творах.

V. Рефлексія (6 хв.).

Вправа «Мудрагелик». Завдання на картці: дописати прислів'я, біля назв віршів проставити номери прислів'їв, що розкривають ідею.

Діяльність: учні та учениці індивідуально чи в парах завершують прислів'я та співвідносять їх з ідеями поезій.

Вірш	Ідея (номери прислів'їв)
«Не бував ти у наших краях...» (П. Тичина)	Наприклад: 7. За морем тепліше, та вдома миліше.
«Чом, чом, чом, земле моя?» (К. Малицька)	Наприклад: 8. Будь-кому мила своя сторона.
«У наших раї на землі» (Т. Шевченко)	Наприклад: 3. Україна — мати, за неї треба постояти.

Самооцінювання / взаємооцінювання: групи набирають собі з кошика пані Софії ту кількість лісових смаколиків, яка відповідає, на їхню думку, активності групи під час роботи на уроці (максимально 14); на картках у формі крил та долоньок, які роздає Софія Мудрагелівна, вписують слово-емоцію, яка є результатом спільної роботи: «радію», «задоволення», «успіх», «розчарування» тощо, і повертають у кошик героїні.

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Софія Мудрагелівна:

Дякую вам за турботу,
За натхнення, за роботу,
Ви поезію крилату
Оспівали і завзято
З прозою попрацювали.
Шана, шана всім гравцям —
Розумашкам, мудрецам.

Учитель підсумовує за отриманими картками загальний результат уроку разом із учасниками груп.

VI. Домашнє завдання (2 хв.).

1. **Обов'язкове:** створити допис: «Мій рідний край — моя Україна», використовуючи 5—6 художніх засобів, опублікувати його на власній сторінці в одній з мереж або групі класу.

2. **За бажанням:** створити власний QR-код із посиланням на улюблену пісню про Україну чи коротку відеопрезентацію символу Батьківщини (верба, калина, соняшник).

V. Емоційний розв'язок — селфі із Софією Мудрагелівною (2 хв)..

Перейдіть за QR-кодом

Пограйте за QR-кодом. Запамятайте образи, які знайдете.

Розшифруйте мнемосмужки - прислів'я

Мудрагелік. Допишіть прислів'я.

- Нема на світі другої України, немає ...
- Без верби і калини ...
- Україна — мати, за неї треба ...
- Жити — Вітчизні ...
- Людина без Вітчизни, як соловей ...
- За народ і волю відамо життя і ...
- За морем тепліше, та вдома ...
- Будь-кому вилла ...
- Нове у нас тепер життя — старому ...

Біля назви вірша проставте номери прислів'їв, що розкривають ідею.

«Не бував ти у наших краях...»
«Чом, чом, чом, земле моя?»
«У наших раї на землі»

**П. Тичина,
К. Малюжко,
Г. Шевченко.**

Випишіть найважливіше рішення з оповідання В. Сухомлинського.

Повесіть свій вибір

Шифрувальники!
Біля всіх проставте цифровий код:

- приметники
- лісовики
- дівчонки
- наголос на першому складі
- наголос на другому складі
- наголос на третьому складі
- якого твору ці слова-образні?

Добріть людські чесноти до кожної букви слова «доброта»

Натисніть кілька разів на кнопку «Добро»

Напишіть кілька рядків від імені старого Дуба

Де QR-код ми літаємо у групі. Кожний образ з картинкою означає нові слова-образні.

Перейдіть за QR-кодом

Закінчіть ланцюжок, прокоментуйте. Екологія — це вчення про дію для кращої людини, творця...

Екологія душі — це...

Проза про рідну землю
В. Сухомлинський
М. Чумарна
Народна творчість

Питання екології порушено у творах:

Назва	Яке саме?

Методичний коментар

Пропонована розробка уроку української літератури для 5 класу НУШ «Батьківщина на крилах поезії» — на доляння прози» демонструє ефективну модель узагальнення та систематизації знань із залученням сучасних освітніх технологій. Урок органічно поєднує вивчений ліричний та прозовий матеріал про рідний край, природу та доброту, формуючи в учнів цілісне уявлення про українську ідентичність. Головною метою є не лише повторення змісту, а й розвиток ключових компетентностей. Учні вчать аналізувати ліричні та прозові тексти, пояснювати ідею, добирати цитати та ілюстрації. Активно розвивається критичне мислення та навички комунікації у груповій роботі. Застосування QR-кодів для роботи з образами та символами (верба, калина, Вітчизна) робить етап актуалізації опорних знань інтерактивним та сучасним. Робота організована у чотири тематичні групи, що дає змогу опрацювати матеріал з різних ракурсів (від аналізу художніх засобів до визначення «екології душі» у творах В. Сухомлинського та М. Чумарної). Через аналіз символів та прозових творів про доброту формується поняття про «екологію душі» як внутрішню чистоту помислів та бережливе ставлення до природи і людей. Самооцінювання відбувається

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Учителька
Оксана Гризодуб
з учнями
Нікольської
гімназії «Софія» із
загальноосвітньою
школою
I ступеня № 2

у креативній формі за допомогою карток-символів (крила та долоньки), що корелює із заголовком уроку. Присутність на уроці героя, що уособлює персонажа-помічника, представленого у підручнику Л. Коваленко, Н. Бернадської, створює гарний емоційний настрій та сприяє підвищенню мотивації на уроці. Учениця в образі сови-наставниці виступає доброю помічницею, яка створює поетичну атмосферу на початку заняття, протягом уроку підтримує, підбадьорює учнів та допомагає розібратися із завданнями, бере участь у фінальному оцінюванні, роздаючи символічні картки у формі крил та долоньок. Введення такого образу-помічника вчителя, як Софія

Мудрагелівна, особливо ефективно для учнів 5 класу, оскільки посилює ігровий аспект навчання та робить процес узагальнення більш захопливим.

Використані джерела

1. Гризодуб О.Л. Куфрик інтерактивних карток з української літератури для учнів 5 класу: посібник, 2023, 45 с.
2. Коваленко Л. Т. Українська література: підруч. для 5 кл. закл. заг. серед. освіти / Л. Т. Коваленко, Н. І. Бернадська. – Київ: Видавничий дім «Освіта», 2022. 257с.
3. <https://vseosvita.ua/library/mnemosmuzki-prikazki-ta-prisliva-pro-batkivsinu-472451.html> – мнемосмушки.

Номінація «Розробка уроку української літератури для 5–9 класів НУШ»

Оксана Лісняк,

учитель-методист Мелітопольської гімназії № 20
Мелітопольської міської ради Запорізької області

Пізнай себе — і ти пізнаєш світ Два уроки за твором Дзвінки Матіяш «Мене звати Варвара» (8 клас)

УДК 373.5.016:821.09.161.2"19/20"(092)МАТІЯШ
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2026.2.362605>

УРОК ПЕРШИЙ

Тема уроку. Дзвінка Матіяш «Мене звати Варвара» (уривки). Коротка розповідь про письменницю. Актуальність біблійної теми у психологічній повісті.

Мета уроку.

Навчальна: ознайомити учнів із життєвим і творчим шляхом Дзвінки Матіяш; проаналізувати уривки з повісті «Мене звати Варвара», розкриваючи її сюжетні особливості та провідні мотиви; визначити та дослідити актуальність біблійних мотивів (на прикладі постаті Святої Варвари) у психологічній повісті.

Розвивальна: розвивати навички аналізу прозового твору (зокрема, психологічної повісті), критичного мислення та уміння працювати з текстом; формувати вміння висловлювати власні думки, аргументувати їх, визначати ключові проблеми та ідеї твору, сприяти самопізнанню та рефлексії (через обговорення висловів Сковороди і рефлексію «3-2-1»).

Виховна: виховувати гуманістичні цінності, почуття емпатії та співпереживання; сприяти усвідомленню цінності життя та важливості духовної опори і самопізнання в різних життєвих ситуаціях (відповідно

© Оксана Лісняк, 2026

до головної думки твору: «Пізнай себе — і ти пізнаєш увесь світ»).

Тип уроку: урок засвоєння нових знань (інтегрований: українська література, мистецтвознавство, психологія).

Очікувані результати (НУШ/компетентності)

Учень/учениця:

- Свідомо слухає навчальну інформацію про автора та біблійні мотиви у творчості.
- Формулює уточнювальні запитання для розуміння навчальної теми.
- Виокремлює в художніх творах важливі деталі.
- Розрізняє основні факти і судження, розуміє підтекст в художніх текстах.
- Визначає провідні мотиви твору.

Перебіг уроку

(за універсальним стандартом)

I. Мотивація навчально-пізнавальної діяльності учнів (10 хв).

- *Афірмаційний старт.* Записати та прокоментувати вислів Григорія Сковороди: «Нам недобре від того, що ми знаємо багато зайвого, а не знаємо найпотрібнішого: самих себе...».
- *Приєм «Віночок асоціацій».* Учні по черзі називають асоціації до слова «ім'я».

II. Актуалізація досвіду учнів (8 хв).

- *Бліцопитування.* Обговорення важливості самопізнання і саморозвитку, методів самопізнання (медитація, рефлексія, ведення щоденника).
- *Цілевизначення.* Учні продовжують думку, формулюючи свої очікування та цілі на урок: «Я хочу дізнатись...», «Я хочу зрозуміти...».

III. Опрацювання навчального матеріалу (20 хв).

- *Слово про письменницю* (учень обирає форму роботи).

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

1. Опрацювання статті підручника про Дзвінку Матіяш. Створення «хмари слів» у зошиті та розповідь про авторку.

2. Перегляд відеоролика. За поданою інформацією створити «Інформаційну сторінку» (5–6 фактів).

- *Робота з цитатою.* Коментування вислову Дзвінки Матіяш про книги, що «змінюють життя» і змушують «скидати із себе стару шкіру».
- *Літературознавчі координати.* Пригадати визначення *повісті* та виявити ознаки *психологічної повісті* (зображення й дослідження «внутрішнього стану людини» й «найтонших порухів її душі»).

Повість — це прозовий літературний твір, який займає проміжне місце між оповіданням та романом. Він довший за оповідання, але коротший за роман і зазвичай зосереджений на одній або кількох важливих подіях із життя головного героя або невеликої групи персонажів.

Психологічна повість — це літературний жанр, у якому головний акцент робиться на внутрішньому світі персонажів: їхніх думках, переживаннях, емоціях та сумнівах, а не на зовнішніх подіях. Це означає, що автор глибоко розкриває психологію героїв, часто показуючи їх у складних життєвих ситуаціях.

- *Дослідження-пошук (тема і думка).* Визначення теми та основної думки твору.

Тема: допитлива вдача Варвари допомагає їй скласти повну картину свого імені. Основна думка: «Пізнай себе — і ти пізнаєш увесь світ»; ми всі особливі, і не варто порівнювати себе з іншими.

- *Аналіз біблійного контексту.* Обговорення постаті Святої великомучениці Варвари. Розгляд ікон святої (наприклад, «Житіє св. Варвари»). Учні досліджують, на прикладі якої історії представлена біблійна тема у творі і з ким вона пов'язана.

IV. Рефлексивно-оцінювальний етап (5 хв).

Рефлексія «3-2-1».

Учні підсумовують свою роботу, називаючи 3 факти, 2 ідеї, 1 запитання, яке залишилося.

V. Оголошення та коментар домашнього завдання (2 хв).

Обов'язкове. Прочитати повість Дзвінки Матіяш «Мене звати Варвара».

Випереджувальне завдання для інтеграції. Підготувати повідомлення про постать Варвари Ханенко, зосередивши увагу на її меценатській діяльності та ролі у збереженні культурної спадщини.

УРОК ДРУГИЙ

Тема уроку.

Постать меценатки Варвари Ханенко як утілення християнської доброчесності. Характеристика головної героїні. Різдвяні дива у повісті.

Мета уроку:

Навчальна: систематизувати знання про сюжет, композицію та ідейно-тематичний зміст повісті «Мене звати Варвара»; проаналізувати та зіставити образи сучасної героїні повісті та історичної постаті меценатки Варвари Ханенко, визначивши спільні мотиви служіння, жертвовності та духовної опори; розкрити сутність різдвяного дива у повісті як психологічного процесу внутрішньої трансформації, гармонії та самопримирення.

Розвивальна: розвивати навички компаративного аналізу (порівняння літературного тексту з історичним контекстом) та цитатного підтвердження власних думок; формувати вміння робити висновки на основі інтерпретації кількох текстів / джерел (література, мистецтвознавство, історичні факти); удосконалювати навички критичного мислення та обстоювання власної позиції щодо порушених у творі проблем (самопізнання, жертвовність, спадщина).

Виховна: виховувати повагу до християнських доброчесностей (любов до ближнього, служіння, жертвовність, меценатство) як духовної основи життя; сприяти усвідомленню цінності культурної спадщини та ролі особистості у її збереженні (на прикладі Варвари Ханенко); спонукати до саморефлексії та пошуку внутрішньої гармонії у власному житті.

Тип уроку: урок систематизації та інтеграції знань (інтегрований: українська література, історія, мистецтвознавство, психологія).

Очікувані результати (НУШ/компетентності)

Учень/учениця:

- Робить висновки на основі аналізу та інтерпретації кількох прочитаних текстів.
- Зіставляє тексти подібної тематики (літературні твори різних стилів).
- Обстоює власну позицію щодо порушеної проблеми.
- Виконує різні ролі у груповій онлайн-комунікації.
- Розвиває навички цитатного підтвердження думок та компаративного аналізу.

Перебіг уроку

(за універсальним стандартом)

I. Актуалізація та мотивація (10 хв).

- *Інтерактивна гра «План до повісті Дзвінки Матіяш «Мене звати Варвара».*
- *Перевірка домашнього завдання (дослідницька робота).* Учні презентують зібрані матеріали про Варвару Ханенко, приділяючи увагу її внеску у розвиток кустарного руху (народного мистецтва) та її пристрасті до колекціонування ікон.
- *Візуалізація (універсальний дизайн).* Учні демонструють скріншоти <https://khanenko.museum/uk/pro-musey/virtualnyi-tur>. Це дає відчуття масштабу і цінності спадщини, за збереження якої меценатка принесла жертву.

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

II. Дослідницький блок: постать Варвари Ханенко (8 хв).

- *Роль меценатки.* Обговорення ролі Варвари Ханенко як самостійної культурної активістки та лідерки, що започаткувала кустарний рух.
- *Акт жертви.* Аналіз її історичного вибору, коли вона у 65 років не захотіла залишати Київ і Музей, який був для неї «дорожчим за саме життя». Цей акт є прикладом самовідданої жертвості.

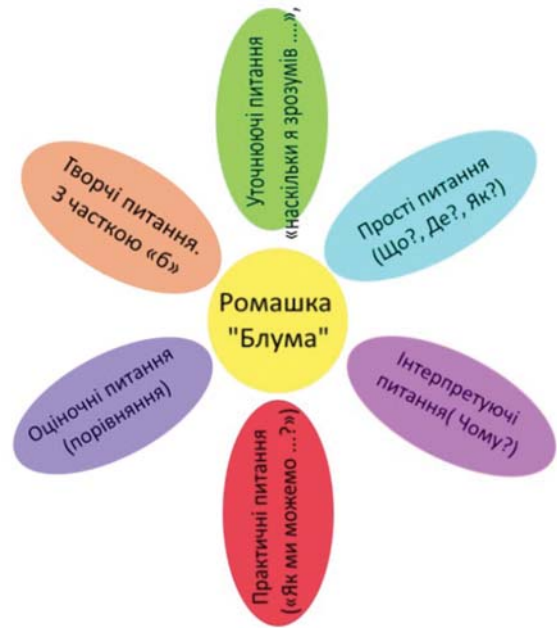
III. Аналіз художнього світу та інтеграція (20 хв)

- *Порівняльний аналіз (таблиця).* Учні створюють таблицю порівняння «Концепції Варвари», зіставляючи сучасну героїню Дзвінку Матіяш (внутрішній пошук) та меценатку Варвару Ханенко (публічне культурне лідерство, служіння суспільству).

	біографії Святої Варвари як джерела сили та віри у власну особливість	християнських артефактів, добродетельності у громадській діяльності
Кінцева мета	Пізнати себе (внутрішня гармонія, самоприйняття)	Зберегти націю / культуру (зовнішній вплив, збереження спадщини)

Групова робота «Ромашка Блума» (універсальний дизайн). Учні формулюють запитання до уривків повісті, які охоплюють різні рівні мислення: від базових («Хто є ключовими персонажами?») до творчих («Як змінився б сюжет?»).

Критерій порівняння	Героїня повісті «Мене звали Варвара» (Дзвінка Матіяш)	Меценатка Варвара Ханенко (Історична постать)
Основний рушійний мотив	Внутрішній пошук, самопізнання, спроба зрозуміти себе, своє ім'я та своє місце у світі	Публічне культурне лідерство, служіння суспільству, збереження національної спадщини
Сфера впливу / Діяльність	Сім'я, друзі, особистий простір. Діяльність переважно психологічна та рефлексивна	Громадська діяльність, меценатство, створення музею, розвиток кустарного руху
Акт «Жертвості» / Подвиг	Психологічна боротьба з внутрішніми сумнівами, дорослішання, відмова від порівняння себе з іншими	Історичний вибір: відмова від еміграції та рішення залишитися в Києві заради збереження Музею (колекції)
Символічний об'єкт	Ім'я (як таємниця, яку потрібно розгадати), книги, що «змінюють життя»	Колекція ікон та творів мистецтва, Музей (як втілення духовної спадщини)
Взаємодія з біблійним мотивом	Внутрішній діалог, осмислення	Зовнішнє втілення: колекціонування ікон та

- *Мотив різдвяного дива.* Обговорення різдвяного мотиву. Трансформація Варвари (Дзвінки Матіяш) — психологічно-ліричний процес, внутрішня робота, що відбувається у час Різдва. Шлях Варвари є тихим, меланхолійним і спрямованим на відновлення власної цілісності. Різдво стає тут тлом для глибокої психологічної роботи.

Аспект	Характеристика
Рушійна сила	Внутрішня робота, рефлексія, пам'ять, самотність, потреба у примиренні з минулим або собою
Механізм	Лірика і тиха медитація. Варвара (як типовий ліричний герой) не зустрічає привидів;

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

	її «привиди» — це спогади, незавершені розмови та відчуття внутрішньої порожнечі. Зміна відбувається через усвідомлення, прийняття та прощення
Характер змін	Поступовий і тендітний. Це не стільки «бум» великого перетворення, скільки тихе запалення внутрішнього світла. Змінюється її світовідчуття, її готовність до нових, теплих стосунків, її здатність до радості
Універсальність	Акцентує на ідеї самопримирення. Різдво — це час, коли можна зупинитися, зазирнути у свою душу і знайти гармонію, навіть якщо зовнішні обставини залишаються складними

IV. Узагальнення та систематизація (5 хв).

- *Творча рефлексія: створення сенкану (синквейн).* Учні формулюють сенкан на тему «Доброчесність» або «Варвара» для стислого та креативного вираження ідей.

(1. Тема.

2. Два прикметники.

3. Три дієслова.

4. Речення.

5. Синонімічна назва теми.)

- *Інтерактивна співпраця (Padlet «Спадщина імені»).* Учні створюють спільний колаж на віртуальній дошці Padlet, розміщуючи цитати про жертвовність Варвари Ханенко та зображення (наприклад, візантійську ікону), що символізує віру. Можна створити «Хмару вражень» або фейсбук-сторінку Варвари.

V. Домашнє завдання (2 хв).

Творче завдання (універсальний дизайн). Створення медіаконтенту (до 1 хвилини): відео-есе, подкаст, презентація або інфографіка під назвою «Ім'я, що живе: спадщина Варвари», обґрунтовуючи вплив біблійних мотивів та постаті Варвари Ханенко на характер сучасної героїні.

Використані джерела:

1. Відеохостинг YouTube.
2. Онлайн-сервіс Wordwall.
3. Онлайн-конструктор LearningApps.
4. Мультимодальна модель 3D Gemini від Google.
5. Онлайн-інструмент NotebookLM від Google.
6. Віртуальна дошка Padlet.
7. Хмарне програмне забезпечення Google Workspace.
8. Онлайн-словник Вікісловник.
9. Віртуальний тур Національним музеєм мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків khanenko.museum/uk/pro-musey/virtualnyi-tur.

Номінація «Розробка уроку української літератури для 5–9 класів НУШ»

Ірина Сидорчук,
вчителька української мови і літератури,
ЗЗСО «Бихівський ліцей» Любешівської
селищної ради Волинської області

«Веселий зневажливий сміх серед мертвої тиші...»

Урок за поемою

І. Котляревського «Енеїда»

(9 клас)

УДК 373.5.016:821.09.161.2"17/18"(092)КОТЛЯРЕВСЬКИЙ
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2026.2.362609>

Тема: І. Котляревський. «Енеїда». Національний колорит, зображення всіх верств суспільства, алюзії на українську історію в ній. Бурлескний гумор, народна українська мова. Ствердження народної моралі.

Мета: допомогти учням усвідомити ідейно-художній зміст поеми Івана Котляревського «Енеїда», значення твору для розвитку нової української літератури, української мови; розуміти національний колорит, зображення життя всіх верств суспільства, алюзію на історію в ній; дати поняття про колорит, алюзію, пародію; розвивати творчу уяву, аналітичне мислення школярів; формувати ключові та предметні компетентності учнів шляхом виконання навчально-пізнавальних і практично зорієнтованих завдань.

Очікувані результати

По завершенню уроку учні будуть знати:

- творчість Івана Котляревського;
- зміст, жанрові та композиційні особливості поеми «Енеїда»;
- поняття національний колорит, травестія, бурлеск, пародія, алюзія;

© Ірина Сидорчук, 2026

вміти:

- детально аналізувати художній твір, розуміти національний колорит, зображення життя всіх верств суспільства, алюзію на українську історію в ній; бурлескний гумор, народну українську мову;
- опрацювати різноманітні джерела, вибирати необхідну інформацію для роботи над текстом;
- працювати в команді, відстоювати власну думку; *могти:*

- аргументовано виражати власні думки;
- здобувати самостійно знання і вміти співпрацювати в групі;
- проявляти лідерські якості.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Методи і техніки: випереджувальні завдання; робота в групах; метод «Коментар думок»; прийоми «Обмін компліментами», «Асоціації», «Інформаційне гроно»; вправи «Клоуз-тести», «Літературознавча хвилинка», «Сюжетний ланцюжок», «Мікрофон».

Обладнання і матеріали: поема «Енеїда», портрет письменника, презентація, підручник, зошити, фрагменти мультфільму «Енеїда», таблиці, літературознавчий словник, роздатковий матеріал.

...Стільки сердечного тепла,
тонкого гумору і живих барв
своєї батьківщини, що «Енеїда»
Івана Котляревського і до цього часу
не втратила своєї чарівності.

Іван Франко

Перебіг уроку

I. Організаційний момент.

II. Мотивація навчального процесу.

- З'ясування емоційної готовності до уроку. Прийом «Обмін компліментами».

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

- Фронтальна бесіда.
  - На попередньому уроці ми вивчали творчість Івана Котляревського. Чим вразив вас його життєвий і творчий шлях?
  - Пригадайте, коли була написана поема «Енеїда».
  - Що цікаве, на вашу думку, в історії написання й друкування поеми Івана Котляревського? (Випадок із панночкою, яка пожартувала з Іваном Петровичем, викравши у нього зміст поеми, М. Пампурою, який без згоди автора видрукував перші три розділи «Енеїди» (1798 р.).

III. Перевірка домашнього завдання.

- *Інтерактивна вправа «Клоуз-тести».*
  1. У якого поета запозичив сюжет І. П. Котляревський? (*Вергілія*).
  2. За жанром «Енеїда» — ... (*травестійно-бурлескна поема*).
  3. Із скількох розділів складається і скільки років писалася поема? (*6 розділів, писалася 30 років*).
  4. Внук троянського царя мав ім'я ... (*Еней*).
  5. Що лежить в основі твору? (*Життя українського народу XVIII століття*).
  6. Що означає слово бурлеск? (*Жарт*).
  7. Що означає слово травестія? (*Переодягання, перелицювання*).
  8. Еней виконував волю... (*богів*).
  9. Еней мандрує в пошуках... (*Італії*).
  10. Троянці на чолі з Енеєм блукали... (*7 років по різних морях та країнах*).
  11. Хто з богів захищав Енея? (*Венера-мати*).
  12. Еней мандрує до пекла, щоб... (зустрітися з батьком).

- *Повторення змісту.*

Учні відтворюють сюжетний ланцюжок на дошці, використовуючи заздалегідь заготовлені відповіді, записані на аркушах паперу формату А 4.

Паралельно переглядаємо основні епізоди твору, скориставшись фрагментами мультфільму «Енеїда» В. Дахна. (<https://www.facebook.com/watch/?v=474258883427987>)

IV. Актуалізація і корекція опорних знань учнів.

Слово вчителя (презентація). Поема Котляревського — самобутній і глибоко національний твір, де стародавніх троянців і латинян переодягнуто в жупани і кобеняки українського козацтва XVIII ст., в каптани й мундири тогочасного чиновництва, у підрядники й ряси «халтурного роду» — духовенства, де широким пензлем змальовано побут тогочасного панства (М. Рильський).

Учні коментують вислів М. Рильського (*Метод «Коментар думок»*).

- *Оголошення теми, мети, епіграфа уроку.*
- *Озвучення проблемного питання.*

— У чому полягає актуальність, злободенність проблем, порушених І. Котляревським в «Енеїді»?

V. Вивчення нового навчального матеріалу.

Слово вчителя. У поемі «Енеїда» відчутний національний колорит.

- *Вправа «Літературознавча хвилинка».*

Колорит — сукупність особливостей, своєрідність, характерна особливість чого-небудь.

— Що визначає національний колорит поеми? До речі, М. Рильський назвав «Енеїду» «Енциклопедією українського життя XVIII ст.». Нам необхідно вказати характерні особливості історії, культури, побуту, звичаїв, фольклору, обрядів тощо, які автор представив у творі.

- *Робота з таблицею «Національний колорит поеми».*

На кожній парті — заздалегідь підготовлена та роздрукована таблиця, у якій розкрито особливості національного буття, історії українців. Дев'ятикласники читають уголос наповнення цієї таблиці.

Українці — нація. Світогляд, національний характер	Уся поема виражає духовний світ українця. Троянці — носії рис національного характеру. Вони сміливі, дужі, завзяті. Але, на думку автора, ще й покірні: на острові чаклунки Цирцеї їм судилася доля вола
Мова	<p>Простежується відхід від старокнижної мови — твір написано живою розмовною мовою. Автор використовує народні фразеологізми, синоніми, макаронізми, жаргонізми, народнопоетичні порівняння. У поемі персонажі названі українськими іменами, згадаймо назви міст, сіл.</p> <p>Ось один з епізодів: <i>Еней у пеклі зустрів Панька, Терешка, Шеліфона, Леська, Олешка і Сізьона, Пархома, Їська і Феська, Стецька, Ониська, Опанаса, Свирида, Лазаря, Тараса...</i></p> <p>Цар Латин просить Турна відмовитись від руки Лависи й знайти собі панночку в іншому поселенні. І перелічує низку українських сіл, у яких живуть панночки:</p> <p><i>Чи трохи в світі панночок? Ну взяв би Муньку або Прісю, Шатнувсь то в сей, то в той куток, В Івашки, Мильці, Пушкарівку, І в Будища, і в Горбанівку.</i></p> <p>У творі багата синоніміка. Так, коли Дідона побачила, що Еней тікає від неї, то лає його так:</p> <p><i>Поганий, мерзкий, скверний, бридкий, Нікчемний, ланець, кателік! Гульвіса, пакосний, пресидкий, Негідний, злодій, еретик!</i></p>

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

<p>Фольклор</p>	<p>В «Енеїді» вжито народні прислів'я, приказки, пісні. На щиті Енея Вулкан викував героїв українських казок:</p> <p><i>Були бляховані в персонах Искусно, живо, без числа, Котигорох, Іван Царевич, Кухарчич, Сучич і Налетич, Услужливий Кузьма-Дем'ян. Коцій з прескверною ягою, І дурень з ступою новою...</i></p>	<p>Обрядовість</p> <p>Троянці ходять у гості з хлібом-сіллю; беруть участь у поминках, весіллях, родинних; відвідують вечорниці й досвітки. Котляревський з етнографічною точністю змальовує картину вечорниць у печлі:</p> <p><i>Тоді-то в печлі вечорниці Лучились, бачиш, як на те, Були дівки та молодиці І там робили не пусте: У ворона собі іграли, Весільних пісеньок співали, Співали тут і колядок; Палили клоччя, ворожили, По спині лещатами били, Загадували загадок...</i></p>
<p>Одяг</p>	<p>У творі точно описано деталі чоловічого й жіночого одягу, святкового й буденного, селянського й панського. Зображуючи український костюм, автор захоплюється його естетичністю й зручністю, підкреслює народний смак, своєрідність історичного шляху нації. Усі дійові особи — від богів до троянців — убрані в український одяг:</p> <p><i>В червоній юпочці басевій, В запасці гарній фаналевій, В тьожках, в намисті...</i></p> <p>Так описує автор одяг Ганни, сестри Дідони. Сама ж Дідона, за словами письменника, «взяла кораблик бархатовий», наділа «спідницю і корсет шовковий», узула «червоні чобітки». А коли Венера їде до Зевса, то «взяла очіпок грезетовий і кунтуш з вусами люстровий». Усе це український жіночий одяг. У такому ж стилі одягнені й троянці: у «штани і пару чобіток...», кожухи, свитку, сорочки й каптани. Навіть другорядні персонажі описуються так, щоб підкреслити український колорит.</p>	<p>Багатство української природи</p> <p>У поемі змальована українська природа: рослини, дерева, кущі (папороть, васильки, петрів батіг, конвалія, терен, шипшина, липа, дуб, сосна); тварини дикі й свійські (вовк, ведмідь, тхір, заєць).</p> <p><i>Еней, шукаючи в лісі чарівну яблуню, ... Коловьє сердешний об тернину, Пошарпався весь об шипшину</i></p>
<p>Вірування</p>	<p>У поемі відчувається відгомін язичницьких вірувань предків: троянці зустрічаються з мавками; у творі описано ворожіння й знахарство. Еней перед подорожжю на той світ приносить жертву: ламає гілку із чарівної яблуні (прообраз дерева життя):</p> <p><i>В лісу великому, густому, Непроходимому, пустому Якесьь дерево росте; На нім кислиці не простії Ростуть — як жар, всі золотії, І деревце те не товсте. Із дерева сього зломити Ти мусиш гілку хоть одну; Без неї бо ні підступити Не можна перед сатану; Без гілки і назад не будеш, І душу з тілом ти погубиш, Плутон тебе закабалить. Йди ж, та пильно приглядайся, На всі чотири озирайся, Де деревце те заблещить. Плутон — бог підземного царства)</i></p>	<p>Страви</p> <p>У поемі названо понад сто страв і напоїв, таким чином відтворено традиційну українську кухню. Дослідники встановили, що у творі І. Котляревського згадано більше українських національних страв і напоїв, ніж у спеціальному дослідженні з цього питання М. Маркевича «Обычаи, поверья, кухня и напитки малороссіян» (1860). Гостинно прийняв Еневих посланців цар Латин і запросив їх до столу:</p> <p><i>Пили горілку до ізволу І їли бублики, кав'яр; Був борщ до шпундрів з буряками, А в ющі потрух з галушками, Потім до соку каплуни; З отрібки баба — шарпаніна, Печена з часником свинина, Крохмаль, який їдять пани.</i></p> <p>Дідона пригостила гостей теж щедро. Їм подавали</p> <p><i>...Свинячу голову до хрину І локишину на переміну, Потім з підливою індик; На закуску куліш і кашу, Лемішку, зубці, пугрю, квашу І з маком медовий шулик</i></p>
		<p>Музика, танці</p> <p>Герої твору грають на бандурі, сопілці, скрипці, кобзі — найпопулярніших в Україні музичних інструментах; співають пісні про козаків; танцюють народні танці — горлицю й санжарівку.</p> <p><i>Бандура горлиці бриньчала, Сопілка зуба затинала. Кругом дівчата танцювали.</i></p>

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

<p>Історія</p>	<p>Поема «Енеїда» — це відгук на руйнування Січі. У ній згадується доба Гетьманщини, Запорозька Січ, гетьмани Сагайдачний і Дорошенко, битви під Полтавою та Бендерами і ще віддаленіша монголо-татарська навала. Котляревський утверджує дух козацької вольниці, перелічує різні види зброї. Автор показує неперервність національної історії від княжих часів до сучасності:</p> <p><i>Про Сагайдачного співали, Либонь, співали і про Січ, Як в пікінери набирали, Як мандровав козак всю ніч; Полтавську славили Шведчину, І неня як свою дитину З двора провадила в похід; Як під Бендер'ю воювали, Без галушок як помирали, Колись як був голодний год</i></p>
<p>Ремесло</p>	<p>У поемі згадуються ремесла та професії, поширені в українському суспільстві: чумак, паромщик, канцелярист, суддя, піп, купець, шинкар, швець, кравець, коваль, косар, бублейниця, військовий. Також автор описує предмети домашнього вжитку, хатній інтер'єр, які є свідченням майстерності українців у ремеслах.</p> <p>Ось епізод, коли Вулкан готується виготовляти зброю для Енея:</p> <p><i>Вулкан, до кузні дочкавши, Будить зачав всіх ковалів; Свинець, залізо, мідь зібравши, Все гріти зараз ізвелів. Міхи престрашні надимають, Огонь великий розпалюють, Пішов треск, стук од молотів.</i></p>

Слово вчителя. Звичайно, у поемі історія України, вияви народного життя та побуту представлені не прямо, не відкрито. Читач повинен тлумачити авторські натяки на те чи інше явище історії, на той чи інший факт. Натяк як прийом у художньому творі має відповідний латинський термін — алюзія.

• *Вправа «Літературознавча хвилинка».*

Алюзія (від фр. *allusion* — натяк) — натяк на загальновідомий історичний, літературний чи побутовий факт, уживаний у художньому творі як риторична фігура.

• *Робота в групах.* (Групи сформовані заздалегідь. Кожна з них мала випереджувальне домашнє завдання).

Група «Дослідники» представляє особливості алюзії у творі.

Алюзії в поемі:

— гармонія національного й імперського. І. Котляревський алюзивно бачить відновлення в Україні гетьманського самоврядування, українських «нерегулярних» збройних сил;

— образами земних героїв, царів, небожителів автор натякає на реальних осіб, співвіднесених із ними. Валерій Шевчук зазначає: Еней — «узагальнений провідник української нації»; Дідона може «прочитуватися як образ Польщі»; «Венера молодиця сміла, / Бо все з воєнними жила»: у Венері — матері й заступниці Енея — проглядається Катерина II, німкена за походженням, дружина майбутнього імператора Петра III, яка силою гвардії замінила його на цій «посаді». Самодержавною імператрицею Катерина II була проголошена в казармах Ізмайлівського полку; Турн — це Росія та ін.;

— алюзія і на запровадження кріпацтва в Україні та його трагічні наслідки:

Учителька Ірина Сидорчук з учнями ЗЗСО «Бихівський ліцей»

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

*Пропали всі ми з головами...
Пропали! Як сірко в базарі,
Готовте ший до ярма.*

— яскраві картини пекла, які засвідчують занепад моральності серед усіх верств несправедливого суспільства — від панів до слуг:

*Всім старшинам тут без розбору,
Панам, підпанкам і слугам
Давали в печлі добру хльору,
Всім по заслугі, як котам.*

Група «Інформатори» розповідає про бурлескний гумор та народну українську мову.

Стиль твору є загалом бурлескним, бурлеск проймає всі художні засоби твору, наприклад епітет: богиня Юнона — «суча дочка», метафора: «і за гріхи їм носа втруть», уособлення: «із неба злізла ніч», порівняння: Еней «крикнув, як на пуп». Порівняннями, і часто несподіваними для читача, пересипана вся поема — це одна з характерних ознак стилю автора; скажімо, сорочка в Харона «замазана була на палець, засалена, аж капав смалець».

У поемі чимало вульгарних слів, лайок: «гадів син», «полізеши рачки» тощо. Місцями трапляються цілі каскади цих вульгаризмів. Це теж зумовлене бурлескним стилем. Проте ці вульгарні слова, як правило, в межах художнього такту.

З інших лексичних прийомів гумору слід назвати церковні слов'янізми («і паки»), макаронізми, бурсацький та латино-український жаргон: Рогамус, доміне Латине, Нехай наш капут не загине. Перміте жить в землі своей...

У міру (й доречно) наслідуючи народні жарти, вживає поет зашифровану мову: «борщів як три не поденькуеш, на моторошні засердчить». Комічний ефект справляють і деякі професіоналізми. Наприклад: Люблю, люблю, божусь кліщами, Ковадлом, мотомом, міхами.

Часто автор вдається до іронії. Наприклад, описавши портрет жажливо потворної Сивілли (III частина), він зразу ж після цього пише: «Еней, таку уздрівши цяцю...»

Відповідно до вимог бурлескного стилю автор вніс багато елементів розмовно-побутової селянської лексики, образів з фольклору: казкову скатертину-самобранку, сап'янці-самоходи, килим-самоліт, хатку на курячій ніжці. Народними витворами є також казкові герої «Енеїди». Телесик, Котигорошко, Кошій, дурень зі ступою зображені на щиті Енея. З фольклору і казкові звороти, наприклад: «Не так-то діється все хутко, як швидко кажуться казки». Розказане автором часто можна сприйняти за народний анекдот, жарт, переказ, бувальщину.

З української народної поезії запозичив Котляревський і постійні епітети («чисте поле», «біле тіло», «гіркі сльози»). Народними магічними обрядами є і виливання Сивіллою переполоху, і ворожіння дівчат на вечорницях, і забави в Дідони. Фольклорну основу має тужіння-плач матері Евріала: «О сину! світ моїх очей!»

Народнопоетичні образи «Енеїди» теж здебільшого гумористичні. Це видно і з прислів'їв («не йди в дорогу без запасу, бо хвіст од голоду надмеш»), і з приказок: («Пропав, як Сірко на базарі»), і з ідіоматичних фразеологічних зворотів («слухати чмелів», «взяти чвирк», «точити баяси», «хрін його не взяв»), і з синонімів до дієслів бігти, тікати — тягу дати, п'ятами наживати, чухрати, дати драла тощо.

А от ряснота, прямо-таки злива однорідних членів речення (ще одна помітна риса стилю Котляревського) йде від традицій книжної мови. Поет захоплений розмаїттям української мови, ніби не може стриматися від використання майже безмежних можливостей її виражальних засобів).

Група «Літературознавці» розповідає про народну мораль у творі.

Учні ЗЗСО «Бихівський ліцей»

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

У пекло Котляревський помістив скупих, брехунів, гульвіс, самогубців, лжевчених, графоманів, пияків, балакунів, модниць, перекупок, паліїв, ворожбитів, злодіїв, картярів, лікарів-партачів — усіх, чії дії народ трактував як аморальні, за які людина після смерті потрапляє в пекло, де зазнає тяжких мук.

Поет звинувачує й тих, хто не дбає про честь сім'ї: дівчат, що забувають про дівочу гідність; звідниць; парубків, які ізроду не женились і підбивали на любовщі заміжніх молодий. Осуд у поета викликають святенниці, які на людях «молилися без останкові» і «били сот по п'ять поклон», а поховавши молитовники, «казились, бігали, скакали і гірше дещо в темноті».

І. Котляревський-педагог не оминув і теми виховання. Він картав батьків, «які синів не вчили, а гладили по головах, і тільки знай що хвалили». Таке потакання примхам дітей, сліпа любов давали протилежний наслідок: з них виростали ледарі, сини «чубили батьків» і тільки очікували їхньої смерті, щоб самим заволодіти маєтками. Осудливо говорить поет і про тих, хто тільки й лає дітей, б'є їх.

А якою ж повинна бути людина? Котляревський про це мав свою власну думку. Ось, наприклад, як, за уявленнями автора «Енеїди», живуть праведники в раю:

*Ні чванились, ні величались,
Ніхто не знав тут мудровать,
Крий Боже, щоб не догадались
Брат з брата в чім покепковать;
Ні сердилися, ні гнівились,
Ні лаялися і не бились,
А всі жили тут люб'язно...*

Слово вчителя. Найбільш алюзивне та «націоналізоване» в поемі пекло. У його зображенні автор також нерідко використовує пародію.

Теорія літератури.

• Вправа «Літературознавча хвилинка».

Пародія (грецьк *parodia*, букв. — переспів) — комічне наслідування художнього твору або групи слів. «Енеїда» — знаменита пародія» (Т. Шевченко).

• Робота в групах.

Група «Дослідники».

Завдання: Спираючись на текст, детально, наводячи достовірні приклади, охарактеризуйте одяг богів і земних жителів.

Група «Літературознавці».

Завдання: Спираючись на текст, наведіть якомога більше прикладів українських страв.

Група «Інформатори».

Завдання: Спираючись на текст, наведіть приклади українських імен, сіл, міст, місцевостей.

Слово вчителя. Отже, «Енеїда» — це твір про соціальне життя України кінця XVII — початку XIX, але

уважний читач побачить в ньому і сучасну Україну, і себе. Автор в поемі показав національний колорит, змалював широку картину життя різних прошарків населення України, алюзію на українську історію, зосередив увагу на тих проблемах, суспільних, моральних, які хвилювали українців раніше, проте, на жаль, не розв'язані ще й досі. Іван Котляревський створив оригінальний реалістичний твір, уперше написаний живою українською мовою. Робота над поемою була розпочата в рік смерті Григорія Сковороди і стала першим дзвоном, що сколихнув усе навколишнє і дав могутній розгін нашій культурі.

• Евристична бесіда.

— На які групи можна розподілити усіх персонажів твору? (*Образи троянців, образи богів, інші персонажі*).

— Хто головний герой поеми? (*Еней*).

— Які риси притаманні герою у I частині поеми? (*Він моторний, завзятий, гульвіса (такої легковажності вимагав стиль бурлеску), дотепний, веселий*).

— Що ми дізнаємося про Енея з II частини? (*Він — хоробрий отаман, дипломат, мудрий державний діяч, дбайливий командир-батько*).

— Чи можна вважати, що образ Енея — це збірний образ українських козаків? (*Так. У ньому розкри-*

Учителька ЗЗСО «Бихівський ліцей» Ірина Сидорчук

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

то збірний образ запорозького ватажка, у якому втілено національні риси українського характеру. Завдяки злагодженості та хоробрості дружини, перемагають ворога).

- Хто постійно супроводжує Енея? (Вірні побратими, троянці).
- Хто ж з-поміж троянців найбільше вражає? (Низ та Евріал).
- Що найбільше цінують ці герої? (Чоловічу дружбу, свято березуть лицарську честь, понад усе люблять Батьківщину, зневажають смерть).
- Що ж героїчного зробили Низ та Евріал? (Вилазку у ворожий табір заради благородної ідеї. Адже воїнська честь і захист рідного краю для них понад усе).
- Яких богів, жителів Олімпу змальовує Котляревський у поемі? (Зевса, Венеру, Юнону, Нептуна, Еола, Меркурія).
- Чи можна їх вважати вершителями людської долі? (Так. Хоч і живуть вони на Олімпі, постійно спостерігають за пригодами Енея, часто втручаються в його мандрівку, допомагають, деякі перешкоджають).
- Хто ще діє у цьому творі? (Земні герої, як-от: цар Латин, Ацест, Турн, Дідона, Паллант, Евандр...).
- Чи можна сказати, що ці персонажі і є представниками панівної верхівки України XVIII століт-

тя? (Так. Це ті царі, поміщики, чиновники, через образи яких Котляревський висміяв їхню безвідповідальність, пихатість, хабарництво, інтриганство, зневажливе ставлення до потреб народу).

- Хто ж, на вашу думку, у творі є другорядними персонажами? (Сивілла — страшна Баба-Яга, котра допомагає Енею потрапити у пекло, але не просто так; Лавинія — дочка царя Латина, через яку розпочалася війна, фурія Тезіфона та інші, які допомагають утілити основні ідеї — засудження суспільних недоліків, війни як смертоносного явища).

Релакс.

Дібрати до кожного героя по 3-5 епітетів, які якнайкраще їх характеризують.

Еней — ..... Венера — ..... Юнона — .....
Зевс — ..... Низ та Евріал — ..... Сивілла — .....

VI. Узагальнення і систематизація матеріалу.

Інформаційне гроно до твору «Енеїда».

• Бесіда-узагальнення.

- Як ви розумієте слова С. Єфремова: «Веселий зневажливий сміх серед мертвої тиші почувся. То сміявся Іван Котляревський і дошкульним бичем свого сміху гостро вдарив по совісті земляків. Совість заговорила...»? — У зображенні яких героїв сміх автора ширший, добродушний, а де цей сміх ганебний, жорстокий?
- Як І. П. Котляревський розкрив через поему своє ставлення до моральних і суспільних проблем сучасної йому України?
- У чому ж сучасність «Енеїди» Івана Котляревського?

• Робота з епіграфом.

- Як ви розумієте слова Івана Франка?
- Дайте відповідь на проблемне питання.

VII. Підсумок уроку.

• Вправа «Мікрофон».

- Що виявилось найцікавішим під час виконання уроку?
- Які завдання були найскладнішими?
- Які питання у вас виникли?
- З яким настроєм ви завершуєте урок?
- Оцінювання рівня навчальних досягнень учнів.

VIII. Домашнє завдання

1. Підготувати цитатну характеристику головних героїв поеми.
2. Завдання на вибір:
  1. Створити власні ілюстрації до поеми.
  2. Уявити, що ви мандруєте з Енеєм. У якій країні ви зупинилися б найдовше? Чому? Складіть карту-схему вашої подорожі.

Учні ЗЗСО «Бихівський ліцей»

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Номінація «Розробка уроку української літератури для 5-9 класів НУШ»

**Іванна Коваль,
Галина Гоцько,**
вчительки української мови
та літератури, Новояворівський
ЗЗСО І–ІІІ ст. № 2 Яворівського
району Львівської області

Трагедія жінки й матері в поемі Тараса Шевченка «Катерина» Урок-діалог із використанням інтерактивних методів (9 клас)

УДК 373.5.016:821.09.161.2"18/19"(092)ШЕВЧЕНКО
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2026.2.362612>

Тема: Тарас Шевченко. Поема «Катерина». Трагедія жінки й матері. Народний ідеал жіночої долі.

Мега:

- розкрити ідейно-тематичний зміст поеми;
- розвивати вміння аналізувати художній твір, виокремлювати головне;
- виховувати співчуття, моральну відповідальність, повагу до жінки-матері;
- формувати ціннісне ставлення до сім'ї, любові, вірності.

Тип уроку: комбінований урок-діалог із використанням інтерактивних методів.

Хід уроку

Кохайтеся, чорнобриві,
Та не з москалями...
Тарас Шевченко

I. Організаційний момент (2 хв.).

Учитель (*на тлі тихого звучання пісні «Катерино, серце моє...» або іншої народної мелодії*). Сьогодні ми говоритимемо про долю жінки, про любов і про зраду.

© Іванна Коваль, 2026

Про те, як одне почуття може стати і щастям, і прокляттям.

II. Актуалізація знань (5 хв.).

- Інтерактив «Мозковий штурм».
- Що ми знаємо про Тараса Шевченка як про людину, митця, сина України?
- За відповідями учнів на дошці або екрані створюється асоціативна хмара зі словом Шевченко.

III. Мотивація (3 хв.).

- Робота з ілюстрацією «Катерина з немовлям» (Шевченковий малюнок).
- Що ви відчуваєте, дивлячись на цю жінку?
- Яку історію може розповісти її погляд?
- Чи можемо осучаснити образ Катерини?

IV. Робота з текстом (15 хв.).

- Інтерактив «Читаємо з відчуттям».
- Учні виразно читають уривки поеми (епізоди: зустріч Катерини з москалем; вигнання з дому; мандрівка; трагічна розв'язка).

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Учитель підсумовує:
Доля Катерини — це пересторога.
Але і приклад любові, що не вмирає навіть у стражданні.

VIII. Рефлексія (5 хв.).

• Метод «Незакінчене речення»:
Після сьогоднішнього уроку я зрозумів / зрозуміла...
Мене найбільше вразило...
Катерина для мене — це...

IX. Домашнє завдання (на вибір):

Написати лист Катерині від сучасної дівчини/хлопця.
Створити ілюстрацію або колаж до поеми.
Підготувати коротку відеоінтерпретацію уривка.

X. Підсумкова думка:

Поема «Катерина» — це не просто історія дівчини.
Це дзеркало часу, у якому бачимо і сучасну мораль,
і вічну людську душу.
https://www.youtube.com/watch?v=H_r24ziTHDQ

Після кожного епізоду — коротке обговорення:

- Що відчуває героїня?
- Як змінюється її стан?
- Чи є в неї вина?

V. Групова робота (10 хв.).

Клас ділиться на 3 групи, кожна з яких виконує завдання.

Група 1 «Психологи». Завдання: зробіть портрет Катерини: якою вона є (зовнішність, вчинки, риси характеру.)

Група 2 «Адвокати». Метод «Мікрофон»: спробуйте захистити Катерину: чи справді вона винна у своїй долі? «Суд над героїнею»

Група 3. «Журналісти». Завдання: створіть заголовок сучасної новини про Катерину. «Інфографіка / газетна замітка»

Потім — короткі презентації груп (по 2 хв).

VI. Відео / медіа (5 хв.).

Перегляд уривка з фільму або відеокліпу за мотивами поеми (за можливості).

<https://www.youtube.com/watch?v=kZQzZwNXGMO>

- Як передано трагедію героїні засобами мистецтва?
- Які емоції викликає цей образ сьогодні?

VII. Узагальнення (5 хв.).

- Інтерактив «Дерево долі Катерини».

На дошці — малюнок дерева.

Учні прикріплюють «листочки» з короткими словами-висновками: любов, зрада, самотність, мати, надія, сльози, прощення, дитина, віра...

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Номінація «Розробка уроку з української літератури для 5-9 класів НУШ»

Олеся Герасимчук,
вчителька української мови та літератури,
I категорія, Радомишльський опорний ліцей №2
Житомирської області

Квіти й «терни» нашої мови Урок за поезією Галини Кирпи «Мова моя»

УДК 373.5.016:821.09.161.2*19/20*(092)КИРПА
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2026.2.362614>

Тема. Галина Кирпа. «Мова моя». Біографічна довідка про письменницю, її громадську діяльність. Значення рідної мови в житті людини. Мотив важливості збереження мови для історії, народу, людства загалом. Роль художніх засобів у розкритті основної думки поезії

Очікувані результати:

- *емоційно-ціннісна складова:* учень / учениця усвідомлює важливість збереження рідної мови для самоідентифікації та історії народу; виявляє почуття патріотизму та поваги до рідного слова;
- *літературознавча складова:* знає біографічні відомості про Галину Кирпу; виразно читає поезію; визначає художні засоби (епітети, порівняння, метафори) та пояснює їх роль;
- *мовленнєва складова:* вміє висловлювати власні роздуми, аргументувати думку, розвиває творчу уяву та асоціативне мислення.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

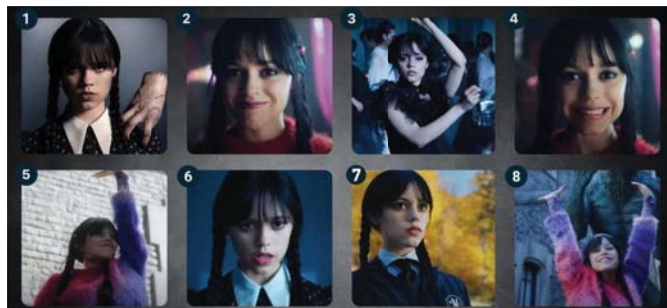
Міжпредметні зв'язки: мистецтво, інформаційні технології, історія.

Обладнання уроку: комп'ютер, інтерактивна дошка, презентація (<https://gamma.app/docs/-wj2z27jqfuwsbq6>), портрет Галини Кирпи, чеклист самооцінювання.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент.

- Перевірка готовності учнів до уроку. Криголам «Який у тебе настрій Венздей?»
— Які ви сьогодні? Спокійні, іронічні, задумливі чи, може, яскраві й оптимістичні, як Венздей? Пропоную визначити свій настрій і коротко пояснити, чому саме такий.

II. Актуалізація опорних знань.

- Перевірка домашнього завдання.

III. Мотивація освітньої діяльності.

- Розгадайте ребус та дізнайтеся назву поезії нашого сьогоднішнього уроку:

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

- *Хмарка слів «Мовне сонце».*
— Які асоціації виникають у вас, коли ви чуєте слово «мова»?

Перейдіть, будь ласка, за посиланням та напишіть свої відповіді: <https://www.menti.com/alf8tury4fjb>

АБО

Запишіть асоціації зі словом «мова» на кольорових стікерах та прикріпіть їх на дошку, утворюючи «сонце мови».

— Що сталося б, якби ми втратили рідну мову?

Оголошення теми та очікуваних результатів від уроку.

Отже, сьогодні ми з вами

- познайомимося ще з однією письменницею — Галиною Кирпою та її поезією «Мова моя»;
- ознайомимося з життєвим та творчим шляхом письменниці, її громадською діяльністю;
- поговоримо про значення рідної мови в житті людини;
- обговоримо мотив важливості збереження мови для історії, народу, людства загалом;
- пригадаємо роль художніх засобів у розкритті основної думки поезії.

Ми з вами визначилися з обсягом роботи. Але важливо не лише поставити цілі, а й відстежувати, як ми їх досягаємо. Для цього на уроці ми будемо користуватися спеціальним чеклистом самооцінювання. Він допоможе кожному з вас оцінити власну роботу та зрозуміти, що вдалося найкраще, а над чим ще варто попрацювати. Почнемо із перших пунктів.

Робота із чеклистом самооцінювання.

- Подумайте, яку оцінку ви хочете отримати сьогодні на уроці. Запишіть її у відповідну колонку.
- Згадайте, чи виконали ви правильно домашнє завдання, і поставте відповідний бал.

Чеклист на уроці української літератури

Тема. Галина Кирпа «Мова моя»

Прізвище _____

- Дуже добре вмю \ знаю \ виконав (-ла) — 2
- Не все вмю \ знаю \ виконав (-ла) — 1
- Не зрозумів \ зрозуміла взагалі — 0

Ми вже оцінили перший крок нашої роботи — виконання домашнього завдання. А тепер спробуємо замислитися над тим, що означає сама мова для людини й народу. Щоб краще усвідомити значення поезії Галини Кирпи, звернемося до думок відомих українських мислителів і педагогів.

№	Як я працював (-ла) на уроці	Бали
	Оцінка, яку я хочу отримати сьогодні на уроці.	

1	Я правильно виконав домашнє завдання на сьогодні.	
2	Я виразно читав \ читала поезії.	
3	Я активно працював \ працювала у групі «Літературні детективи».	
4	Я успішно виконав \ виконала тестове опитування за поезією «Мова моя» Галини Кирпи.	
5	Я активно висловлював \ висловлювала свої думки протягом уроку.	
6	Можу скласти узагальнювальну розповідь (стосовно вивченої теми).	
	Оцінка, яку я отримав (-ла) на уроці (підрахувати кількість балів, отриманих за 1-6 запитання)	

IV. Сприймання та усвідомлення нового навчального матеріалу.

Проблемне питання.

Прочитайте вислови та поясніть, як ви їх розумієте.

- «Мова росте елементарно, разом з душею народу» (І. Франко)
  - «Мова — найважливіший національний ідентифікатор, завдяки якому кожна нація вирізняється з-поміж інших, усвідомлюючи себе самодостатнім та самочинним суб'єктом історії» (Ольга Федик)
  - «Мова — духовне багатство народу» (В.Сухомлинський)
- Як ці вислови можуть бути пов'язані з темою нашого уроку?

Ознайомлення з життєвим та творчим шляхом Галини Кирпи.

— Погляньте, будь ласка, на портрет письменниці. Що ви можете сказати про неї (зовнішність, можливо, риси характеру, що пише, мотиви творів)?

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

— Перегляньте відео про письменницю та перевірте свої здогадки: *Галина Кирпа. Цікаві факти...*

- Опрацювання поезії «Мова моя».

Сприймання поезії на слух
https://youtu.be/G8J_K8EW4eU?si=x4YbgXnKWK1Rb_7D

Емоційна рефлексія.

— Які почуття викликала у вас дана поезія?

Практикум з виразного читання.

Мова моя — мов дівчинка у віночку,
йде полем, іде лугом,
терновими стежками йде.
Мова моя — мов ластівка,
летить горою, летить долом,
провіщає мені ясен-день.

Мова моя — немов Берегиня,
що на кожне своє дитячко
дихає і тремтить.

Мова моя — БУЛА! БУДЕ! А нині
я терни в стежках визбирую,
щоб їй було легше ходити...

Майстерня емоційного голосу.

— Прочитайте уривок із різним настроєм (радість, сум, гордість).

Робота із чеклистом.

— Оцініть свою роботу на даному етапі уроку. Запишіть у свої чеклисти та зробіть відповідний запис.

Бесіда «Світ поезії».

— Які емоції викликає поезія «Мова моя» у вас?

— Яка основна думка цього вірша?

— Чому Галина Кирпа так поетично описала мову?

— Як ви розумієте слова: «Мова моя — мов дівчинка у віночку, йде полем, іде лугом, терновими стежками йде»?

— Яке значення має для нас рідна мова?

— Чи потрібно дбати про чистоту української мови? Чому?

— Наскільки важливе питання рідної мови сьогодні? Ваші думки про важливість мови сьогодні доводять: українське слово — це не просто засіб спілку-

вання, це наша зброя, наш щит і наш генетичний код. Але мова — це ще й неймовірна мелодія. Мову можна не лише побачити в уяві, а й почути в сучасному ритмі.

Музична пауза («Мова вітру» Артем Пивоваров та Христина Соловій)

Пропоную зробити невеличку музичну паузу, щоб відпочити і відчувати красу рідної мови не лише в поезії, але й у пісні.

Заплющіть очі, послухайте пісню і подумки оберіть *одне слово* або *один образ* із пісні, що перегукується з поезією Галини Кирпи. Послухаймо...

— Отже, ми щойно почули, як красиво звучить наша мова в музиці. Але чи замислювалися ви, завдяки чому і вірш Галини Кирпи, і ця пісня здаються нам такими чарівними та живими?

Теорія літератури «Художні засоби: епітет, метфора, порівняння».

— Композитор використовує ноти, а поет — особливі «словесні фарби». У літературі ці фарби мають свої назви. Згадаймо, як ми називаємо ці художні інструменти, якими автор «малює» образи в нашій уяві?

— Пригадаймо, які ж художні засоби ми знаємо.

Перегляд презентації.

• *Художні засоби* — це особливі прийоми, які письменники та поети використовують для створення ефекту виразності та емоційної насиченості у своїх творах. Ці засоби допомагають зобразити мову більш образною, цікавою та змістовною.

• *Епітет* — це літературний прийом, слово або вислів, який характеризує якийсь об'єкт або явище й додає до нього конкретність. Його також називають художнім означенням, оскільки він відповідає на питання: «який?», «яка?», «яке?» та «які?». Епітети допомагають створювати яскраві образи, розкривають емоційну насиченість тексту і сприяють кращому сприйняттю твору читачем: *сонячний сміх, холодний вітер, ясне сонце, зеленкуваті листочки, співучий гомін, щира посмішка, глибока тиша, золоте щастя, горда душа, кришталевий дзвін, золота осінь, білосніжна зима, безкрайній океан.*

• *Порівняння* — це стилістичний прийом, який використовується для зіставлення двох різних об'єктів чи явищ із метою підкреслення їхніх спільних або відмінних рис. Цей прийом допомагає підсилити емоційне забарвлення тексту. Порівняння легко помітити у творі, адже в ньому практично завжди використовуються слова «як», «мов», «немов», «схожий на» або подібні вислови, які допомагають встановити аналогію між двома об'єктами чи явищами: *Він був сильний, як ведмідь. Обличчя її сяяло, як сонце. Вона летіла, немов пташка.*

• *Метафора* — це літературний засіб, який полягає у використанні слова або словосполучення у пере-

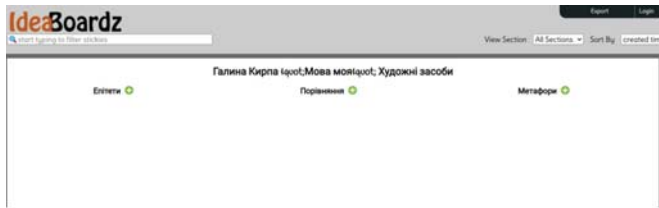
Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

носному значенні. Основна ідея метафори полягає в тому, щоб передати сутність або властивості одного об'єкта чи явища, застосовуючи слова, які належать іншому об'єкту чи явищу, але мають спільні риси. Метафору також називають прихованим порівнянням, адже її легко сплутати із цим художнім засобом. Відмінність метафори й порівняння полягає в тому, що в першій немає слів «немов», «начебто», «як» та інших, що вказують на зіставлення об'єктів: *чорна душа (підступна людина), море хвилюється (шторм), небесні світлячки (зірки), сніг у волоссі (сивина), оксамитова шкіра (гладка шкіра), характер звіра (поганий характер)*.

Групова гра «Літературні детективи»

— Знайдіть у тексті поезії художні засоби та запишіть їх у відповідну колонку за посиланням: <http://surl.li/albzlz>

- 1 група — епітети;
- 2 група — порівняння;
- 3 група — метафори.

— Наші «Літературні детективи» спрацювали блискуче! Ви знайшли в тексті справжні скарби: яскраві епітети, влучні порівняння та глибокі метафори. Ми побачили, якою багатого та красивою зобразила Галина Кирпа нашу мову.

Робота із чеклистом.

— Оцініть, будь ласка, свою роботу в групах.

Руханка «Чиста стежка».

— Але згадаймо фінал вірша. Авторка каже: «*я терни в стежках визбирую, щоб їй було легше ходити*». Тобто мало просто бачити красу мови — треба ще й оберігати її від усього, що їй шкодить.

Пропоную нам перетворитися на таких помічників для нашої мови. Ми встанемо з-за парт і спробуємо на практиці відрізнити «квіти» (красу мови) від «тернів» (того, що їй заважає).

Якщо ви чуєте слово-окрасу — ми підстрибуємо від радості та плескаємо в долоні, а якщо чуєте слово-тернину — присідаємо, щоб «визбирати» її та звільнити дорогу нашій мові.

Тренувальний раунд (для розминки):

- Слово: **Сонце**. (Діти мають підстрибнути).
- Слово: **Колючка**. (Діти мають присісти).

Хід гри

(орієнтовний набір слів)

Учитель називає слова з певною швидкістю:

1. Віночок — стрибок (символ мови у вірші).
2. Суржик — присідання (це «терни» на стежці).
3. Епітет — стрибок (художній засіб, «золото» літератури).
4. Образа — присідання (мова має бути доброю).
5. Ластівка — стрибок (образ із поезії Кирпи).
6. Слова-паразити — присідання (засмічення мови).
7. Берегиня — стрибок (символ захисту мови).
8. Байдужість — присідання (коли людині однаково, якою мовою говорити).
9. Метафора — стрибок (ще одна прикраса слова).
10. Колючки — присідання (символічні перешкоди).
11. Лайливі слова — присідання (те, що очорнює мову).
12. Рідна пісня — стрибок (найвищий прояв мови).

«Слово-пастка»: Наприклад, вчитель каже «Галина Кирпа». Діти мають не просто стрибнути, а заплодувати, бо це авторка поезії.

— Фух, ну й попрацювали! Ми з вами справжні молодці: розчистили стежку, визбирали всі «терни» байдужості та помилок і дали простір нашому «золотому слову». Відчуваєте, як стало легше дихати?

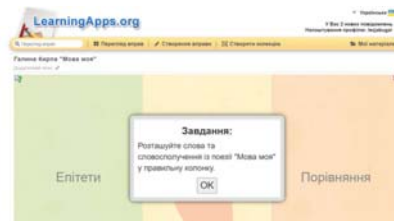
А тепер глибоко вдихнемо... (учні роблять вдих) ...і повільно видихнемо (видих). Сідайте тихенько на свої місця, наче ластів'ята, що повернулися до гнізда.

V. Узагальнення і систематизація знань.

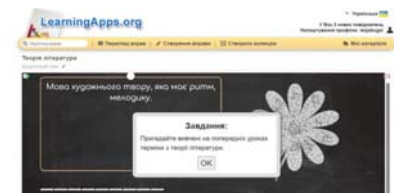
Слово вчителя. Ми з вами щойно попрацювали руками й тілом, а зараз настав час підсумувати все, що ми зрозуміли серцем і розумом. Мова, про яку так ніжно пише Галина Кирпа, — це не просто слова в підручнику. Це жива сила. Отже, перевіримо, як добре ви запам'ятали всі її образи та секрети. Переходимо до фінальних інтерактивних завдань, щоб закріпити нашу сьогоднішню перемогу над «тернами»!

Інтерактивні завдання:

- Розташуйте слова та словосполучення у правильній колонці.

- Теорія літератури

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

- *Виконайте тестове опитування за посиланням:*
<https://forms.gle/yunCCR2xnedQiKEx9>

- *Робота із чеклистом.*

VI. Підбиття підсумків уроку.

Рефлексія «Валіза, м'ясорубка, кошик»

— Ми з вами сьогодні були справжніми дослідниками: читали виразно, аналізували, шукали художні засоби, слухали музику і розмірковували про найважливіше — нашу рідну мову. Ми вчилися «визбирувати терни» і плекати «квіти» нашого слова. Наш урок вже майже завершується. Але як зрозуміти, що ми винесли з нього і як цим скористаємося?

Перед вами три предмети: *валіза, м'ясорубка і кошик для сміття*. Виберіть по одному пункту для кожного предмета і поясніть свій вибір:

- *Валіза: «Сьогодні у свою внутрішню валізу я покладу...».*
- *М'ясорубка: «Зараз у моїй голові працює м'ясорубка, бо мені треба ще подумати \ обміркувати \ доопрацювати...».*
- *Кошик: «У цей кошик я викидаю терни...».*

— Бачу, ваші валізи важкі від корисних знань, а кошики заповнені тим, чому не місце в нашій мові. Це означає, що ми попрацювали на славу! Пам'ятайте: мова живе доти, доки ми нею говоримо, доки ми очищаємо її стежки від «тернів» байдужості та суржику. Нехай ваше слово завжди буде сонячним, а серце — відкритим до краси рідної мови.

Повідомлення та пояснення домашнього завдання (на вибір).

— Щоб наша сьогоднішня мандрівка стежками поезії тривала й удома, оберіть собі те завдання, яке вам найбільше до душі:

- «Голос поезії»: підготувати виразне читання поезії «Мова моя» Галини Кирпи.
- «Пензель слова»: Галина Кирпа намалювала мову словами, а ви спробуйте зробити це фарбами або олівцями. Намалюйте дівчинку у віночку, ластівку чи Берегиню такою, якою ви її уявили.
- Проект «Мовне інтерв'ю»: розпитайте своїх батьків, дідусів чи бабусь про те, яке значення має рідна мова в їхньому житті. Запишіть одну коротку історію або вислів про мову, який є важливим для вашої родини.
- «Мовний детектив»: знайдіть у мовленні своїх друзів чи улюблених блогерів 3-5 «тернів» (слів-паразитів чи суржику) і підберіть до них красиві українські відповідники — «квіти».

Робота із чеклистом

— А тепер настав час підбити підсумки нашої сьогоднішньої роботи. Для цього звернемося до чеклиста самооцінювання: кожен із вас зможе оцінити власну активність, уважність і розуміння матеріалу. Це допоможе вам побачити свої сильні сторони та визначити, над чим ще варто попрацювати.

— Дякую всім за творчість, активність та щирість. Урок завершено. До зустрічі у світі рідного слова!

Список використаних джерел

1. Модельна навчальна програма «Українська література 5-6 класи» (авторський колектив: Т.О.Яценко, Т.Б.Качак, В.В.Кизилова, В.І.Пахаренко, С.О.Дячок, Л.М.Овдійчук, О.А.Слижук, В.М.Макаренко, І.А.Тригуб) для закладів загальної середньої освіти (наказ МОН No795 від 12.07.2021)
2. <https://bukischool.com.ua/blog/hudozni-zasobi> – [Електронний ресурс]
3. <https://dovidka.biz.ua/galina-kirpa-biografiya-ta-tsikavi-fakti/> - [Електронний ресурс]
4. https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=15687#google_vignette - [Електронний ресурс]
5. https://www.youtube.com/watch?v=G8J_K8EW4eU - [Електронний ресурс]
6. <https://www.youtube.com/watch?v=vCgxfufg6xzE> - [Електронний ресурс]

Номінація «Розробка уроку української літератури для 10–11 класів НУШ»

Оксана Обідченко,

учитель української мови та літератури,
зарубіжної літератури, Волноваський ЗЗСО
I–III ступенів № 7 Волноваської міської
територіальної громади Донецької області

Хто винен у сімейній трагедії Кайдаша? Урок-характеристика образу Омелька Кайдаша за твором Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» (10 клас)

УДК 373.5.016:821.09.161.2"18/19"(092)НЕЧУЙ-ЛЕВИЦЬКИЙ
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2026.2.362615>

Тема: Іван Нечуй-Левицький. Повість «Кайдашева сім'я». Характеристика образу Омелька Кайдаша

Мета:

- формувати ключові компетентності: спілкування державною мовою — використовувати українську мову як державну для духовного, культурного й національного самовияву; володіти всіма видами мовленнєвої діяльності; усно й письмово тлумачити поняття, факти; висловлювати думки, почуття, погляди; *інформаційно-цифрову* — здійснювати пошукову діяльність та аналіз літературних явищ; *уміння вчитися* — самоорганізовуватися до навчальної діяльності, зв'язно висловлюватися в контексті змісту; *екологічну грамотність та здоровий спосіб життя* — усвідомлювати шкідливий вплив алкоголізму на здоров'я людини та можливі наслідки;
- формувати предметні компетентності й компетенції шляхом виконання навчально-пізнавальних і практично-зорієнтованих завдань відповідно до змістовних ліній: власне читацької — визначати основні проблеми твору, характеризувати

ти образ Омелька Кайдаша та порівнювати його з іншими образами; висловлювати власні думки про українську ментальність, національний характер, народні мораль та етику; комунікативно-мовленнєвої — розвивати навички виразного коментованого читання, усне зв'язне мовлення учнів; удосконалювати вміння аналізувати та синтезувати факти, вчинки, давати оцінку образу Омелька Кайдаша; ціннісно-світоглядної — формувати світогляд школярів, виховувати почуття відповідального ставлення до власного здоров'я.

Тип уроку: урок застосування знань, умінь і навичок.

Форма проведення: урок дослідження.

Міжпредметні зв'язки: біологія, основи здоров'я.

Домашнє випереджальне завдання: підготувати повідомлення про алкоголь (експерти-історики та експерти-медики).

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

Емоційне налаштування на урок

- Я вітаю тих, хто вже прокинувся.
- Я вітаю тих, хто хоче працювати.
- Я вітаю тих, хто в доброму гуморі.
- Я вітаю тих, хто хотів би дізнатися щось нове.
- Я вітаю тих, хто хоче спілкуватися.

Після кожної репліки учні та учениці, які вважають, що фраза стосується їх, підводяться.

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ СУБ'ЄКТНОГО ДОСВІДУ ТА ОПОРНИХ ЗНАНЬ

1. Перевірка домашнього завдання

2. Літературна вікторина «Фоторобот»

— Прочитайте визначення образу та вкажіть, про кого йде мова.

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

1. «Широке лице було сухорляве й бліде, наче в ченця. На сухому високому лобі набігали густі дрібні зморшки. Кучеряве посічене волосся стирчало на голові, як пух, і блищало сивиною». (*Омелько Кайдаш*)

2. «Вона була вже не молода, але й не стара, висока, рівна, з довгастим лицем, з сірими очима, з тонкими губами та блідим лицем. Осміхалася, сипала облесливими словами, наче дрібним горохом». (*Маруся Кайдашиха*)

3. «Молоде довгасте лице було рум'яне. Веселі сині, як небо, очі світилися привітно і ласкаво. Тонкі брови, русьві дрібні кучері на голові, тонкий ніс, рум'яні губи — все дихало молодістю парубочою красою. Він був схожий з виду на матір». (*Лаврін*)

4. «Був широкий у плечах, з батьківськими карими гострими очима, з блідуватим лицем. Тонкі пружки його блідого лица з тонкими губами мали в собі щось неласкаве». (*Карпо*)

5. «Висока на зріст, рівна станом, але не дуже тонка, з кременними ногами, з руками, позакочуваними по лікоть, з чорними косами, вона ніби була намальована на білій стіні. Загоріле рум'яне лице ще виразніше малювалось з чорними тонкими бровами, з темними блискучими, як терен, облитий дощем, очима». (*Мотря*)

6. «Дівчина була невелика на зріст, але рівна, як струна, гнучка, як тополя, гарна, як червона калина, довгобраза, повновида, з тонким носиком. Щоки червоніли, як червонобокі яблущка, губи були повні та червоні, як калина. На чистому лобі були ніби намальовані веселі чорні брови, густі-прегусті, як шовк». (*Мелашка*)

7. «Сидів в повітці на ослоні й майстрував... У білій сорочці з широкими рукавами. З-під рукавів було видно здорові загорілі жилаві руки. Широке лице було сухорляве й бліде, наче лице в ченця». (*Омелько Кайдаш*)

8. «Розмазала кров по всьому виду, замазала в кров пазуху, повисмикувала з-під очіпка волосся та й побігла до священника, а потім у волость». (*Кайдашиха*)

9. «Вона була в одній сорочці і вузькій запасці. Хазяйновита, але скупа, вона втинала одягу, як тільки можна було обтяти. Вузька запаска влипла кругом її стану. У великій, як макітра, хустці на голові вона була схожа на довгу швайку з здоровою булавою». (*Мотря*)

10. «Висока та суха, неначе циганська голка, в запасці, в рясній білій, як сніг сорочці, в здоровій хустці на голові. Слепе око біліло ніби наскрізь, як вушко в голці». (*Кайдашиха*)

11. «Вона розцвіла і стала повніша на виду. Її очі, її тонкі брови блищали на сонці, а лице горіло рум'янцем. Вона сяяла, як кущ калини, посаджений серед двору». (*Мелашка*)

ІІІ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ ТА МЕТИ УРОКУ

1. Слово вчителя

Кожен герой повісті Івана Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» є типовим, адже поєднує в собі риси

тогочасного українського селянина. Водночас усі вони — яскраві індивіди, дуже живі, реальні. Типовим у повісті постає образ Омелька Кайдаша, який можна назвати поганим і добрим, позитивним і негативним, бо його душа, як душа будь-якої людини, є грішною і праведною, дрібною і поетичною, злою і нещасною водночас.

2. Проблемне питання

Доведіть, що Омелько Кайдаш має типові риси українця і є яскравою індивідуальністю водночас.

3. Мозковий штурм

- Хто був головою у родині Кайдашів?
- Чому так сталося?
- Хто забезпечував добробут сім'ї?
- Чому так зневажали годувальника?
- Чи змінилося ставлення родини до Омелька Кайдаша в кінці твору?

ІV. ОПРАЦЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Інформаційне гроно

Спіраючись на текст, складіть інформативне гроно до образу Омелька Кайдаша. Яким його зобразив автор?

Омелько Кайдаш:

- забобонність, невігластво;
- богомільність, щирість;
- доброта, працьовитість, миролюбство;
- «темність», безвольність;
- захисник патріархальних законів;
- крадій стельмах на селі;
- усе життя — важка праця.

2. Творча лабораторія

Клас об'єднується у 2 групи методом жеребкування через кольорові картки. Кожна група отримує завдання.

Завдання для I групи. Знайдіть у тексті позитивні риси Омелька Кайдаша.

Завдання для II групи. Знайдіть у тексті негативні риси Омелька Кайдаша.

Матеріал для вчителя

I. В образі Кайдаша знаходимо позитивні риси. Це насамперед працьовитість. Позитивним є його прагнення припинити сутички в хаті, бажання зберегти цілісність родини. Сини Кайдаша, Карпо й Лаврін, успадкували від батька працьовитість, турботу про свою родину, інтереси дрібного власника.

II. Старий Кайдаш — п'яниця. Серед ряду причин були соціальні умови, які вплинули на його деградацію. Він усе частіше топив горе в горілці. Надмірне пияцтво призвело його до загибелі — і саме у воді, якої все життя боявся.

V. ЗАСТОСУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Слово вчителя

— Як бачимо, крок за кроком минає сумне, безрадісне життя затурканого селянина, недолі якого І. Нечуй-Левицький співчуває. Іноді він, правда, наспіхається з нерозсудливих вчинків свого героя, з його сімейної «війни», але крізь цей гіркий сміх про-

глядає сум. Тому, мабуть, Омелько й стає на слизький шлях — пияцтво. На жаль, ця проблема торкнулася не лише родини Кайдашів: від цього потерпало дрібно-власницьке село в другій половині XIX століття.

2. Асоціативний куц

— Створіть асоціативний куц до слова «алкоголізм».

3. Рольова гра «Я-дослідник»

Експерт-історик

Спиртні напої відомі з глибокої давнини. Спочатку їх вживали у вигляді виноградних вин, у країнах, де вирощують виноград. Виявилось, що виноградний сік швидко псується, а зброджений сік, або вино, зберігається тривалий час.

Чистий спирт почали добувати у VI–VII столітті в арабських країнах, а потім у XI столітті в Італії. Першу пляшку горілки виготовив араб Рагез у 860 році. Перегонка вина з метою одержати спирт різко посилила пияцтво. З XIII–XIV століття спиртні напої поширювалися у світі, стали доступними, широко вживаними. Відомий мандрівник Миклухо-Маклай спостерігав за папуасами Нової Гвінеї, які ще не вміли добувати вогонь, але вже володіли прийомами приготування хмільних напоїв.

Уперше термін «алкоголь» був застосований у 1849 році шведським лікарем М. Гуссом для означення сукупності всіх змін, що відбуваються в організмі людини під впливом уживання спиртних напоїв.

Експерт-історик

Алкоголь вражає насамперед головний мозок. За наявності невеликої концентрації алкоголю в крові (0,05 %) блокується кора головного мозку, центри уваги і самоконтролю. Якщо більша концентрація алкоголю в крові, то зникає почуття страху, переоцінюються власні можливості, що штовхає людину на ризиковані вчинки. А якщо велика кількість алкоголю (0,15 %), то притупляється діяльність моторних центрів мозку й людина втрачає контроль над своїми рухами. Пияцтво — це захворювання добровільне, яке спричиняє низку інших захворювань: порушення функції нервової системи, зміни в психіці, захворювання внутрішніх органів. Пристрасть до спиртного скорочує вік людини на 15–20 років. Перебуваючи в стані відчаю, хворі можуть бути дуже небезпечними для суспільства.

4. Мозковий штурм

— Знаючи про шкідливий вплив алкоголю, назвіть причини, які спонукають підлітка зробити перший крок до вживання алкоголю.

5. Метод «Передбачення»

— Уявіть, що Омелько Кайдаш вів здоровий спосіб життя. Передбачте кінцівку твору в такому випадку. Чи зміг би Кайдаш усунути чвари та сварки в родині, якби не пив і залишився живим?

6. Займи позицію

— Об'єднайтеся у групи. Організуйте обговорення з поданих нижче питань, продемонструйте різні думки з теми, обґрунтуйте свою позицію.

I група

В. Панченко пише: «Кайдашева сім'я — це модель усієї України. Автор блискуче розкрив деякі непривабливі риси нашої національної вдачі, які існують поза часом. Україна початку XXI століття залишається схожою на «Кайдашеву сім'ю». Хто з вас хоче виступити в ролі опонента відомого літературознавця? Чи є такі, що підтримують цю думку?

II група

Хто винен у сімейній трагедії Кайдаша: суспільство, оточення, умови життя, він сам?

III група

Іван Нечуй-Левицький, звісно ж, міг знайти позитивні приклади з життя українського села, показати сімейну ідилію, опоетизувати побут, зупинитися на багатому етнографічному матеріалі, як це робили його попередники Г. Квітка-Основ'яненко та Марко Вовчок. Чому ж показує нетипову родину? Чи може бути засобом виховання антиприклад?

IV група

— Що потрібно сучасному українцю, щоб побудувати щасливу та здорову сім'ю? І чи взагалі потрібна сьогодні родина?

— Можливо, це атавізм чи аномалія в сучасному суспільстві?

VI. РЕФЛЕКСІЙНО-ОЦІНЮВАЛЬНИЙ ЕТАП

1. Рефлексивна мішень

Кожному з учнів на початку уроку роздаю зображення з мішенню. У кожному з них — питання-параметри рефлексії діяльності: оцінка змісту, оцінка форм і методів проведення уроку, оцінка діяльності однокласників, оцінка своєї діяльності. Учасник ставить мітки в сектори відповідно до оцінки результату: чим ближче до центру мішені, тим ближче до десятки, на краях мішені оцінка ближче до нуля. Наприкінці проводиться короткий аналіз.

2. Слово вчителя

На екрані слайди із зображенням калини та таких слів: «Родина — це ніби гроно калини. Калина красива, цілюща й корисна для здоров'я тоді, коли вона в гроні. А спробуй одну ягідку вкинути в чай — нічого корисного та смачного не отримаєш». Так і сім'я — здорова та міцна, коли всі вкупі». Будьте такими ж красивими та здоровими сьогодні, щоб незабаром продовжити свою гілку, розквітнути у своєму гроні на великій, гомінкій і незламній країні — Україні. Нехай ваші сім'ї будуть міцними, дружними, добрими та здоровими.

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ (на вибір)

1. Скласти цитатний план-характеристику Кайдаша (для всіх учнів).

2. Скласти філворд до повісті «Кайдашева сім'я» (для учнів із середнім рівнем навчальних досягнень).

Філворд — кросворд, який складається з клітин, у яких вже присутні букви відповідей. Кожна відповідь являє собою ланцюжок клітин. Слова-відповіді не

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

перетинаються і не мають спільних клітин з іншими словами. При цьому клітини сусідніх відповідей повинні стикатися.

3. Виписати факти про шкоду алкоголю на організм людини. Скласти пам'ятку про шкоду алкоголю для Омелька Кайдаша (для учнів із достатнім рівнем навчальних досягнень)

4. Написати листа від імені Омелька Кайдаша нащадкам «Лист у майбутнє» (для учнів із високим рівнем навчальних досягнень).

Список використаних джерел

- Зборовська Н. Український світ Нечуя-Левицького: гендерний підхід/Н. Зборовська. Феміністичні роздуми на карнавалі мертвих поцілунків. – Львів, 1999.
2. Панченко В. Дві повісті Івана Нечуя-Левицького («Хмари», «Кайдашева сім'я») // Дивослово- 2003- №8.
3. Погрібний А. Всевидяще око України. І. Нечуй-Левицький/ А. Погрібний. Класики. Не зовсім за підручником. – К., 2000.
4. Українська література (профільний рівень). Підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Автори: Борзенко О. І., Лобусова О. В. – Харків. 2018

Номінація «Розробка уроку зарубіжної літератури для 5–9 класів НУШ»

Ірина Лебедюк,

учитель української мови та літератури,
зарубіжної літератури, Квасилівський ліцей
Рівненської міської ради

Справжнє світло — це доброта Урок за твором О. Вайлда «Хлопчик-Зірка» (5 клас)

УДК 373.5.016:821.09(410)(092)ВАЙЛД
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2026.2.362618>

Тема: Оскар Вайлд. «Хлопчик-Зірка». Цікаві факти з життя і творчості письменника. Знайомство зі змістом казки. Символічний зміст назви твору.

Мета: ознайомити учнів з життям і творчістю письменника; розвивати критичне мислення, навички вдумливого читання, уміння аналізувати літературні тексти; виховувати любов до літератури, позитивні моральні якості (доброту, співчуття, милосердя).

© Ірина Лебедюк, 2026

Обладнання: зошити, підручники, портрет автора, зображення книги, виставка книг автора, презентація / роздруковані сторінки презентації.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ.

Налаштування на урок. З'ясування емоційного стану та настрою учнів.

— Піднесіть *руки догори*, якщо у вас чудовий настрій та гарне самопочуття.

— Витягніть *руки в боки*, якщо у вас поганий настрій.

II. ОГолошення теми і завдань уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ .

III. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ.

Презентація «Біографія автора».

Оскар Вайлд

Народився в м. Дублін 16 жовтня 1854 р.

Його батько був лікарем, а мати перекладала художні твори й писала вірші.

Вони дали мені шляхетне ім'я і залишили по собі благородну пам'ять не тільки в моєму серці, але й в історії моєї країни - історії становлення нації

Освіта

Після закінчення Королівської школи Оскар отримав королівську стипендію на навчання в Триніті-коледжі, який закінчив із золотою медаллю. Відзнака дала йому змогу вступити до найпрестижнішого закладу Європи - Оксфордського університету.

Оксфордський університет
С. 75 п-ка

Понад усе цінував красу. Він вишукано вдягався, був вибагливим до обстановки в домі й по-особливому вимогливим до естетики своїх творів. У красі він бачав найвищу мету існування людства.

Творчість

Збірка казок "Щасливий принц" (1888 р.)

Збірка казок "Гранатовий будиночок" (1891 р.)

Зробив його відомим не лише в Європі, а й у США.

"Хлопчик-Зірка"

Ця казка увійшла до збірки "Гранатовий будиночок". Чому саме *гранатовий*? В Ірландії високо цінують традиції християнства, а гранат (дерево та його плоди) символізує в християнстві страждання, відродження і воскресіння.

"Гранатовий будиночок"

- "Молодий король".
- "День народження інфанти".
- "Рибалка та його душа".
- "Хлопчик-Зірка".

Йдеться про події, пов'язані зі стражданнями людей та їхнім духовним відродженням.

Передбачення

ПРО ЩО МОЖЕ РОЗПОВІДАТИСЯ У ТВОРІ ІЗ НАЗВОЮ "ХЛОПЧИК-ЗІРКА"?

Передбачення за назвою твору.

— Про що може розповідатися у творі із назвою «Хлопчик-Зірка»?

Семантична карта.

Ми дізнаємося, чи справдяться ваші передбачення, прочитавши казку. Але перед цим з'ясуємо значення слова «зірка». (У зошитах та на дошці складається «Семантична карта». Стрілку до слова «хлопчик» не малюємо і поки не обговорюємо)

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Читання твору за підручником.

Словникова робота.

Саван — поховальне вбрання з білої тканини.

Святий Мартін — християнський священник. В іконографії та живописі зображується у вигляді воїна-вершника, який дає частину свого плаща жебракові. Вважається захисником від бідності й пияцтва; патрон жебраків, злиденних, шинкарів, виноробів, вершників, вояків.

Обговорення прочитаного.

— Коли відбуваються події в творі? Як автор описує зиму? Наведіть приклади з тексту.

— Знайдіть цитату, яка найкраще проілюструє погодні умови.

— Що ви дізналися про життя дроворубів?

— Як відреагувала дружина на появу свого чоловіка?

— А як вона відреагувала на немовля, яке приніс чоловік? Чому саме так?

— Поясніть слова «Хіба в будинку, де є черстве серце, немає холодного вітру?».

— Ми з вами дізналися, що Дроворуби є бідними людьми. Тому в схемі малюємо двох людей та робимо підпис «Бідність».

— Що відчували Дроворуби, коли побачили яскраву зірку, що падає?

Малюємо зірку та робимо підпис «Надія».

— Які припущення робили Дроворуби про зірку та що відчували в цей момент?

Малюємо горщик золота та робимо підпис «Радість».

— Кого герої побачили на місці, де впала зірка? Що тепер вони відчували?

Малюємо немовля та робимо підпис «Розчарування».

— Що Дроворуби вирішили зробити з немовлям? Як можна охарактеризувати Дроворуба, який вирішив забрати дитину до свого дому?

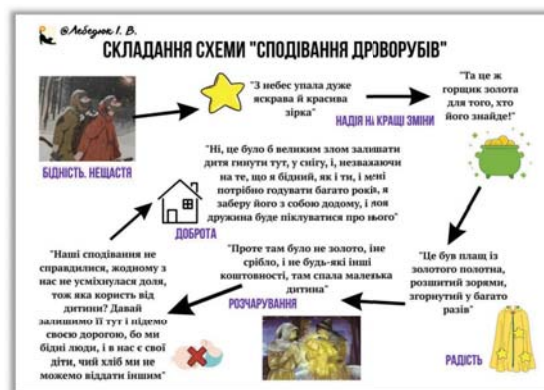
Малюємо будинок і робимо підпис «Доброта».

— То якого висновку ми можемо дійти?

(Незважаючи на бідність, один із Дроворубів забрав немовля з собою. Він не міг вчинити інакше, бо є доброю, співчутливою людиною, внутрішньо красивою. Тобто цей герой має добре серце. Якби він лишив дитину в лісі на морозі, то не зміг би відчувати душевного спокою).

— А що б ви зробили на місці Дроворубів?

Події відбуваються взимку. «Стояла зимова морозна ніч». «Безсумнівно був лютий холод». Реакції звірів та птахів на холод
«Було так холодно, що навіть звірі й птахи не знали, як цьому зарадити»
«Посміявшись, вони засумували, бо згадали про свою бідність, і один з них сказав: — Чому ми радіємо, ми ж бачимо, що життя для багатих, а не таких, як ми? Краще б ми померли від холоду в лісі або якісь дикі звірі напали на нас і розірвали. — Твоя правда, — відповів його товариш, — комусь дається багато, а іншим — мало. Несправедливість розділила світ, і ніщо не поділене порівну, крім горя»
«Коли дружина відчинила двері й побачила, що її чоловік повернувся живий і здоровий, вона зраділа, обняла його й поцілувала...»
«Хіба в нас недостатньо своїх дітей, яким теж потрібно місце біля вогнища? І хто знає, чи не принесе це нам нещастя? І як ми будемо доглядати за ним?», «Нашим дітям не вистачає хліба, а ми будемо годувати іншу дитину? Хто буде піклуватися про нас? І хто дасть нам їсти?»
«Черстве серце» — фразеологізм, що означає байдужу, нечуйну людину, позбавлену душевного тепла, співчуття, доброти.

Обговорення передбачень та назви твору.

— Чиї передбачення справдилися? Що буде далі, як ви гадаєте?

— Чиї передбачення не справдилися? Чи розчаровані ви? Поясніть свої думки.

— Чому автор назвав так свій твір?

— Хто є зіркою у творі?

— Як ви гадаєте, яким має бути герой, якщо автор називає його Хлопчиком-Зіркою?

— Перевіримо, чи ваші міркування є правильними, коли прочитаємо казку в повному обсязі.

V. ПІДСУМКИ УРОКУ.

Рефлексія.

Продовжте фразу:

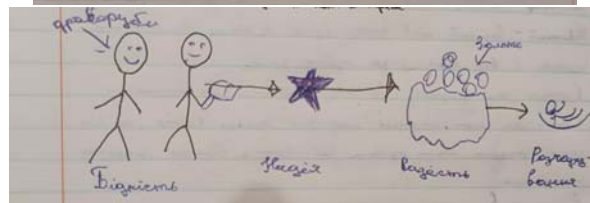
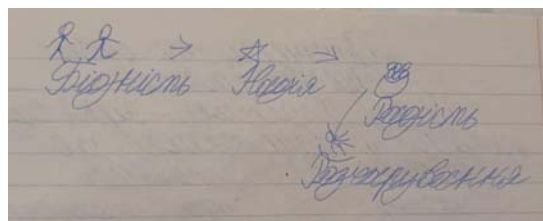
• «Найбільше мене вразило...»,

• «Мені не сподобалося...»,

• «Я хотів би / хотіла б...».

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ.

Прочитати казку «Хлопчик-Зірка» до С. 84. Подумати над запитанням «Чому мама є найважливішою людиною для будь-якої людини?».

Схеми, створені учнями

Номінація «Розробка уроку зарубіжної літератури для 5–9 класів НУШ»

Тетяна Маслаган,

учитель української мови та літератури,
зарубіжної літератури, Квасилівський ліцей
Рівненської міської ради

«Я — за любов!» Урок-пошук за трагедією В. Шекспіра «Ромео і Джульєтта» (8 клас)

УДК 373.5.016:821.09(410)(092)ШЕКСПІР
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2026.2.362619>

Тема: В. Шекспір. Трагедія «Ромео і Джульєтта». Конфлікт справжнього почуття і забобонів; оспівування чистого кохання.

Ключові компетентності: спілкування державною мовою та мовою оригіналу твору; уміння вчитися;

© Тетяна Маслаган, 2026

ініціативність і креативність; соціальна та громадянська компетентність; культурна обізнаність.

Предметні компетентності: уміння аналізувати художній твір (визначати тему, ідею, проблематику); здатність характеризувати образи героїв (Ромео, Джульєтта); уміння розкрити тему кохання та суспільних забобонів у творі; уміння формулювати власне ставлення до зображених подій та персонажів, аргументуючи його.

Формувати морально-ціннісні орієнтири: повагу до почуттів, прагнення до миру, розуміння відповідальності за власні вчинки.

Очікувані результати (учні зможуть)

- виразно читати уривки трагедії мовою оригіналу;
- пояснювати головну ідею твору;

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

- визначати риси характеру героїв;
- розуміти, у чому полягає конфлікт між коханням і забобонами;
- вміти аргументовано висловлювати ставлення до вчинків персонажів;
- усвідомлювати, що справжнє почуття не повинно руйнувати життя, а має будувати гармонію між людьми;
- робити висновок, що любов і мир важливіші за ворожнечу та упередження.

Тип уроку: комбінований (вивчення нового матеріалу + розвиток критичного мислення).

Форма проведення: урок-пошук (дослідження).

Міжпредметні зв'язки: англійська мова, географія, образотворче мистецтво, музичне мистецтво, STEM.

Методи, форми, прийоми роботи: бесіда, робота з текстом, робота в групах, елементи дискусії, рефлексія.

Обладнання: портрет В. Шекспіра, ілюстрації до трагедії, картина Френка Діксі «Ромео і Джульєтта», добірка висловлювань відомих людей про кохання, тексти трагедії «Ромео і Джульєтта» українською та англійською мовами, відеоекскурсії.

Хід уроку

I. Психологічне налаштування. Вступне слово.

Вітання у формі гри «Побажай сусіду настроїв» (учні передають одне одному добрі слова).

II. Актуалізація опорних знань.

- Мінівікторина «Епоха Відродження».
- «Асоціативний куц» — слово «Кохання».

III. Мотивація.

Проблемне питання: «Чи може кохання бути сильнішим за ненависть?»

IV. Сприйняття та усвідомлення нового матеріалу.

- Коротка розповідь учителя про значення кохання в житті людини.
- Робота в групах.
  - 1 група — прес-центр.
  - 2 група — центр екскурсоводів.
  - 3 група — акторський центр.
  - 4 група — STEM центр.

Учитель. Згадаємо славного Вільяма Шекспіра. У прес-центрі, кореспондентів різних видань виникли питання до великого класика. (Інтерв'ю з драматургом англійською мовою).

1 група — прес-центр

Завдання. Прослухавши інтерв'ю, складаємо сенкан (Шекспір).

Кореспондент.

— William, tell us about yourself and the family you were born into? (Вільяме, розкажіть про себе і про сім'ю, в якій народились).

Шекспір.

— I was born in Stratford-upon-Avon. My father was a craftsman and later became the mayor of the town. My mother came from a farming family. (Я народився в м.Стредфорд на Ейвоні. Батько мій був ремісником, а пізніше мером міста. Мати — з фермерської родини)

Кореспондент.

— Where did you study? (Де ви навчались?)

Шекспір.

— From the age of five, I studied at a primary school, and later at the new King's School. (З 5 років навчався в початковій школі, а потім в новій королівській школі).

Кореспондент.

— Did you receive a higher education? (А вищу освіту ви здобули?)

Шекспір.

— No, my father was in debt at that time and couldn't afford to pay for my education (Ні, батько на той час мав борги і не міг забезпечити мені навчання).

Кореспондент.

— We heard that you have married at a young age (Ми чули, що ви рано одружились.)

Шекспір.

— Yes, at the age of 18. Anne Hathaway and I had three children. (Так. У 18 років. У нас з Енн Хетевей народилось 3 дітей).

Кореспондент.

— And when did you become famous? (А коли до вас прийшла слава?)

Шекспір.

— In London, I worked in the theatre, wrote plays, and was an actor. (У Лондоні я працював у театрі, писав п'єси і був актором)

Кореспондент.

— What can you tell us about the Globe Theatre? (Що ви можете розповісти нам про театр «Глобус»?)

Шекспір.

— I am a co-founder of the theatre, together with Richard Burbage. (Я співзасновник театру, разом з Річардом Бербеджем)

Кореспондент.

— What is your greatest treasure? (Яке ваше найбільше багатство?)

Шекспір.

— These are my works. I wrote 37 plays, two poems, and 154 sonnets. (Це мої твори. Я написав 37 п'єс, дві поеми і 154 сонети).

Кореспондент.

— Thank you very much for the interview (Щиро дякуємо за інтерв'ю)

Бесіда.

— Де відбувається дія п'єси?

— Назвіть головних дійових осіб.

2 група — центр екскурсоводів.

Центр екскурсоводів надає нам можливість побувати у м. Вероні (віртуальна екскурсія):

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

<https://www.google.com/search?client=opera&q=віртуальна+екскурсія+по+вероні&sourceid=opera&ie=UTF-8&oe=UTF-8#fpts=tate=ive&vld=cid:89348f76,vid:QXK5sPGuFhI,st:0>

— Якою є тема твору Шекспіра «Ромео і Джульєтта»?

Завдання.

— Запишіть у два стовпчики героїв ворогуючих сторін, стисло їх охарактеризуйте.

— Що називається конфліктом твору?

— Коли в п'єсі вперше виявився конфлікт? Назвіть його учасників.

— Виразно прочитайте в особах першу сцену дії першої до слів князя. Що було причиною протистояння двох родин у цій сцені?

— Як горядани та правитель Верони ставляться до бійок Монтеккі й Капулетті? У відповіді використуйте цитати з тексту.

— Яка першопричина ворожнечі Монтеккі й Капулетті?

— Хто з представників двох родин більше схильний до ворожнечі та постійно шукає причини схрестити шпаги з ворогом?

— Хто з роду Капулетті не відчуває пекучої ненависті до ворогів?

— Чому, на вашу думку, члени двох родин не прагнуть припинити кровопролиття?

— Проаналізуйте таблицю «Конфлікт справжніх почуттів і забобонів»

СПРАВЖНІ ПОЧУТТЯ	ЗАБОБОНИ
Ромео: «Я присягнув Джульєтті, - Люблю дочку синьйора Капулетті.	Хор: «Однаково шляхетні дві сім'ї в Вероні пишні...бували в ворожнечі дні свої».
Ромео: «Я за любов – любов і ласку маю...»	Самсон: " Кожен тес із дому Монтеккі мене драгус".
Ромео: «Я зв'язаний і пуп не розірвати. Я падаю під тягарем любові».	Грегори: «Адже ж сваряться наші господари, а ми – тільки їхні слуги». Самсон: «Дарма»
Джульєтта: «Злоба єдина у душі буяла, і зі злости любов єдина встала!... Ох, не на радість ти, любов моя, Бо ворога кохаю ніжно я!»	Тібальт: «Меч у руках, а мир на язичі!»
Ромео: «Он владарка моя, мого кохання! Дізналася б вона, як я люблю!»	Князь: «Ти, Капулетті, й запальний Монтеккі, тривожите ви чварами все місто!»
Джульєтта: «Тобі до ніг складу я свою долю – з володарем піду хоч на край світу!»	Капулетті: «Так, нас обох - Монтеккі і мене – покарано, щоб в злагоді жили».
Джульєтта: «Не забуду, як з тобою люблю!»	Тібальт: «На святі в нас негідник. Його я не стерплю».
Брат Лоренцо: «І через шлюб ваш злота та родинна у дружбу обернулися повинна».	Ромео: «Де ж ворстят! У ворога в руках мого життя!»

— Окрім основного конфлікту, до якого втягнуто майже всіх дійових осіб трагедії, а також протистояння людини і долі, є ще конфлікт побічний — зіткнення в родині Капулетті. Що це за зіткнення?

— Як розвивається конфлікт між Джульєттою та її батьками?

Бесіда.

— Чи вірите ви в можливість кохання з першого погляду?

— Як почувуються закохані Ромео і Джульєтта, дізнавшись, що вони діти зятяних ворогів?

3 група — центр акторів.

Актори підготували діалог героїв в саду Капулетті англійською мовою.

Romeo.

But, soft! what light through yonder window breaks?
It is the east, and Juliet is the sun.

Arise, fair sun, and kill the envious moon,
Who is already sick and pale with grief,
That thou her maid art far more fair than she.

Juliet.

O Romeo, Romeo! wherefore art thou Romeo?
Deny thy father and refuse thy name;
Or, if thou wilt not, be but sworn my love,
And I'll no longer be a Capulet.

Romeo.

Shall I hear more, or shall I speak at this?

Juliet.

Tis but thy name that is my enemy;
Thou art thyself, though not a Montague.
What's Montague? it is nor hand, nor foot,
Nor arm, nor face, nor any other part
Belonging to a man. O, be some other name!
What's in a name? that which we call a rose
By any other name would smell as sweet;

Romeo.

I take thee at thy word:
Call me but love, and I'll be he:

Juliet.

I hear some noise within; dear love, adieu!
Farewell! — What, shall I send to thee?
Romeo: At the hour of nine.
Juliet: I will not fail. — Good night, my love!
Romeo: Good night!

Учитель. А чи завжди кохання приносить страждання? Як це почуття приносить щастя, позитив, піднесеність для закоханих?

Над цим питанням працювали наші науковці із STEMцентру, які досліджували які хімічні процеси відбуваються в організмі людини, коли вона закохується.

4 група — STEMцентр

Завдання.

Подивіться відеофільм і створіть інфографіку «Хімія кохання» (адреналін, дофамін, серотонін)
<https://www.youtube.com/watch?v=bK3vNBPLXq4>

Учитель. Наше проблемне питання:

Чи може кохання бути сильнішим за ненависть?

Чи здатне справжнє кохання подолати забобони, ворожнечу і жорстокість світу?

V. Узагальнення та систематизація знань учнів.

• Гра «Мікрофон» «Чи може кохання бути сильнішим за ненависть?»

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

- Обговорення: «Чи здатне справжнє кохання подолати забобони і ворожнечу?»; «Чи можна порівняти ситуацію з твору із сучасним життям?»

VI. Підсумки уроку. Рефлексія.

Приєм «Незакінчене речення»:

«Мене вразило...»

«Я зрозумів, що...»

«Цей твір навчає мене...»

VII. Домашнє завдання.

1. Написати мініесе (5–7 речень): «Чому історія Ромео і Джульєтти актуальна й сьогодні?».

2. Підготувати ілюстрацію або колаж «Кохання і ненависть у трагедії Шекспіра».

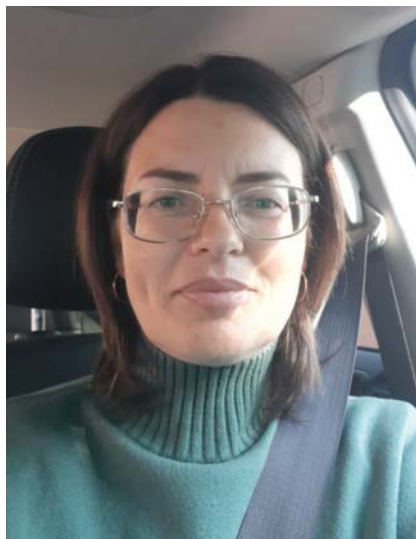
Використані джерела

1. Підручник «Зарубіжна література. 8 клас. Автори Ніколенко О.М., Мацевко-Бекерська Л.В. Київ. Видавництво «Академія» 2025.

2. Покликання на сайт You Tube

3. Слайд із презентації «Конфлікт справжнього почуття і забобонів у творі В.Шекспіра «Ромео і Джульєтта» Автор Рак Г.О

Номінація «Розробка уроку зарубіжної літератури для 5–9 класів НУШ»

Наталія Шумілова,

учитель української мови і літератури
Старосільського ліцею Петропавлівської
сільської ради, Білгород-Дністровський р-н,
Одеська обл.

Прийняти і пробачити Урок за притчею про блудного сина за участю священника

УДК 373.5.016:821.09]:27-317.3

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2026.2.362621>

Тема. Використання біблійних тем, сюжетів, мотивів, образів у зарубіжній та українській літературах. Притча про блудного сина.

Мета: ознайомити учнів із біблійними сюжетами; розкрити зміст притчі про блудного сина, проаналізувати образ головного героя; проаналізувати притчу про блудного сина та її моральні уроки; розвинути

навички критичного мислення та інтерпретації біблійних текстів; сприяти усвідомленню важливості прощення, милосердя, покаяння.

Хід уроку

Вступ / Мотивація

1. Привітання та організаційний момент

- Перевірка готовності учнів до уроку.

- Повідомлення теми та мети уроку.

Сьогодні у нас незвичайний урок. Ми запросили на урок священника (батюшку) нашого села, який допоможе нам найкраще зрозуміти тему нашого уроку. Тож пропоную почати урок з Молитви до Бога за нашу країну, за мир та за здоров'я наших захисників.

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Мотиваційна бесіда

Запитання до учнів:

- Які біблійні сюжети ви знаєте?
- Де ви їх спостерігали, крім Біблії?
- Демонстрація репродукцій картин на біблійні теми (Рембрандт «Повернення блудного сина», картини українських художників).
- Обговорення питання:

Чому біблійні сюжети були і залишаються популярними в мистецтві?

ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Теорія літератури.

Притча — оповідний літературний твір із повчальним змістом.

Ознаки притчі:

- прозова мова
- невеликий обсяг
- відсутність описовості
- сюжет позачасовий, має вселюдський характер
- персонажі притчі, зазвичай, позбавлені зовнішніх прикмет
- алегоричність та символізм
- повчальний зміст.

2. Робота з текстом притчі про блудного сина.

- Ознайомлення з текстом притчі (читання притчі священником (батюшкою), запрошеним на урок)
- Аналіз притчі за питаннями:
  - Назвіть головних персонажів притчі.
  - У чому полягає основний конфлікт?
  - Яка ідея притчі?
  - Які загальнолюдські цінності утверджує ця притча?
- Слово священника (батюшки) про мораль притчі.

3. Практична робота

— Відновити пропуски за притчею про блудного сина.

Повернення блудного сина

Заповніть пропуски ключовими словами з притчі.

У одного чоловіка було два сина. _____ син попросив свою частку спадщини і, забравши все, поїхав у далеку землю, де _____ розтратив свій маєток. Коли настав голод, він був змушений пасти _____. Тоді він вирішив повернутися додому і попросити прощення у свого _____ готовий стати його наймитом. Але батько, побачивши сина здалеку, вибіг назустріч, обійняв його і наказав слугам дати йому найкращий одяг та _____ на руку. Старший син розгнівався, але батько сказав: «Треба радіти, бо брат твій був мертвий і ожив, був _____ і знайшовся».

Молодий   свиня   батька   перстень   марнотратно   загублений

Оцінювання/Закріплення

Вправа «Три питання»: учні записують у зошитах відповіді на питання:

1. Що нового я дізнався / дізналася сьогодні на уроці?
2. Яка інформація була для мене найцікавішою?
3. Яке питання залишилося для мене незрозумілим?

Підсумок

Узагальнення вивченого матеріалу

- Підсумкова бесіда:
  - Чому біблійні сюжети продовжують бути актуальними в сучасній літературі?
  - Чого навчила мене Притча про блудного сина?

Заключне слово вчителя.

Ось і закінчився наш урок. Сьогодні ми зрозуміли одну з найголовніших заповідей Божих: Бог, як батько, завжди готовий прийняти і пробачити грішника, який щиро кається, і повертається до нього, символізуючи милосердя, всепрощення та силу нового життя після покаяння.

Батюшка закінчує урок Молитвою.

Домашнє завдання:

1. Знайти в художніх творах, які вивчалися раніше, приклади використання біблійних мотивів.
2. Творче завдання (за бажанням): написати невеликий твір-роздум «Сучасна інтерпретація притчі про блудного сина».

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Номінація «Розробка уроку зарубіжної літератури для 10-11 класів НУШ»

Тетяна Гатеж,

учителька української мови та літератури,
зарубіжної літератури, старший учитель,
спеціаліст вищої категорії, Костянтинівський заклад
загальної середньої освіти I-III ступенів №16
Костянтинівської міської ради Донецької області

«Естетичний маніфест та його дзеркала» Урок за романом О. Вайлда «Портрет Доріана Грея» (10 клас)

УДК 373.5.016:821.09(410)(092)ВАЙЛД

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2026.2.362622>

Тема: О. Вайлд. «Портрет Доріана Грея». Роль фантастики у творі. Символіка. Традиції і новаторство О. Вайлда в жанрі роману. Екранізації романів XIX ст.

Мета

Навчальна: розкрити роль фантастичних елементів як способу об'єктивізації внутрішнього стану героя; проаналізувати систему символів у романі; визначити ознаки інтелектуального роману, традиції та новаторство О. Вайлда; зіставити літературний твір із його екранними інтерпретаціями.

Розвивальна: розвивати навички аналітичного мислення через метод парадоксів; удосконалювати вміння інтерпретувати складні художні образи та символи; розвивати навички медіаграмотності під час аналізу кінотекстів.

Виховна: сприяти формуванню морально-естетичних цінностей учнів; виховувати критичне ставлення до культури зовнішньої краси, що не підкріплена внутрішнім змістом; спонукати до самопізнання та відповідальності за власні вчинки.

Очікувані результати:

учні та учениці пояснюють роль фантастики як інструменту викриття «гноїння» людської душі за іде-

альною зовнішністю; розкодовують значення ключових символів: портрета, квітів та «жовтої книги»; виокремлюють ознаки новаторства Вайлда: інтелектуалізацію, парадоксальність, естетизацію зла; аргументують власну позицію щодо моральної відповідальності митця та впливу мистецтва на людину; порівнюють засоби створення образу Доріана Грея в літературі та кінематографі.

Перебіг уроку

I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів.

Вітаю вас, юні шукачі істини. Сьогодні ми відчиняємо двері до розкішної вітальні лондонського денді, де пахне бузком, лунають парадокси й панує культ Краси. Але будьте обережні: за оксамитовими шторами ховається таємниця, що здатна змінити погляд на світ. Ми звертаємося до Оскара Вайлда — людини, яка вважала, що життя має наслідувати Мистецтво. Чи готові ви зазирнути у власне дзеркало душі через призму «Портрета Доріана Грея»? Пам'ятайте: сьогодні ми не просто учні, ми — експерти-мистецтвознавці, що досліджують анатомію гріха та триумф естетики.

II. Актуалізація опорних знань.

- Метод «Літературний пазл».

Перш ніж зануритися в текст, варто пригадати естетичну платформу автора.

На екрані або дошці представлені «крилаті вислови» з передмови до роману. Учні мають обрати один, який найбільше суперечить їхньому життєвому досвіду.

«Мистецтво — це дзеркало, яке відображає того, хто в нього дивиться, а зовсім не життя».

«Будь-яке мистецтво не дає жодної користі».

Запитання до класу:

— Чи може художній твір бути «небезпечним»?

© Тетяна Гатеж, 2026

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

— Чи несе митець відповідальність за те, як його зрозуміють?

Формування горизонту очікувань.

- Метод «Прогностичне дерево».

Учні мають спрогнозувати розвиток аналітичної думки на уроці:

Гілка 1 (фантастика). Якщо ми приберемо фантастичний елемент (зміну портрета), чи залишиться твір філософським романом, чи перетвориться на звичайну кримінальну хроніку?

Гілка 2 (символіка). Чому автор обрав саме портрет, а не, наприклад, щоденник чи магічне дзеркало? Що символізує цей об'єкт у культурі?

Гілка 3 (традиція). Які риси «старого» роману XIX ст. (реалізм, деталізація побуту) ми побачимо, а що стане абсолютним новаторством (інтелектуалізація, парадоксальність)?

Мотиваційний етап. Проблема екранізації.

- Опитування (ментальна карта):

«Чи можна передати красу, описану словами, через візуальний образ кіно?»

Ми спробуємо з'ясувати, чому жодна з понад 30 екранізацій не вважається «ідеальною». Можливо, тому, що кожен читач бачить свій портрет?

Оголошення теми, мети та завдань.

Спільно з учнями формулюються конкретні завдання:

- дослідити, як фантастика стає інструментом відкриття внутрішньої потворності.
- розкодувати головні символи роману (портрет, жовта книга, квіти).
- визначити, у чому Вайлд випередив свій час, змінивши канони жанру.

— зіставити літературне слово з візуальною мовою кіно (ЛК).

III. Робота над темою уроку.

- Лабораторія символіки «Предметний світ як дзеркало душі».

Учні об'єднуються в малі групи (або працюють індивідуально з картками). Кожна група досліджує певний «код» у творі:

Група «Флористи». Досліджують роль квітів. Чому на початку роману ми бачимо білий лілейник та бузок (чистота, молодість), а згодом — лише екзотичні орхідеї та зів'ялі троянди?

Учні та учениці мають визначити момент, коли квіти перестають бути для Доріана предметом милування і стають лише ширмою для запаху тління.

Група «Бібліографи». Аналіз «жовтої книги».

Учні та учениці мають з'ясувати, чому книга стала для Грея «отруйною». Чи винен автор книги, чи той, хто її читає? (Тут доречно згадати тезу Вайлда про те, що мистецтво не має бути моральним, воно лише відображає глядача).

Група «Мистецтвознавці». Портрет як головний символ.

Учні та учениці мають простежити еволюцію змін на полотні. Який гріх відбився першим? (Жорстокість до Сибіли Вейн — легка зморшка біля рота). Чому в кінці портрет стає «огидним стариганом»?

- Роль фантастики: «Магічний реалізм» XIX ст.

Дискусійне питання: Чи є роман Вайлда казкою?

Учитель акцентує, що у Вайлда фантастика — це не зовнішня сила (як у «Фаусті» Гете, де є Мефістофель), а внутрішня проекція. Вайлд прибирає посередників. Доріан сам стає і Фаустом, і Мефістофелем. Портрет — це об'єктивізація підсвідомого.

Номінація «Сценарій позакласного заходу для учнів 5-9 класів НУШ»

Олена Фадєєва,

учителька української мови та літератури,
зарубіжної літератури, опорний заклад загальної
середньої освіти Приазовський лицей
Приазовської селищної ради Запорізької області

Вірші, які наближають перемогу Урок з літератури рідного краю. Поезія Наталії Ігнат'євої (7 клас)

УДК 373.5.016:821.09.161.2"19/20"(092)ІГНАТ'ЄВА
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2026.2.362625>

Мета уроку (розвиток компетентностей):

Ключових: спілкування державною мовою: володіти видами мовленнєвої діяльності (говоріння, письмо), здійснювати комунікацію в усній та письмовій формі на основі знання функцій мови, ресурсів (лексика, граматики) і норм сучасної української літературної мови, типів мовної взаємодії, особливостей стилів мовлення інформаційних та художніх текстів, медіатекстів тощо; здобувати та опрацьовувати інформацію з різних (друкованих та цифрових, зокрема аудіовізуальних) джерел у різних освітніх галузях і контекстах, критично осмислювати її та використовувати для комунікації в усній та письмовій формі, для обстоювання власних поглядів, переконань, суспільних і національних цінностей.

Інноваційність: передбачає здатність учня реагувати на зміни та долати труднощі; відкритість до нових ідей; ініціювання змін у класі; спроможність визначати і ставити перед собою цілі, мотивувати себе та розвивати в собі стійкість і впевненість, щоб навчатися і досягати успіхів.

Навчання впродовж життя — здатність визначати й оцінювати власні потреби та ресурси для розвитку компетентностей, застосовувати різні способи для їх

розвитку; знаходити можливості для навчання і саморозвитку; спроможність навчатися і працювати в колективі та самостійно, організовувати своє навчання, оцінювати його, ділитися його результатами з іншими, шукати підтримки, коли вона потрібна.

Громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей — виявлення поваги до інших, толерантність, уміння конструктивно співпрацювати; дотримання здорового способу життя; розуміння правил поведінки та спілкування, що є загальноприйнятими в різних спільнотах і середовищах та ґрунтуються на спільних моральних цінностях; спроможність діяти в умовах невизначеності та багатозадачності

Культурна компетентність — наявність стійкого інтересу до опанування культурних і мистецьких здобутків України та світу, шанобливого ставлення до культурних традицій українців; здатність розуміти і цінувати творчі способи вираження через різні види мистецтва та інші культурні форми.

Екологічна грамотність і здорове життя — викликати позитивні емоції. Усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини

Інформаційно-цифрова — застосовувати технології (ІКТ) для пошуку та аналізу інформації для уроку, розуміти та дотримуватися етики роботи з інформацією (авторське право тощо).

Інформаційно-комунікаційна компетентність передбачає впевнене, критичне і відповідальне використання цифрових технологій для власного розвитку і спілкування; здатність безпечно застосовувати інформаційно-комунікаційні засоби в навчанні та інших життєвих ситуаціях, дотримуючись принципів академічної доброчесності

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Предметних: ознайомити учнів із творчістю письменниці рідного краю Наталією Ігнат'євою, розкрити її талант; розвивати вміння аналізувати та синтезувати твори, визначати тему та основну думку; вчити сприймати художній твір як чинник формування життєвого досвіду, формувати вміння висловлювати власну позицію щодо прочитаного. Працювати в команді, висловлювати власну думку. Навчити використовувати цифрові технології, виконувати інтерактивні вправи.

Обладнання уроку: ноутбук, проектор, портрет письменниці, текст вірша «Я тут живу!», фрагмент інтерв'ю з письменницею.

Міжпредметні зв'язки (МЗ): мистецтво, українська мова, інформатика

Мистецький контекст (МК): ілюстративний матеріал до поезій, відеопоезія.

Нормативні документи: Модельна навчальна програма «Українська мова. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Заболотний О. В., Заболотний В. В., Лавринчук В. П., Плівачук К. В., Попова Т. Д.)

Портрет письменниці

(фото або покликання на фото):

<https://www.facebook.com/Ihnatieva.Playwright>

<https://www.instagram.com/ihnatievanata/>

<https://ukrdramahub.org.ua/nataliya-ihnatieva>

Повний текст твору:

По війні
в мене буде відпустка
стрижка, сукня і манікюр
По війні
мене трохи відпустить
від новин і дзвінків
повідомлень-тортур:
Як ти? Де ти? Живі?
Тут свої?
По війні
я ходитиму містом
вдень опівночі просто так
По війні
підозріливість стихне
до усіх чужаків
я забуду, як пахне підвал

По війні
я ридатиму звіром
за кожнісіньку душу, що в ирїй пішла
що моє майбуття захистила
Україну мою вберегла
По війні
я заплачу як злива
що рясніє від болю й любові
що змиває біду
і співає
переповнена щастям бездонним
По війні
наша йде Перемога
по горлянках іде орків скурвих мокшан
По війні
настає Перемога
вона вигоїть рани, в неї чиста душа
По війні
буде все так як треба
золотий і удобрений лан
і усміхнені люди і небо
синє й вільне
й розслаблений стан
По війні вже йде Перемога
Її хід наближають бійці
від великого й до малого —
українці, герої, борці

Короткий зміст можна прослухати тут:

<https://www.youtube.com/watch?v=2QkCmZhOWAk>

Наталія Ігнат'єва випустила збірку віршів «Твій оберіг» на підтримку української армії.

<https://www.youtube.com/watch?v=NSzLHFNYjok&t=136s>

Підвищення мотивації здобувачів освіти за допомогою сучасних технологій: відео, зображення письменниці, інтерактивні вправи, кросворд, вікторина, медіавправа «Створення постера» або створення буклету.

Формувальне оцінювання

Оцініть себе за кожним напрямком від 0 до 3 балів		
	Уміло працювали в групі	
	Ви вносили вдалі пропозиції, які врахувала група	
	Уміло працювали в парі	
	Уміло працювали самостійно	
	Ви поважали роботи інших	
	Ви доповідали класу про результати групової роботи	
	Усього:	

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Технології розвитку критичного мислення. Метод «Займи позицію», дискусія, метод «Мозковий штурм», прийом «Тонкі та товсті питання», створення ментальної карти, асоціативного куша, створення сторінки письменниці, метод «Прес», створення паспорта твору.

Творчі завдання до уроку. Створити постер, намалювати ілюстрацію до твору, створити рекламу, написати лист (паперовий, електронний).

Рефлексія. Сенкан, вправа «Закінчи речення» або однохвилинне есе, вправа «Квітка».

Список джерел про письменника/цю та його/її творчість:

1. Презентація. Література рідного краю. Наталія Ігнат'єва. Режим доступу: <https://naurok.com.ua/literatura-ridnogo-kraju-nataliya-ignateva-352097.html>

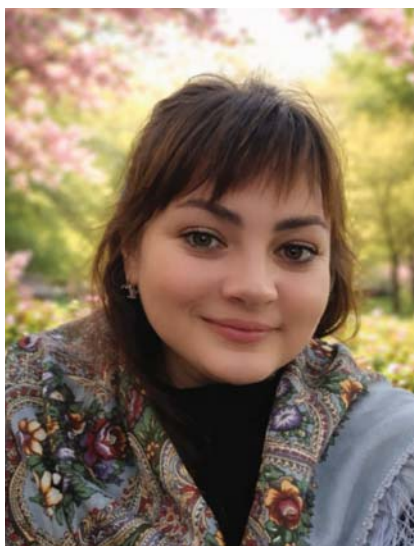
2 Біографія. Режим доступу: <https://ukrdramahub.org.ua/nataliya-ihnatiyeva>

3. Запорізька драматургія стала подвійною лауреаткою літературного конкурсу «Коронація слова»

<https://suspilne.media/zaporizhzhia/82908-zaporizka-dramaturgina-stala-podvijnou-laureatkou-literaturnogo-konkursu-koronacia-slova/>

4. Сторінка з творами Наталії Ігнат'євої у фейсбуці. Режим доступу: <https://www.facebook.com/ihnatiyeva.Playwright>

Номінація «Сценарій позакласного заходу для учнів 5 - 11 класів НУШ»

**Іванна Коваль,
Галина Гоцько,**

учительки української мови
та літератури, Новояворівський
ЗЗСО І—ІІІ ст. № 2 Яворівського
району Львівської області

Зірковий шлях Сценарій свята до Дня вчителя

УДК 37.091.3:379.81

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2026.2.362627>

Ведучий 1. Добрий день, любі наші вчителі! Вітаємо вас з Днем працівника освіти! Сьогодні ми вирушаємо Зірковим шляхом разом із нашими вчителями — дорогою мудрості та нових відкриттів! Візьмемо уважність, цікавість і усмішки, адже кожен крок на цьому шляху веде до успіху.

Ведучий 2. Цей шлях не завжди буває легким, але завдяки вашій мудрості, виваженості та любові він стає яскравим і незабутнім. Сьогодні ми хочемо показати, наскільки важливі ви для нас.

Ведучий 1. За можливість святкувати сьогодні День учителя дякуємо Богові та нашим захисникам — Збройним силам України. Завдяки їхній мужності й

© Іванна Коваль, Галина Гоцько, 2026

жертвості ми маємо змогу навчати й навчатися, жити і плекати майбутнє України.

Виконання пісні «Гамерецький край» випускницею школи Іриною Кондор.

Нагородження вчителів по кафедрах.

Ведучий 1. Як у справжньому зоряному світі, у нас є свої сузір'я — це наші кафедри. І кожна з них — це яскравий осередок талантів, знань і досвіду. Сьогодні ми хочемо відзначити кожного, хто входить до цих зіркових сузір'їв.

Ведучий 2. Раді вітати на нашому святі зірок педагогічного небосхилу! Просимо на сцену адміністрацію школи та голів методичних комісій для отримання нагород! Гучними оплесками зустрічаймо наших зірок.

Ведучий 1. *Наша адміністрація* — це справжній центр управління польотами зірок на шкільному небосхилі. Вони завжди знають, як перетворити звичайний день у школі на феєричне свято. І наголошую, що слово «феєричне» може мати різне лек-

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

сичне значення. Навіть тоді, коли ми робимо щось «по-своєму», вони все одно вірять у нас. Вони одночасно і психологи, і дипломати, і миротворці, і трохи чарівники.

Ведучий 2. *Початківці-НУШЕНЯТКА* — енергійні та креативні, експериментатори, яким дозволяється на уроках танцювати і співати, творити і витворяти.

Ведучий 1. *Філологи* — люди-словники. Замість крові у них тече синонімічний ряд. Якщо ви скажете до них «канешно», вони впадуть в стан невагомості.

Ведучий 2. *Літературознавці* здатні змусити вас плакати над долями героїв. Завдяки їм ми сміялися з Дон Кіхота, мріяли з маленьким принцом і щиро переживали за Ромео та Джульетту.

Ведучий 1. *Учитель основ християнської етики* — це людина з великим серцем. І хто більше за неї знає про небесне царство? Вона спокійно вислухає наші «А можна так?», навчить розрізняти добро і зло і завжди вкаже на правильний шлях.

Ведучий 2. *Учителі англійської* можуть миттєво визначити, хто вчив домашню, а хто просто вмикав перекладач. І навіть коли лише знаємо «London is the capital of Great Britain» — вони все одно вірять у наше світле майбутнє.

Ведучий 1.

У фізиків заряд лиш позитивний, погляд мудрий, креативний, будь-який опір здолають, бо закони усі знають.

Ведучий 2.

Математики — озадачені люди, Рівняння і координати для них не проблема, Адже доведена кожна теорема.

Ведучий 1. *Наші інформатики* — завантажені люди, ми з ними — інтернет-родина, такі нам теми на уроках розкривають, що Приватбанк колись таки зламаєм.

Ведучий 2. *Хіміки* можуть із крейди, води і гарного настрою зробити вибух знань. І головне — завжди знають, чому колба закипіла, а ми — ні.

Ведучий 1. *Біологи* — наші ДНК-наставники у світі науки. Ми для них — калейдоскоп клітин під мікроскопом. Наші думки вони зчитують краще, ніж рентгенолог.

Ведучий 2. *Історики* — це часомашини. З ними можна побувати у Київській Русі, на французькій революції...на їхніх уроках головна битва — це ми й підручник.

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Ведучий 1. *Географи* — люди з унікальним даром, які можуть показати нам цілий світ на одній сторінці атласу. А ми все одно шукаємо, де ж там наша хата.

Ведучий 2. *Трудовики* — це справжні майстри на всі руки. Вони можуть зробити табуретку з трьох дошок, вчать, як пришити гудзик, зварити суп і не переплутати дріль із міксером.

Ведучий 1. *Наші фізруки* — це енергія та справжні мотиватори школи. Вони можуть крикнути «Ще коло!» так, що навіть Wi-Fi починає працювати швидше. Тільки вони можуть провести урок на стадіоні під дощем і назвати це «загартовуванням»!

Ведучий 2. *Учителі образотворчого та музичного мистецтва* — це справжні художники та меломани. Якщо наш намальований кінь схожий на бегемота, вони все одно кажуть: «Головне — ідея!» Вони можуть заграли три ноти на піаніно — і ми вже співаємо, навіть якщо нам «ведмідь наступив на вухо».

Ведучий 1. Гучними оплесками зустрічаймо на сцені Юліана Буфана з піснею «Смарагдове небо».

Ведучий 1. Отож, продовжуємо наше свято! Шановні вчителі! У кожного з Вас є свій секрет успіху: хтось додає трохи гумору, хтось приправляє терпінням, а хтось — щедро поливає любов'ю до дітей.

Ведучий 2. Але сьогодні ми приготуємо один спільний, великий та смачний **«рецепт педагогічного успіху»**. І допоможе нам у цьому чарівний капелюх. Кожен учитель, до якого підійде ведучий, витягне картку, зачитує її й кладе у «спільний рецепт».

На сцені — великий капелюх (або казан, кошик, коробка з написом «Капелюх успіху»). У середині — картки з «інгредієнтами успіху» (змішані: серйозні, кумедні, символічні). Кожен учитель витягує картку, зачитує її й кладе у «спільний рецепт».

Ведучі коментують і додають у «каструлю успіху» (можна поставити на сцену великий казан, куди всі кидають картки). Наприкінці ведучі оголошують готовий рецепт і всі разом аплодують.

Ведучий 1.

Отож, наш рецепт готовий!

- 1) Кілограм любові до дітей
- 2) Ложка віри до кожного учня
- 3) Склянка терпіння
- 4) Жменя натхнення
- 5) Пригорща мудрості
- 6) Пучок креативності
- 7) Крапля поваги
- 8) Тарілка доброти
- 9) Дрібка гумору
- 10) Теплий промінь усмішки

Користуйтесь щоденно ним, це спільна наша формула, щоб запалювати любов маленьких сердець.

Ведучий 2. Зустрічаймо вихованців нашої школи Анну-Марію Ястремську та Роксолану Радейко з акробатичним номером «Чорне та біле».

Ведучий 1. Настав час для справжньої перевірки! Чи знаєте ви, як бачать вас ваші учні? Ми підготували

анонімні описи вчителів їхніми вихованцями. Ваше завдання — впізнати себе! Увага на екран!

• Перегляд відео.

Ведучі по черзі зачитують смішні та зворушливі описи вчителів. Наприклад: «Учитель, який завжди має з собою запас цукерок», «Учитель, який пояснює так, що зрозуміє навіть п'ятикласник», «Учитель, який має найстильніший одяг» тощо. Вчителі підіймають руку, якщо впізнають себе. Можна нагородити найспостережливіших учнів.

Наші педагогічні рекорди

Ведучий 2. УВчителі — це не лише ті, хто викладає, а й ті, хто має унікальні таланти та захоплення! Сьогодні ми розкриємо деякі з їхніх незвичайних рекордів! Просимо наших рекордсменів до нагородження.

Ведучий 1. Номінація **«Вічні учасники шкільного життя»**. Ці вчителі — справжні «сови», які сидять у школі до пізньої ночі, гортаючи документацію, перевіряючи зошити та готуючись до наступних семінарів та уроків. Вони — справжні рекордсмени по любові до роботи.

Переможці: адміністрація школи (Ганна Никанорівна Вань, Людмила Іванівна Кішай, Мирослава Романівна Піддяська, Тетяна Василівна Степаняк, Марія Любомирівна Якимів). Зустрічаймо бурхливими оплесками!

Ведучий 2. Номінація **«Невтомний мандрівник»**: Учитель, який не уявляє свого життя без нових вражень та відкриттів, а його учні знають столиці світу краще, ніж своє рідне місто!

Переможець: Оксана Андріївна Коваль.

Ведучий 1. Номінація **«Енерджайзер»**. Цей учитель — наш шкільний олімпієць! Він не тільки вчить, а й активно підтримує здоровий спосіб життя!

Переможець: Ірина Кирилівна Єгорова.

Ведучий 2. Номінація **«Музичне серце школи»**. Учитель-чарівник, маестро, який розкриває таланти, той, хто налаштовує душу на правильну ноту.

Переможець: Наталія Василівна Юськів.

Ведучий 1. Номінація **«Модниці школи»**. Ікони стилю — так можна назвати учительок, чий кожен вихід нагадує демонстрацію високої моди, що здатна затьмарити будь-який показ відомого кутюр'є.

Переможці: Галина Володимирівна Вань та Оксана Володимирівна Буфан.

Ведучий 2. Номінація **«Золоті ручки»**. Учителька-майстриня, яка перетворює звичайні тканини на витвори мистецтва, дає нове життя старим речам.

Переможець: Галина Миколаївна Козар.

Ведучий 1. Номінація **«Жінка-титан»**. Ця жінка є втіленням сили, стійкості та незламності, яка невтомно наближає перемогу.

Переможець: Діана Станіславівна Бонішко.

Ведучий 2. Номінація **«Зірки Інстаграму»**. Активно використовують соціальні мережі для навчання та спілкування з учнями.

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Переможці: Софія Степанівна Якимішин та Наталя Володимирівна Хомик.

Ведучий 1. Номінація «Клавіатурний ніндзя». Блискавично виконує завдання за допомогою комбінацій клавіш, або тим, хто має найблискавичнішу швидкість набору тексту.

Переможець: Юлія Ярославівна Паславська.

Ведучий 2. Номінація «Ранні пташки». Ці вчителі приходять на світанку. Берегині шкільного царства, першими запалюють світло, розганяючи тіні та наповнюючи простір життєвою енергією.

Переможці: Надія Іванівна Гаращук та Ірина Іванівна Вітів.

Ведучий 1. Це лише початок, з кожним роком номінацій буде більше. Креативимо! Чудимо і вичуджуємо!

• Привітання від «Вірки Сердючки».

Ведучий 2. На сцені знову зірка, яка не потребує представлення! Вона прилетіла до нас спеціально, щоб привітати наших вчителів! Зустрічайте — Вірка Сердючка!

(Учень, перевдягнутий у Вірку Сердючку, виконує перероблену пісню «Все буде добре!» з жартівливими побажаннями для вчителів, наприклад: «Хай зошити самі перевіряються, а оцінки 12 самі з'являються!»)

• Конкурс «Відгадай мелодію з перших нот».

Ведучий 1. Наші вчителі не тільки знавці своїх предметів, але й справжні меломани! У нас три ряди, відповідно три команди. Хто перший впізнає пісню, розпочинає її співати.

(Грає мелодія відомих пісень. Хто з команд першим вгадає, отримує бал. Пісні можуть бути як сучасними, так і хітами минулих років.)

Ведучий 2. Пам'ятаєте, як нещодавно ви були учнями? А зараз — вже дорослі, успішні люди. Наші ви-

пускники — це ваша гордість! Сьогодні вони хочуть сказати Вам «дякую»!

• Привітання від випускників школи.

• Відео «Гомін»- Балушка П.

• Привітання від «Лісапетного батальйону».

Ведучий 1. Наш зоряний шлях веде нас до народного жанру! Нехай кожна зірочка нашого педагогічного небосхилу пам'ятає кожного випускника Ново-яворівського закладу освіти № 2. Зустрічаймо! На сцені — неперевершені, веселі й запальні «Лісапетний батальйон другої школи» з особливим вітанням для наших вчителів!

(Учні, вдягнуті, як виконавиці ансамблю «Лісапетний батальйон», виконують жартівливу пісню-привітання, перероблену спеціально для вчителів, наприклад, про шкільні реалії, домашні завдання, уроки тощо. Музика — під баян або фонограму.)

Ведучий 1. І на завершення ми хочемо побажати, щоб кожен з вас усміхнувся, бо це Ваше свято, яке надихає, окрилює та дарує радість.

Ведучий 2. Дорогі вчителі! Дякуємо вам за вашу працю, терпіння і любов. Ви — справжні зірки, які освітлюють наш шлях!

Ведучий 1. Зі святом! З Днем учителя! Пам'ятайте: Ви у нас найкращі!

А зараз наш музичний подарунок для Вас!

• Фінальна пісня-привітання від усіх учнів.

Номінація «Сценарій позакласного заходу для учнів 10-11 класів НУШ»

Любов Сембрак,

учитель української мови й літератури
вищої категорії, учитель-методист,
ЗЗСО I-III ступенів смт. Нижанковичі
Самбірського району Львівської області

«Патріотичні пісні потрібно писати завжди, а не тоді, коли їх писати треба...»

Сценарій літературної світлиці пам'яті Кузьми Скрябіна для старшокласників

УДК 37.091.3:379.81

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2026.2.362629>

Мета заходу: пригадати основні віхи життя і творчості сучасного співака Андрія Кузьменка; через прослуховування пісень у його виконанні сприяти вихованню в старшокласників активної життєвої позиції, любові до України, розуміння важливості часу, у який ми живемо; удосконалювати декламаторські здібності учнів, їхнє вміння інтерпретувати тексти сучасних пісень.

Обладнання: мультимедійна дошка, фліпчарт, чистий аркуш А1, кольорові маркери, світлина Андрія Кузьменка, гітара, троянда.

Ведуча. Одинадцять років... Це багато чи мало? Для когось — усе життя, для когось — лише роки дитинства... Когось за одинадцять років можуть зовсім забути, а когось пам'ятатимуть і через сто десять років. Одинадцять років назад не стало Андрія Кузьменка — Кузьми «Скрябіна». Але сьогодні, через одинадцять років, він знову разом з нами! Він промовляє до нас своїми піснями.

© Любов Сембрак, 2026

Кузьма Скрябін

Вірш

Ну як ти там без мене, Україно?
Чи не забули ще моїх пісень?
Я пам'ятаю кожну ту хвилину,
Що з вами був. Ціную кожен день.
Чи зацвіли сади уже весною?
І що нового каже рідний Львів?
Якби ж я знав, що буде так зі мною,
То, певно, за кермо тоді б не сів...

Ведучий. Здавалося, ми довго будемо насолоджуватися новими й новими піснями цього улюбленця молоді. Він так багато планував зробити, він так багато мріяв. Він завжди ділився своїми ідеями та тим, які класні речі він придумав. Він міг про це говорити годинами. Він ніколи не давав зупинитись чи впасти в депресію, вважав своїм обов'язком розбу-

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

дити усмішку і сподівання, що завтра буде кращим за сьогодні. Він був великим мрійником і великим бешкетником з ні з чим незрівняним батярським духом. Був. Важко говорити про нього в минулому часі. Тому ми й не будемо цього робити, бо він є тут. Є і буде.

Ведуча. Життя лідера гурту «Скрябін», співака, письменника, телеведучого, продюсера, актора Кузьми — для друзів та Скрябіна — для прихильників, Андрія Кузьменка — широкого українця і справжнього громадянина своєї держави обірвалося на 47-му році життя. Уранці в понеділок 2 лютого 2015 року страшна новина сколихнула країну: улюблений артист мільйонів загинув у ДТП.

Ведучий.

Люди не вірили повідомленням.
Просто не хотіли вірити.
«...Вибачте, сталась помилка,
Прикра, звичайно... Дарма.
Ми «поховали» Андрійка,
Але він живий, Кузьма.
То не його машина!
То не він за кермом!
Справді, ми трохи згрішили,
Здійнявши всіх догори дном».
Пишуть усі видання,
Лунає зі всього ТБ,
Країна зітхне востаннє
І знову почує тебе.
«І нащо ви так тужили?
Я тут, чуваки, живий!
Ну, трохи пропав «з ефіру»,
Зробив собі «вихідний»».

Ведуча. У романі у віршах Ліни Костенко «Маруся Чурай» є слова: «Що нам було потрібно на війні:

шаблі, знамена та її пісні». Це про пісні народної поетеси Марусі Чурай, які піднімали дух козаків. Сьогодні, у час війни, коли Україна стоїть за свою незалежність, це саме ми можемо сказати про пісні Андрія Кузьменка. Його пісні розтоплюють найхолодніші серця, вони вражають нас своєю чесністю і прямою, у них Андрій виклав свій погляд на проблеми сьогодення. Багато його пісень, хоч були написані ще до війни, зараз звучать дуже актуально, переосмислюються з погляду наших днів, бо Андрій сучасний.

Ведучий. Народився Андрій Кузьменко 17 серпня 1968 року в Самборі Львівської області. Опісля його родина переїхала до міста Новояворівськ, де він і почав свій творчий шлях. У дитинстві мріяв стати водієм сміттєвоза. На дитячому святі в садочку вперше проявилась творча особистість Кузьми, коли він, не побачивши в залі мами, розплакався та не розповів віршика. Далі була школа, де часто траплялися різні курйозні ситуації. Мати була вчителькою музики, резиновим тапком заганяла Андрія в музичну школу (яку він закінчив по класу фортепіано), до 8-го класу вчився добре, а далі з'їхав, тоді почав грати музику.

Ведуча. У десятирічному віці Кузьма почув пісню The Beatles «Lady Madonna» та здивувався тим, наскільки простою була музика і наскільки сильно вона вставляла (спершу Андрій «награв» цю мелодію на власноруч зробленій електрогітарі, далі — на піаніно, відчув такий душевний підйом, що почав придумувати мелодії сам). Далі Кузьма захоплюється музикою disco (Boney M.), проте не відвідує дискотеки та танці, а сидить вдома і зтирає свої платівки. Згодом закінчив факультет стоматології, йому то було не цікаво, однак довчився на прохання батьків.

Займався спортом, кандидат у майстри спорту з

Учителька Любов Сембрак із учнями ЗЗСО I-III ступенів смт Нижанковичі Самбірського району Львівської області

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

біатлону. 13 вересня 1997 року дружина Світлана народила доньку, яку назвали Марією-Барбарою — на честь польської акторки Барбари Брильської, кумира дитинства Андрія Кузьменка (за його словами, дружина також дуже схожа на Барбару Брильську)

Ведучий. Музичну команду компанія друзів створила в 1989 році в містечку Новояворівськ Львівської області.

Назва «Скрябін» з'явилася 6 липня 1989 року. За йковський, збираючись надіслати знятий кліп на один авангардний фестиваль, «резонно запитав, як це все назвати в титрах?». У той момент із ними у студії не було саме Скряби. Учасники гурту вирішили «підставити» його й назвали гурт його прізвиськом. Хоча й слово це їм сподобалося: коротке, трохи екзотичне, легко запам'ятовується. Гурт видав сімнадцять студійних альбомів, два збірники синглів, один концертний альбом та створив багато інших музичних проєктів. Єдиним незмінним учасником «Скрябіна» був Андрій Кузьменко, він же Кузьма, Кузьма Скрябін.

У жовтні 2014-го запустив власне інтернет-радіо під назвою «S.R.A.K.A.—Свое Радіо Андрія Кузьменка», у якому, за його словами, грала музика, яку він слухав в машині.

Ведуча. Ось думки із щоденника Кузьми Скрябіна — На жодній дискотеці ти не почувеш пісню українською мовою. Може, хіба на заході. На радіо крутять тоді, як всі сплять. Парадокс і ганебна ситуація. Тому молоді люди шукають собі кумира не в своїй країні. А то для нас вже гайка. Української мови має бути повно. Тоді її захочеться вивчити.

— Мама моя колись дала мені пораду: «Андрійку, чим ти менше будеш мати вільного часу в дитинстві, тим більше матимеш його, як станеш дорослим». Я сприйняв це через сльози, кров і піт. То діло перейшло не то що в охоту вчитися, а просто щоб не було скандалів вдома. Бо тільки отримував трійку, в мене був такий скандал, що ходив пішки по потолку. В мене кидали тапочки, я стояв на якомусь гороху чи гречці колінами в куті. Але все-таки батьки змогли вселити, що треба пахати для того, щоб вимагати потім щось від життя.

— Я був недобрий син всередині, бо мав супротив до батьків. Він пропав в мене в 30 років. Запізно. Злості до батьків не має бути.

— Останнім часом повилазили всякі болячки, зв'язані з легковажним ставленням до життя. Якесь грижі в шії. Причому та грижа почала вже так боліти, що вже рука відніматися почала. Спочатку думав: «Так, то не я, то не в мене болить». А коли одного ранку рука вже окремо від тебе лежить, поняв, що треба щось робити. І найшовся моментально час, коли треба тебе спасати. Зараз щоранку по 15 хвилин роблю гімнастику. По кілометру плаваю у басейні.

— Як має закінчитися життя, так і закінчиться...

Ведучий. Андрій Кузьменко не спекулював на патріотизмі, адже вважав, що патріотичні пісні варто писати постійно, а не під хронологічне замовлення чи в час націоналістичного буму. Перший блок пі-

сень, які ми сьогодні послухаємо, — патріотичні. Пісню «Кинули» він написав, коли до влади повернувся Янукович.

Пісня «Кинули»

Ведучий. Пісні про державу «Руїна», «Сам собі країна», «Історія» (Майдан) були написані в різний час і навіть в різні епохи, але всіх їх поєднує незламний дух патріотизму. Слова Кузьми давно розібрали на цитати. Одна з них — з пісні «Сам собі країна»: «Ти сам собі країна, зроби порядок в своїй голові». Автор закликає любити свою Батьківщину, не шукати щастя в інших країнах, а будувати його навколо себе.

Пісня « Сам собі країна»

Ведуча. Думки про життя, які висловлював Кузьма у своїх інтерв'ю, стали сьогодні топовими.

Висловлювання Андрія Кузьменка.

1. Чим більше хочеш взяти від життя — тим менше воно хоче тобі це дати
2. Люди! Гарного вам дня, хоч я навіть не знаю, що сьогодні — вівторок чи субота, та пофіг, вбивайте хамство посмішкою.
3. Хамство — це кал, який виходить через рот!
4. Рахувати дати — то є ідіотська традиція.
5. Вином замазуєм отруту, що заважає бачити себе, і сам себе не зможеш ти почути, якщо в тобі душа вже не живе.
6. Якщо у вас немає гармонії — то беріть гармонь і гармонуйте!
7. Мій дім — єдине в світі місце, де мене люблять і чекають незалежно від того, хто я і скільки заробляю. Я ніколи не зраджу найближчих мені людей.
8. Помітив, що для того, щоб зробити людину щасливою, не треба якісь величезні простори. Досить включити фантазію і облаштувати той мінімум, який маємо, щоб почувати себе краще.
9. Краще висушити одну дитячу сльозу, ніж пролити ріки крові.
10. Краще бути оптимістом, який нічого не знає, ніж загинатися і рости собі горб від того, що навколо самі проблеми.
11. Якби теперішній Кузьма побачив тодішнього Кузьму, сказав би: «Хлопче, затисни зуби. Через двадцять років все буде «зашибись!»

Ведучий. У мирний час Андрій закликав чути одне одного і розуміти не тільки себе. Не розуміли, не чули, тому й маємо війну. Коментуючи останні події на сході країни, Кузьма висловлювався доволі критично: «То є давним-давно війна. І що там робиться — ті кудись стріляють, другі кудись стріляють, гинуть мирні люди — ніхто нічого не врубается. Наша політика, видно, має якісь свої види на те діло... Мені 47 років, я завжди думав, що в 47 я буду розумним, поважним чуваком. Я буду знати відповіді на всі питання. Зараз, якщо подивитися на те, що відбувається, я не можу пояснити жодного. Просто констатація факту. Сука-війна...», — говорив Андрій в одному зі своїх інтерв'ю.

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Пісня «Сука-війна»

Ведуча. За кілька днів до загибелі Андрій записав свою останню пісню «Кінець фільму». Стає моторошно, коли наприкінці цієї композиції лунають пророчі слова: «А зараз вже кінець траси, машину у гараж, а зараз вже кінець, а зараз вже кінець фільму... А зараз вже кінець...»

Ведучий. Кузьма не встиг поставити свою машину в гараж, адже повертаючись із концерту, присвяченого бійцям АТО, на 86-му км траси Кривий Ріг — Кіровоград, біля села Лозуватка Криворізького району Дніпропетровської області, позашляховик Toyota Sequoia, у якому був співак, зіткнувся із молоковозом «ГАЗ-53». Від отриманих травм Андрій Кузьменко загинув на місці.

Ведуча. 4 лютого 2015 року відбулась церемонія прощання з Андрієм Кузьменком «Скрябіним» у Преображенській церкві у Львові. Поховали Андрія 5 лютого на Брюховицькому цвинтарі поблизу Львова.

Пісня «Кінець фільму»

Ведучий. Зараз Кузьму Скрябіна називають іконою українського року, і звідусіль заголовки кричать про щирість та мудрість Андрія. А талантом він був завжди. Патріотом держави був завжди. Був щирим, простим і водночас мудрим, закликав любити Україну у будь-які моменти, закликав до взаєморозуміння. Невже, щоб людину почули, їй треба загинути?

Ведуча. Ось думки з мережі.

Каюсь! При житті я ставився до нього якось скептично... хоча він був безпосереднім, прямим і правдивим! І лише тепер я зрозумів, кого ми втратили... Клубок у горлі і сльози на очах... Він співав і говорив завжди те, що думав! А цей наш незрівнянний галицький говір... У його устах він звучав з особливим ШАРМОМ! Здається, ніхто так не вмів, «закрутити фразу» і сказати її з таким гумором, що реготали всі довкола, тримаючись за животи... Душа будь-якої компанії, справжній друг і ПАТРІОТ СВОЄЇ ЗЕМЛІ!!! Ну чому Бог завжди забирає НАЙКРАЩИХ... СПИ СПОКІЙНО АНДРІЮ... МИ БУДЕМО ПАМ'ЯТАТИ ТЕБЕ ЗАВЖДИ... НЕБЕСА ВІДКРИТІ ДЛЯ ТЕБЕ... ДЯКУЄМО ТОБІ ЗА ТЕ, ЩО ТИ БУВ...

Ведучий. Пісні його різні. Веселі і сумні, прості і з надрином, душевні й жорсткі.

Продовж Кузьму (продовжити рядки пісень Скрябіна)

1. **Останній раз одягнеш форму і поплачеш,**
Останній вальс танцює зі сльозами строгий завуч
«Випускний»

2. **Мур-мур-мур, ми любим гламур.**
Напишаєм духами і зробим педикюр.
«Гламур»

3. **Ми цілий день так сиділи,** говорили і курили,
Пахли димом і любов'ю, говорили і курили.
«Говорили і курили»

4. **Ти у цьому світі — випадковий чувак,**
Ти втікай, добряк, заховайся, добряк!
«Добряк»

5. Шкільна любов, недовга

То є така хвороба
Шкільна любов, недовга
То є така любов.

«Шкільна любов»

6. **Мам,** Ти мене вибач, шо я став дорослий
І вже минула сорок третя осінь,
Як я побачив перший раз свій дім.

«МАМ»

7. **Іде маршрутка**
Як велика собака будка
На дорозі всіх підрізає
Бо шансон в салоні рубає

«Маршрутка»

8. А пам'ятаєш

Метро нічного Берліна

І наші тіні на стінах —
Місця щасливих людей?

«Місця щасливих людей»

9. **Не стидайся — то твоя земля,**
Не стидайся — то Україна.

Добре там є, де нас нема,
Стань для батька нормальним сином.

«Сам собі країна»

10. **Старі фотографії на стіл розклади,**
Дитячі історії смішні розкажи,
І справжнім друзям, не забудь, подзвони,
Бо добре чи зле, з тобою завжди вони.

«Старі фотографії»

11. Сонце на стінах

Сонце на стелі,

Танець пінгвіна
Страшно веселий.

«Танець пінгвіна»

12. **Де правду шукати, коли брат на брата,**
Я хочу тут жити, а не стріляти.

Де правду шукати, до кого кричати.
Я хочу тут жити, а не вмирати.

«Історія»

13. Нас просто кинули,

Як лохів розвели, за спинами

Діла свої зробили, злили нас,
Мене з тобою — разом в унітаз.

«Кинули»

14. **А зараз вже кінець фільму,**
Я тільки в своїх снах тебе ще раз обійму.

А зараз вже підуть титри;
Ми так і не навчилися з роками терпіти.

«Кінець фільму»

15. Давай повернемося у своє місто,

З якого втікнути так хотіли!

Давай одягнемо потерті джинси,
В яких у школу нас не пустили!

«Лист до друга»

16. Давай виключим світло і будем мовчати

Про то, шо не можна словами сказати,

Не можна писати, неможливо зіграти,
А тільки мовчати, тихенько мовчати.

«Мовчати»

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

17. **Не будь рагульом, не пий за рульом,
Кожен шофер нетверезий знайде свою березу.**
Не будь рагульом, не пий за рульом,
На дорозі п'яний страшніше урагана.
«Не будь рагульом»

18. **А моя країна — суцільна руїна,
І гордо ходить в кепках і спортивних штанах.**
А моя країна — суцільна руїна,
Як можна не любити свою землю аж так?..
«Руїна»

19. **Я не тримаю зла зовсім ні на кого,
Жити кайфово так, як дякую Богу.**
Я не тримаю зла зовсім ні на кого,
Жити кайфово так, як дякую Богу.
«Я не тримаю зла»

20. **Спи собі сама, коли біля тебе мене нема.
«Спи собі сама»**

Ведуча. А тепер поговоримо про інші пісні. Пісні, які легко слухати і старшим, і юним, пісні, які зачіпають струни душі кожного, бо кожен учився в школі, бо в кожного була мама, у кожного була перша любов і вдома є альбом із старими фотографіями.

Ведучий. Кого із нас у школі не навідувала любов? Може, й не перша, бо перша могла бути ще в садочку. Але у кожного вона була або є.

Пісня «Шкільна любов»

Ведуча. А ось уже й кінець шкільних років. У всіх, хто закінчував школу, був випускний. Чи буде він у нас, а якщо буде — то який? — невідомо. А в Кузьми він був. Про це і пісня.

Літературна світлиця пам'яті Кузьми Скрибіна в ЗЗСО І-ІІІ ступенів смт Нижанковичі Самбірського району Львівської області

Пісня «Випускний»

Ведучий. Композиція «Старі фотографії» — знакова у творчості гурту «Скрябін». Сам Андрій Кузьменко називав її найкращою у своєму репертуарі.

Пісня «Старі фотографії»

Ведуча. Найбільш щемливою, такою простою, але водночас глибокою за змістом є пісня з короткою назвою «Мам». Бо хто з нас так не звертався до своєї мами у хвилини найбільшої близькості — мам! Згадаймо ж зараз своїх матерів.

Пісня «Мам»

Ведуча. Цілком погоджуюся з його словами: «Патріотичні пісні треба писати весь час, а не тоді, коли їх писати треба». Бо до того, як в країні таке сталося, ніхто їх не писав, а зараз всі стали такими патріотами — понадівали собі вишиванки і поналіплювали їх на машини. Їх ще «вишиватниками» називають. Начепив вишиванку — і вже думаєш, що все помінялося. Та вишиванка має бути дещо глибше, зашита мамою і татом...». У Кузьми вишиванка була в серці. Була Україна. Тому зараз його справді пошановано на різних рівнях. Шкода, що посмертно.

Ведучий. На місці загибелі Кузьми встановлений меморіальний знак.

Ведуча. 1 жовтня 2015 року у Луцьку був відкритий пам'ятник Андрію Кузьменку.

Ведучий. На Львівському марафоні переможцям видавали медалі з портретом Кузьми.

Ведуча. На будинку Управління Держприкордонслужби встановлено пам'ятний знак Андрієві, який часто допомагав прикордонникам.

Ведучий. Андрій Кузьменко має орден «За заслуги» І ступеня (посмертно) (29 жовтня 2015) — за значний особистий внесок у розвиток національної культури, збагачення вітчизняного музичного мистецтва, багаторічну плідну творчу діяльність.

Ведуча. В одному із віршів з просторів Інтернету є слова:

Прийшов у світ цей Скрибін не дарма.
Його країна нині — вся в руїнах.
Усім загиблим заспівай, Кузьма!
Ми ще поборемось за нашу Україну.

Як це актуально звучить зараз. Так, «Ми ще поборемось за нашу Україну!»

І не маємо права сумувати за Кузьмою. Кузьма би сказав «Ви що, чуваки, все буде окей, все буде добре».

Ведучий. У пам'ять про цю чудову, талановиту Людину захотілося зробити щось особливе і нам. У цей вечір кожен з вас має можливість звернутися до Скрибіна, залишивши свій напис на плакаті «Усе, що ми не встигли сказати Кузьмі».

Пісня «Місця щасливих людей»

Учні записують свої звернення до Кузьми на плакаті під звучання пісні пісня «А пам'ятаєш...»

Ведуча. Незважаючи ні на що, Кузьма завжди залишався оптимістом. Він насолоджувався своїм жит-

Конкурс «Слава нації»

тям і робив те, що любить. «Живіть так, щоб було з чого поржати», — казав Андрій.

Ведучий. І таким усміхненим він назавжди залишиться у нашій пам'яті. Дякуємо, що були сьогодні разом з нами!

Ведуча. «Нам треба жити так, щоби Кузьмі не було соромно за нас».

Ведучий. Кузьма, я щасливий, що можу слухати твої пісні.

Ведуча. Кузьма, я пишаюсь тим, що народилася разом з тобою на святій землі України!

Разом: Слава Україні! Героям слава!

Список використаних джерел

1. <https://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?id=26509>
2. <https://tsn.ua/glamur/biografiya-kuzmi-skryabina-prostiy-hlopec-yakiy-stav-ikonoyu-ukrayinskogo-roku-406605.html>
3. https://24tv.ua/show24/malovidomi-pisni-skryabina-shho-pro-nih-vidomo-video_n2894629
4. <https://www.unian.ua/society/2378677-rokovini-zagibeli-kuzmi-skryabina-zgaduemo-naykraschi-pisni-spivaka.html>
5. <https://tykyiv.com/misteckij/9-rokiv-bez-kuzmi-skriabina-zoloti-khiti-legendi/>
6. https://kurs.if.ua/blogs/smert_skryabina_prychyny_i_uroky_14203.html

Творчі роботи учнів-учасників всеукраїнського конкурсу «Слава нації»

НАПРЯМ «РОЗПОВІДЬ ПРО ПОДІЮ АБО ОСОБИСТІСТЬ» Номінація «Творчість»

Карина Хор'якова,
учениця 11 класу КЗ
«Златопільський ліцей
№2 Златопільської
міської ради Харківської
області»

**Сніжана Миколаївна
Різченко,**
вчителька української
мови та літератури КЗ
«Златопільський ліцей
№2 Златопільської місь-
кої ради Харківської
області»

ЧУЮ ТЕБЕ, СИНУ!

Це було мальовниче село, де літньої пори хати потопали в зелені пишних садів, де дерева хилилися напитися прохолодної води з озерця, а ніжна матіола ввечері ділилася своїм неймовірним ароматом.

У гаю було чутно птахів, а легенький вітерець приносив на крилах запах свіжоскошеної трави. Узимку село чарувало засніженими краєвидами, візерунками на вікнах рідної хати, таємничим поскрипуванням снігу під ногами...

Уперше його почали бомбити восени. Тоді російська ракета влучила в дитячий садок. Добре, що там нікого не було. Більшість мешканців поспіхом виїхали, кинувши своє майно, утікаючи від війни.

Марія з чоловіком залишилися: жінка не хотіла покидати рідне подвір'я, у якому вони стільки років прожили. А ще вона повинна була дочекатися сина. От він повернеться, а їх немає. Жодне вмовляння не допомагало.

Сьогодні Марія знову прокинулася від тривожного сну. Він не залишав її в спокої вже декілька днів. Наснився Матвій.

Марія тихо вийшла з кімнати, щоб не розбудити чоловіка.

Ніч. Тиша. Так затишно і спокійно, на хвилини повіяло запашним ароматом матіоли. Марія ще з дитинства любила ці квіти. Жінка йшла росянистою доріжкою до саду, бо тільки там почувалася добре. Сівши на лавку, вона почала розглядати дерева. Он видніється яблуня — це дерево вони посадили з чоловіком, як тільки одружилися, а ту вишню — коли вона розповіла Іванові про вагітність, а того персика — коли народила Матвійчика.

Згадалося усе до дрібниць. Сльози котилися по щоках, ранивши душу Марії. Її син, її гордість, її душа. Уже місяць він не виходив на зв'язок. Останні три дні жінка бачила дивний сон, але чи то сон був, чи реальність, вона не розуміла. Немов бачить Матвія в запеклім бою, під Донецьком. І б'ється її дитина сильно та відважно. І раптом — сяйво. «Матвійчику, синочку, хлопчику мій», — закричала мати і прокинулася. Та нема Матвія. Ніде нема.

...Сьогодні голос ніби твій почула, сину,

Ти кликав, схоже, мене уночі...

Що в цей момент одразу я відчула?

Відчула ніби твою руку на плечі.

Що це віщує? Я, на жаль, не знаю,
Та відчуваю трепет на душі...
Мій Боже, я тебе прохаю,
Ти дай йому із пекла того ключі.....

Тихою ходою в село заходив ранок. Марія ж неспроможна була піднятися.

У 2015 році Матвій пішов на фронт добровольцем. Відпустки отримував нечасто. А тепер вона взагалі рік його не бачила. Тільки по телефону спілкувалися. Марія згадала його останній приїзд. Це було влітку. Син не попередив батьків. Вирішив зробити сюрприз, тому, коли скрипнула хвіртка, мати навіть не почула. Батько підійшов до вікна й побачив Матвія — стомленого, з бородою. Він був рівний, як струна, у військовій формі, з величезним темно-коричневим рюкзаком. Хлопець пройшов стежкою повз мамину клумбу з матіолою. Син посміхнувся, вдихнув аромат запашних квітів, доторкнувся легенько до них. Блакитні очі почали випромінювати неймовірне тепло. І от у цю хвилину Іван Кузьмич помітив поруч із сином пса, схожого на вівчарку. Чоловік поспішив на подвір'я, устигнувши крикнути: «Люба, гість у нас дорогий!». Марія швиденько згорнула вишиванку, що готувала для сина на день народження, і вибігла на ганок. Батько з сином вже міцно обіймалися.

Мати ж плакала, притиснувши сина до серця.

— Як же ми чекали, сину! Чому ж не повідомив? Зустріли б!

— Не знав, коли відпустять, — відповів стомлено. — Не хотів, щоб потім засмучувалися.

Повернувшись до свого друга, сказав:

— Знайомтесь, Феб.

— Ну, сину! Своє захоплення не покидаєш, — посміхнувся батько.

— Так, — відповів Матвій, — досі ще цікавлюся тими міфами. Це відволікає іноді від пекла.

Вечеряли в саду. Батьки зазвичай їли на кухні, але сьогодні був надзвичайний день. Марія побачила, що пес сидів біля сина, не зводячи з нього очей. Матвій перехопив погляд мами, усміхнувся.

— Він — Феб. Це означає «сонце», «світло». Нам пощастило з хлопцями, коли вперше його зустріли. Феб багатьом урятував життя. Він дав нам світло надії.

15 липня ми зайшли в покинуте село. Феб лежав у саду свого напівзруйнованого подвір'я. Був занадто худим, на нас зовсім не реагував. Ми намагалися його забрати декілька разів, та він постійно втікав. Коли почалися сильні обстріли, я прийшов до нього і ми довго говорили. Потім я подивився йому у вічі і сказав: «Послухай, друже, ти можеш піти зі мною. Або ж просто загинеш у цьому пеклі, не зрозумівши, як добре, коли є хтось вірний поруч. Вирішувати тобі...»

Відтоді Феб допомагав шукати людей, коли ми «зачищали» якусь місцевість. З одного зруйнованого підвалу змогли витягти пів села, бо їх завалило під час бомбардування. Без нього наша група не змогла б цього зробити. Ми разом охороняємо нашу землю.

Сім'я, повечерявши, гомоніла про різні дрібниці. Це допомогло хлопцю відволіктися. Того ж вечора жінка

завершила вишивати іменну сорочку. Гарно упакувавши, поклала в шафу. Знала: синові сподобається.

Тоді Матвій був вдома 5 днів. Не хотіла жінка його відпускати. Серце рвалося на шматки, тому попросила Феба: «Будь із ним поруч, прошу тебе»...

У нічному небі повісив місяць колиску із зірочок жовтеньких. Пригадалося знову Марії, як колись теж колисала сина. Яскраві зіроньки, що зібралися докупі, співали разом з Марією для сина колискову:

Гасне вечір тихо-тихо,
Нічка зорі розсипає,
Вже моя маленька вітха
Оченьята закриває.
Натомився мій дзвіночок,
Щось крізь сон собі зітхає,
Мій промінчик, мій синочок
В гості казочку чекає...

...Група Матвія намагалася зайти на позицію тихо, та раптове нічне сяйво осліпило очі. Хлопці не встигли зрозуміти, що сталося. Здригнулася земля, і тишу прорізав глухий вибух, червоне полум'я піднялося до неба. На землі лежали побратими. Феб мовчав. Матвій почув голос мами: «Матвійчику, синочку, хлопчику мій». Аж раптом відчув, як щось запекло в грудях...

...Уставши з лавки, Марія тихою ходою пішла до кімнати сина. Цілий день на душі було тривожно. Може, хоча б у кімнаті Матвія заспокоїться, адже звідусіль на неї дивляться усміхнені очі її дитини. Зайшовши, жінка сіла в крісло, що стояло біля вікна, — улюблене місце синочка. Почала розглядати світлини. Та зненацька у вікно хтось постукав. Жінка підвела очі й ледь не скрикнула. За вікном бився об шибу голуб, намагаючись залетіти всередину. Раптом дивний звук наповнив кімнату — упала з полиці улюблена книга Матвія. Мати підхопилася, кинулася до книги. Вона була розгорнута на поезії Василя Стуса «Як добре те, що смерті не боюсь я...». Ноги в матері підкосилися, вона опустила на долівку й закрила очі руками: «Чую тебе, синку, чую, моє серце...»

...На подвір'я заїжджає процесія, і всі притихають. Спочатку із голосним «віу-віу-віу» їде поліцейська машина, а за нею — автомобіль ЗСУ, а потім...

Батьки підводять очі, тримаючись одне за одного. Вони пильно дивляються в обличчя своєї дитини. Марія одягла синові вишиванку, що готувала на день народження. Як же вона йому пасує! Син посміхається.

Ступор. Мряка. На клятій похоронці: «На щиті». Марія не може дихати. Біль стиснув її тіло. Жінка тримається за чоловіка, до болю стискаючи руку. Спирається на нього, бо земля тікає з-під її ніг, коліна трясуться, вона заплющує очі, затамовує подих, прислухається, але Матвій мовчить.

«Плине кача...» тяжким боєм відгукувалась у серцях присутніх, бо вони розуміли, що обірвалося життя єдиного сина, у якого попередю ще все було.

Раптом Марія здригається. Її німий крик прорізує груди. Чоловік гладить її волосся, шепоче щось ніжне, нерозбірливе, намагаючись заспокоїти. Ще один крик. Вона роздається плачем. Марія загинула разом

Конкурс «Слава нації»

із сином, разом із приїздом похоронки. Вона померла вже тоді, коли надії не стало. А вона ж так вірила, так сподівалася, так молилася! А тепер втратила частину себе. Коли побратими сина допомогли його знайти та повернути, батьки забрали його, привезли, а самі залишилися там. Назавжди...

Та для неї він живий. Її синочок, її серденько. Він був завжди усміхненим, добрим, відважним воїном, який не побоювся нічого й пішов захищати рідну землю. Ось маленький Матвій бігає по саду, зриваючи її матіюлу. Чому вона так сердилася тоді на нього? Нехай би рвав. А он — він знову приніс двійку з алгебри. А вона знову його сварить. Чи важливо то було? А коли приїхав на її день народження з великим букетом троянд! Яка ж вона тоді щаслива була...

Була...

Важка доба. І не одна.

Говорять, що долю пишуть небеса. Чи це так? Можливо, але інколи сама людина змінює ті записи у своїй книзі. Навіщо це робить? Ніхто не знає. Навіть небеса. Кажуть, у кожного, хто віддає своє життя за інших, смерть свята. Їх душі зразу йдуть до неба, до Господа!

Анна Яремко,
учениця 10 класу
Угринівського ліцею
Угринівської сільської
ради Івано-Франківської
області

**Ірина Володимирівна
Садула,**
вчителька української
мови та літератури
Угринівського ліцею
Угринівської сільської
ради Івано-Франківської
області

Він боронив мене, він боровся...

Холодно, мокро, осінь... Окопна свічка, яка затуха...
Холодно, мокро, осінь... Немає блиску в його очах,
вони бачили все...

Холодно, мокро, зима...

Він поховав не одного друга, бачив, як рідні побратима оплакували могилу. Часом думав про себе, не знаючи, чи стоятиме, чи стане наступним посмертно Героєм.

Холодно, мокро, весна...

Бахмут...

Вже не буде тепло. Їх атакують, беруть в коло, вони потрапили у саме пекло. Йому не лячно за себе, а лячно за кохану дружину, малу дитину, Україну. Він не знає, скільки йому залишилось...

Голодний, спраглий, зморений... Він не спить, не може, лише вночі шепоче подумки: «Сподіваюсь побачити ще раз і обійняти любу серцю людину, сина. Андрійку, прийди, наснись мені уві сні, благаю...».

Він бачив різне, але не неволю...

Він зрозумів, що це кінець, вийти живим йому не вдасться.

Господи, допоможи, допоможи..!

Холодна кімната... темрява.

На столі лише пожовклий лист:

«Вчора я бачив сон... Сон про далеке минуле, де немає війни, де я живий. Оповитий туманом ранок радісно зустрів мене. Я не бачив краси дощу, усмішки сонця, тендітної ромашки десь біля дороги. Завжди поспішав, біжучи, приймав замовлення. До речі, я власник інтернет-магазину одягу, ми продавали ексклюзивні речі. Наш магазин зазвичай обирають для подарунків, рідше — для себе. Можливо, це через низькі зарплати в Україні, але мене мало то хвилювало. З початком пандемії ми зазнали збитків. Я вже думав закривати бізнес, проте пізніше прибутки стрімко зросли. Я був у захваті...»

Товариш запросив мене на каву. Ми сиділи в центрі міста, обговорювали наші справи. Там проводили літературні читання, і я побачив її... Пам'ятаю той вірш, який вона читала:

«Страшні слова, коли вони мовчать,
коли вони зненацька причаїлись,
коли не знаєш, з чого їх почать,
бо всі слова були уже чиймись...».

(Л. Костенко)

Страшні слова... Як слова можуть бути такими? Слово... лише слово! Та й більше нічого, але... Я не слухав, що він говорив під моїм вухом, чув лише її голос. Уже через рік ми стояли біля вівтаря, обмінюючись клятвами.

23 лютого... Звичайний вечір... Ми посварилися, думав, що завтра помиримося.

Вибухи... ракети... темрява...

Отак я і став військовим. На службі познайомився з неймовірними людьми. Одним з них став Борис Гуменюк, прекрасний чоловік. Він читав інколи свої твори. Один я пам'ятаю досі:

Сьогодні знову копаємо землю
Цю ненависну донецьку землю
Цю черству закам'янілу землю
Тулимося до неї
Ховаємося в ній
Ще живі.

Ми ховаємося за землю

Сидимо в ній тихо

Наче малі діти за маминою спиною

Ми чуємо як б'ється її серце
Як вона втомлено дихає...
(уривок із вірша «Заповіт», Борис Гуменюк)

Ця земля спустошена. Вона хоче дихати, немов вільний вітер. Але не вдається. Чогось я в нього навчився...».

Потім осінь, холодна і мокра. Затухла окопна свічка...

На майдані Незалежності у Києві поставили ще один прапорець...

P.S. Хто для мене герої? Це усі ті, хто бореться, борюся і буде боротися за нас, за Україну.

Слава Україні!
Героям слава!
Слава нації!
Смерть ворогам!

Валерія Пархоменко,
учениця 9 класу
Ніжинської гімназії № 9

Оксана Миколаївна Алексеева,
вчителька української мови та літератури
Ніжинської гімназії № 9

Наш Яворницький

Наш Яворницький — наш великий геній,
Історик і етнограф, й фольклорист,
Його сакральний код — у наших генах,
Його відвага, сила, розум, хист.
Людини працелюбності такої
На теренах вкраїнських не знайти,
Горів козацтвом і не знав спокою,
Уперто йшов до світлої мети.
Це, мабуть, ще з отих дитячих років,
Коли малий з сестрою на печі,
Він бачив Бульбу, гордого пророка,
Й страшні козацькі шаблі, як мечі.

І щиро плакав, як Тараса вбили,
Бо вже давно душею з ним зріднився,
Від козаків черпав натхнення й сили,
Із ними світ змінив і сам змінився...
Для нього рідне слово — дар від Бога,
Збирав їх мед цілющий і росу,
Великий і невтомний лексикограф,
Він чув слова і бачив їх красу.
Його безсмертні і святі творіння
Живуть і досі — ворогам на зло,
Є прикладом прийдешнім поколінням —
Захоплення в життя переросло.
Тож збережемо скарб неоціненний,
Де схований національний код,
Гордімося упевнено й натхненно:
Ми — українці, ми — святий народ...
Він археолог, знався на музеях,
Прозаїк вдалий і тонкий поет,
І гідною роботою своєю
Він розпочав національний злет.
Наш Яворницький — символ України,
Така людина, справді, диво з див,
Повік про нього слава не загине,
Бо історичну пам'ять відродив.

Дар'я Гавриленко,
учениця 11 класу
Херсонського багатoproфільного
ліцею №20 Херсонської
міської ради

Олена Миколаївна Омелян,
вчителька Херсонського багатoproфільного
ліцею №20 Херсонської
міської ради

Херсон — це Україна

11 листопада 2025 року відзначали 3 річницю визволення Херсона від російської окупації, і вже чотири роки війна, а здається, наче все відбулося вчора.

Конкурс «Слава нації»

24 лютого 2022 року о 4.30 нас розбудив телефонний дзвінок. Швидко збирайте речі, почалась війна. За декілька днів до цього майже всі телеканали віщали про те, що країну залишають іноземні дипломати, що треба зібрати тривожну валізуку про всяк випадок, та це здавалося маячнею. Але ні, таки війна. Далі все як в тумані. Сумки, тварини, документи, і головне питання, куди їхати з рідної домівки.

Через пару годин ми вже стояли в нескінченній черзі на заправку, машин було дуже багато, люди в паніці, всі, хто міг, покидали місто. Поки стояли, то пролунав вибух, величезні клуби диму піднялися в повітря. Підірвали аеропорт в Чернобаївці. Це було дуже страшно. Пального нам не вистачило, довелося повертатись додому. Хоча на душі було легко. Не готові ми були ось так одразу все кинути і бігти невідомо куди, залишивши рідну домівку.

Ввечері почали літати винишувачі, скидаючи бомби на Антонівський міст. Після кожного скиду вони робили коло майже над нашим домом і знов повертались, вибухи лунали майже всю ніч. Від страху в мене підкошувались ноги. Цей жах був кілька днів, вночі з балкона було видно, як щось палає в напрямку моста. За ці дні ми з сусідами облаштували підвал, щоб мати хоч якесь укриття, зробили там запас води, свічок, спустили ковдри.

1 березня окупанти зайшли в Херсон. По вулицям нашого міста почала їздити ворожа техніка з жахливою літерою «Z», зникали люди, розстрілювали цивільні машини, грабували і палили магазини, автоматні черги доносилися з різних районів міста.

Але херсонці були незламні. Сотні людей щодня демонстрували мужність і гідність. Вони виходили на мітинги з прапорами України, співали гімн і відкрито демонстрували, що окупантам у місті не місце.

Магазини, які вціліли, деякий час збирали величезні черги, люди скуповували все, що залишилось на полицях. Новий товар в місто не завозили, в черзі за хлібом ми могли простояти декілька годин.

Телекомпанію «Скіфія» теж захопили і почали транслювати брехню.

Так продовжувалось декілька місяців. Багато людей покидали місто, ризикуючи своїм життям, виїжджали і залишали все, що мали. Колони з тисячі автівок стояли на виїзді із міста, деякі машини були розстріляні на так званих пунктах пропуску, незважаючи на те, що на них був напис «ДІТИ». Однак і ми вирішили виїжджати з міста. Збирались швидко, всього пару сумок і в дорогу.

Дорога від Херсона до Одеси в нас зайняла 4 доби. Доводилось проситись на ночівлю до зовсім не знайомих людей. Два дні ми на світанку займали чергу в колоні на виїзд, нас розвертали, бо попереду окупанти починали стріляти по машинах. На третій день відкрили іншу дорогу, так сказали знайомі, які теж намагались виїхати. Вирішили спробувати, на світанку їхали селом без фар, щоб не привертати увагу, і ось перший блокпост. Догляд всієї автівки, докумен-

тів, вивертання сумок, і все це під дулом автомата. 43 блокпости великих і малих, на кожному від нас щось вимагали, кому солоденького, кому цигарки, хоча, яке солоденьке, ми три місяці провели в окупації, самі його не бачили. Майже цілий день ми були в дорозі, і ось нарешті, побачили наш рідненький прапор, наш блокпост, наших військових. Вони були такі усміхнені, такі рідні! Ми, звісно, плакали від щастя, там плакали всі, люди обіймали їх, цілували і намагались хоч чимось їх пригостити.

Пізно ввечері ми були в Миколаєві, на ніч зупинись у сестри. Там були свої негаразди, відсутність будь-якої води, постійні обстріли, але вільні!

І ось нарешті Одеса. Місто прийняло нас як рідних, все начебто добре, але серце розривалось від думки, що бабусі залишилися в окупації.

11 листопада 2022 року під час уроків усім класом читали новини. Нарешті ЗСУ вже в Чернобаївці, і майже одразу звільнили Херсон, сльози радості на очах. Моє рідне місто нарешті вільне! Херсонці зустрічали захисників з радісними вигуками, люди намагались хоч доторкнутись до наших хлопців, немов хотіли переконатись, що це не сон. На площі зібралися, здавалося, всі, хто на той момент був у місті, це було справжнє свято перемоги. В цей день в Одесі теж було свято. Херсонці зібрались біля оперного театру з прапорами, усі раділи, вітали одне одного, співали патріотичні пісні. Ми сподівалися що от-от повернемось додому. Але окупанти засіли на лівому березі Дніпра. Почалися постійні та цілодобові обстріли міста і терор людей, які залишились в окупації.

6 червня 2023 року знов страшна новина. Окупанти підірвали Каховську ГЕС.

Вода стрімко підіймалась, цілі будинки уходили під воду, річкою пливли дахи будинків, дивани, та інші речі. Ця трагедія забрала багато людей, тварин, була знищена екосистема Нижнього Дніпра, яка формувалась десятиріччями.

Наразі ми так і живемо в Одесі, яку майже щодня обстрілюють, але повернутись додому немає змоги. Життя в Херсоні перетворилось на щоденне балансування між життям та смертю. Люди вчать ся виживати в умовах, у яких жити неможливо, цінуючи кожну хвилину тиші, але зберігають силу духу. Кожен день починається не з кави, а з обстрілів, але місто намагаться жити. Люди ходять на роботу, за хлібом, за ліками, та навіть просто подихати свіжим повітрям і в цей же час стають мішенями для дронів. Окупанти влаштовують сафарі на живих людей. Місто розбите і понівечене, але живе.

Я вірю в нашу перемогу, в те, що настане час, коли ми все ж таки повернемося в рідний Херсон.

Всеукраїнський творчий конкурс для учнів
«Слава нації»

Малюнок і хайку Софії Хайтбаєвої (12 років).
Гімназія «Основа» Запорізької міської ради. м. Запоріжжя

Всеукраїнський творчий конкурс для учнів
«Слава нації»

ISSN 3083-6387

Малюнок і хайку Еліни Магнейшиної (14 років).
Запорізький колегіум «Елінт». м. Запоріжжя